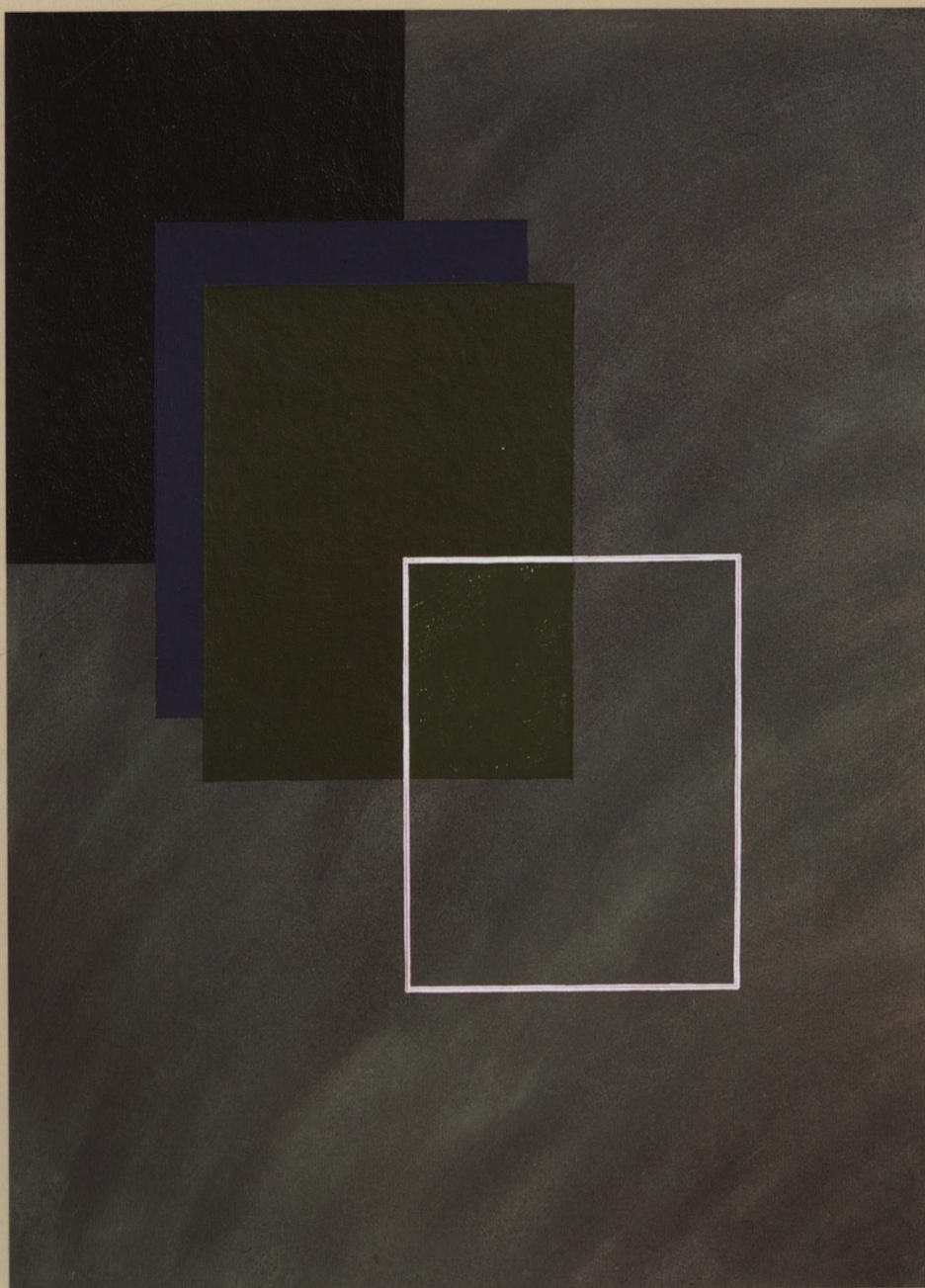

2 0 0 9

HB 131761

MEDI *art*

ORVOSI SZAKMAI
ÉS KULTURÁLIS
FOLYÓIRAT

Főszerkesztő
Dr. Gömör Béla

1

AKADÉMIAI KIADÓ

MediArt

Orvosi szakmai és kulturális folyóirat

Főszerkesztő: DR. GÖMÖR BÉLA

2009/1. szám

TARTALOM

Két tételben – DR. SZEKANECZ ZOLTÁN ■ 3

EXKLUZÍV

A csodálatos víz – DR. BECK MIHÁLY ■ 4

ORVOSTÖRTÉNELEM

Elmélkedés a közel 240 éves pesti orvoskar fényes múltjáról
és talányos jövőjéről – DR. SZOLLÁR LAJOS ■ 8

Gabriel Fallopius: A szifilisz elleni védekezésről – DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS ■ 15

Bűnös vagy áldozat? – DR. KISS LÁSZLÓ ■ 17

Moll Károly és a súlyfürdő – DR. FLUCK ISTVÁN ■ 19

Az Orvosi Numizmatikai Szakosztály életéből – DR. JAKÓ JÁNOS ■ 23

ORVOSTUDOMÁNY

Alifexi. Nemzetközi konferencia a mesterséges életről – DR. DERVADERICS JÁNOS ■ 26

A heroin történetéből – DR. SZÓCS KÁROLY ■ 30

FOTÓ

Fotó-hamburger? – FEJÉR ZOLTÁN ■ 31

ÚTI BESZÁMOLÓ

Gyalogtúra Nepálban – DR. DÁVID DEZSŐ ■ 34

IRODALOM

Gyermekkor – DR. SZIRMAI IMRE ■ 39

KÖNYVISMERTETÉS

Moretti Magdolna – Németh Attila: „Figyelj rám, mintha jel volnék” – DR. BUDA BÉLA ■ 41

Sólyom Antal: *Egy amerikai magyar orvos vallomásai* – DR. BUDA BÉLA ■ 42

Winter Lajos: *Pöstyénfürdő születése. Egy kapitalista önvallomásai* – DR. GÖMÖR BÉLA ■ 43

ANEKDOTÁK

Ők mesélték... – Bálint Géza, Nemesánszky Elemér, Riskó Tibor ■ 45

TUDTA-E ÖN, HOGY...? ■ 47

KORTÁRS FOTOGRAFIA

Dr. Honti József ■ 48

Szerkesztőbizottság

DR. BUDA BÉLA – PSZICHIÁTER
FEJÉR ZOLTÁN – FOTÓTÖRTÉNÉSZ
DR. GRABARITS ISTVÁN – GYÓGYSZERÉSZ
DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS – ORVOSTÖRTÉNÉSZ
DR. MATITS FERENC – MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ
DR. NAGY GYÖRGY – REUMATOLÓGUS

Kéziratok beküldése, szerkesztőségi levelezés

Dr. Gömör Béla főszerkesztő
info@gmrbt.hu

Kiadja az Akadémiai Kiadó
(1117 Budapest, Prielle Kornélia u. 19/d)
évi négy füzetben

Előfizethető a kiadónál:

Akadémiai Kiadó, Tudományos,
Műszaki és Orvosi Szerkesztőség
1519 Budapest, Pf. 245
Telefon: (06 1) 464 8222; fax: (06 1) 464 8221
E-mail: journals@akkr.hu

Éves előfizetési díj (2009) 6000 Ft áfával

Terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Hírlapüzletági Igazgatósága
és az Akadémiai Kiadó Zrt.

ISSN 1789-6894

© Akadémiai Kiadó, 2008

A kiadásért felelős
az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója
Lapmenedzser: Pók Andrea
Olvasószerkesztő: Földes Zsuzsanna
Kiadói szerkesztő: Bazsánt Nóra
Termékmenedzser: Egri Róbert
Tipográfia, nyomdai előkészítés: Erky-Nagy Tibor
Nyomás és kötés: NestPress Kft.,
1116 Budapest, Vegyész u. 17–25.
Felelős vezető: Fekete Iván

Megjelent 6,18 (A/5) ív terjedelemben
MediArt 2009/1

A borítón Matzon Ákos festőművész *J. A. emlékére* (1992) című alkotása látható.

A borítót Erky-Nagy Tibor tervezte

Lapunkat rendszeresen szemlézi
Magyarország legnagyobb
médiafigyelője az

» OBSERVER «
BUDAPEST MÉDIAFIGYELŐ KFT.

1084 Budapest, Auróra utca 11.
Telefon: 303-4738 • Fax: 303-4744
E-mail: marketing@observer.hu
<http://www.observer.hu>

Két tételben

Spring

A „spring” angol szó kapcsán természetesen mindenki a tavaszra gondol, s így a tavasz közeledtével érdemes elidőzni e szónál.

Az Ország-féle szótár a „spring” szónak vagy húsz egyéb jelentését is megadja, így érdemes elgondolkodni azon, hogy lassan kifutunk a télből, és kezdetét veszi a megújulást hozó tavasz, amely e szónak többféle értelmet ad.

Spring = 'rugó, rugózik'. Pattanjunk hát ki az ágyból, hisz vége a téli álomnak. Kapcsoljuk ki a kályhát/konvektort, oltuk el a kandalló tüzeit, és új energiával töltődve kezdjük az új évet.

Spring = 'ered, fakad'. A tavasz a változások, tervek, megújulás jelképe. Nyílunk együtt a természettel. Kezdjük új életet. Félre a téli depresszióval, szövögessünk álmokat, és főleg igyekezzünk őket meg is valósítani. A tavasz lehet egy munkafolyamat, vállalkozás kezdete. Rendezzük sorainkat és gondolatainkat. Tűzzük ki céljainkat. Tavasszal minden mozgásba lendül, ehhez alkalmazkodjunk mi is. Gondoljuk át, hol ésszerűsítsünk, hová pályázzunk, miről írjunk, mit kell elvégeznünk. Mit kell megvalósítanunk otthon, a gyerekekkel, a ház körül.

Spring = 'forrás, hévíz'. A tavak jege elolvad, a források megindulnak. Az ötletek, alkotó gondolatok is ilyenkor törnek fel leginkább. Hagyjuk az ideákat, érzéseket a felszínre jutni. A legjobb gondolatok a szabadban, a természetben születnek. Járjunk nagyokat a rügyező fák alatt, igyunk a forrásvizekből, mártózzunk meg hazánk természetes hévizeiben.

Spring = 'ugrik, szökken'. Fel a tornacipőt, nyomás a biciklire... Egy kis séta, kocogás, futás, amellyel hogy egészségünk megőrzését szolgálja, kitisztítja a télen konzervált agytekervényeket.

Egy szó, több jelentés: mind a hasznunkat szolgálja.

Szerelem

Az idén valahogy még korábban jön. A szokatlanul enyhe tél teszi? Az ősz szinte átmenet nélkül tavaszba fordul. Hónak alig látni nyomát. A napsütésben, a januári tavaszban a rügyek is párosával bújnak elő.

Nem a közelgő Valentin-napra gondolok, az amerikanizált szerelemünnepre. A kókadt szegfűszálak és a nagy, piros műanyag szívek „elementáris” erejére. Február 14-én, egy napig, kötelező szeretni. KELL. Ha kedd, akkor ez Belgium, ha Bálint-nap, akkor szeressük egymást gyerekek... Mint a hajdani május elsejéken. Egy napig a lufirengetegben mosolyogva KELLETT vonulni és ünnepelni. Máskor huszonnégy óráig tiszteljük a Nőket. Egy teljes napig az Anyákat. A többi 364 nap nem érdekes.

Nos, a szerelem nem ilyen. Azt nem lehet megrendelésre. Az csak úgy jön, bármikor, bárhol.

A tavasz, a jó idő, az első napsütés azért segít. Olvasom, bizonyos trópusi pókfajok hím egyedei a napsütés, az ultraibolya-sugárzás hatására árasztanak nőstényvonzó kéjes illatot. Ez lenne a nagy titok?

Nem hiszem, hogy a homo sapiens is csak az ultraibolyára gerjedne. Valami más is van a levegőben, de ez számomra megfejthetetlen.

Hiszen már tízéves fiam is. Tudom, hogy B. régóta tetszik neki, és viszont. Erre pár napja kiderül, hogy már V. is szemet vetett rá. És ott a tízéves szív dilemmája. Mondom neki, ez már csak hetven évig lesz ugyanígy. És magam is melegséget érzek páromra pillantva.

Ősz, tél vagy tavasz. Óserdei pókok, nyiladozó lelkű kisgyerekek, családapák. Mind ugyanaz a bizsergető érzés. Emberek, markolatok belőle minél többet!

És ne csak Valentinkor...

DR. SZEKANECZ ZOLTÁN

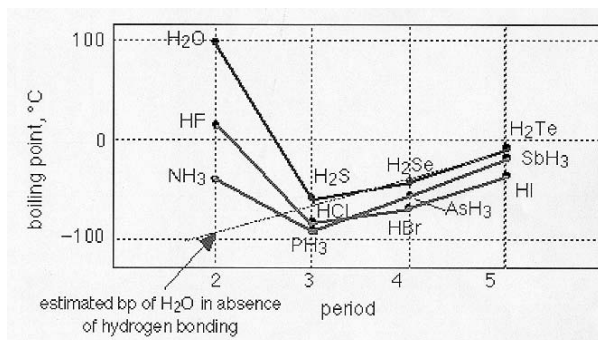
A csodálatos víz

Minden esetleges félreértés elkerülése céljából leszögezzük, hogy a *csodálatos* jelzőt két értelemben használjuk. Egyrészt valóban rendkívül érdekesek és meglepőek a víz tulajdonságai, de legalább ennyire csodálatos, hogy a kémiai és fizikai kutatások már a harmincas években lényegében megadták ennek magyarázatát. Csodálatos az a szerep is, melyet a víz az élő szervezetek működésében játszik. Egyértelmű, hogy víz nélkül elképzelhetetlen az élet kialakulása és működése. Sajnos a csodálatos jelző azt is jelenti, hogy milyen képtelenségeket állítanak arról, hogyan lehet a közönséges vízből különleges gyógyhatású vizeket előállítani, és sajnos legalább ennyire csodálatos az emberek jelentős részének hiszékenysége, mely készséggel elfogadja ezeket az állításokat, melyek mögött semmiféle gyógyítási akarás sincs, hanem csak a gátlástalan haszonyszerzés. A továbbiakban röviden ismertetjük a vízre vonatkozó legfontosabb tudományos megállapításokat, majd kritikailag ismertetjük a legtöbbit reklámozott készítményre vonatkozó állításokat. Csak megemlíjtük, hogy sokszor olvashatunk a már több évtizede feltalált, vízzel hajtott autókról, melyeknek egy közös vonásuk van: nem működnek.

A víz meglepő fizikai és kémiai tulajdonságai és ezek magyarázata

A különböző vegyületek esetében általánosan érvényes az egy periódusba tartozó elemek bimer vegyületei fizikai tulajdonságának monoton változása. A nemfémes elemek hidrogénnel alkotott vegyületei annyiban képeznek kivételt e szabály alól, hogy az első sor elemeinek hidrogénnel képezett vegyületei nagyon eltérnek a monotonitástól. Ezt illusztrálja az 1. ábra, melyen az első négy oszlop hidrogénnel alkotott vegyületei forráspontjának változását mutatja. Jól látszik, hogy az első sor elemeinek megfelelő vegyületei kiugróan magasabb forráspontértéket mutatnak, mint a továbbiaknál észlelt monoton változásból következnek. A

víz esetében a 100 °C tapasztalt forráspont helyett közel -100 °C következnek. Ugyanez a viselkedés tapasztalható a többi fizikai tulajdonság esetében is. Különösen érdekes a víz sűrűségének a hőmérséklettel való változása. Mint az közismert, a víz sűrűsége 4 °C-on maximumot mutat, melynek következménye, hogy a víz felülről fagy meg, tehát a jég a víz felületén úszik. Hosszas vizsgálódások után 1933-ban Bernal és Fowler brit kutatók adták meg a magyarázatot, mely bár az elmúlt évti-

1. ábra. A nemfémes elemek hidrogénvegyületeinek forráspontja a periódusszám függvényében

zedek alatt sokat finomodott, lényegében ma is érvényes. Az első sor nagy elektronegativitású elemeivel a hidrogén nem csupán kovalens kötést, hanem egy lényegesen kevésbé erős, ún. hidrogénhíd-kötést is képez. Ezáltal több, közönséges hőmérsékleten nagyszámú molekula léphet kölcsönhatásba. A valóságos molekulatömeg a monomerének sokszorosa lévén, mindazok a tulajdonságok, melyeket a molekulatömeg befolyásol, megváltoznak. A későbbi vizsgálatok kiderítették, hogy a hidrogénhíd-kötés képződése, illetve elbomlása rendkívül gyors folyamat, mintegy 10–12 mp alatt megy végbe. A vízben rendkívül sok, mindenféle elképzelhető molekula képződik, azaz van például dimer, trimer, pentamer, hexamer vagy akár több száz molekulát is tartalmazó vízmolekula is, de ezek egyike sem állandó, és az észlelt sajátságokért ezek együttesen felelősek.

Természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy valójában a H₂O összetételnek megfelelő víz nem létezik. Egyrészt a mintegy 150 ppm koncentrációban jelen lévő deutériumizotóp miatt vannak H₂O, HDO, valamint D₂O összetételnek megfelelő, valamint a két oxigénizotópot tartalmazó monomerek alkotta polimerek, továbbá számolni kell az oldott anyagokkal, melyek mindazon anyagokból származnak, melyekkel a víz kinyerése előtt és esetleges tisztítása során kapcsolatba került. Továbbá a víz tartalmazhatja a légkör összetevőit is, melyek alkalmasint lényegesen megváltoztathatják a víz egyes tulajdonságait.

Az ásványvizek a földből különböző mélységű fúrások által feltörő vizek, melyekben az oldott ásványi anyagok összes koncentrációja az 1000 mg-ot meghaladja, vagy olyan összetevőt tartalmaz viszonylag jelentős koncentrációban, mely általában csak igen kis mennyiségben található még a legtöbb ásványvízben is. Talán a legmegdöbbentőbb a nyomnyi lítium hatása. 1948-ban fedezte fel Cade a lítium-karbonát gyógyító hatását a mániás-depressziós betegeknek. Bár eleinte kételkedtek ebben a hatásban, később ez teljes bizonyítást és gyakorlati alkalmazást nyert. Érdekes, hogy egyes mentális betegségek kezelésére régóta használt gyógyvizekről kiderült, hogy lítiumot tartalmaznak.

Az ásványvizekkel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy összetételük nem szükségképpen állandó az időben. A jobban és gyorsabban oldódó sók koncentrációja az idő előrehaladtával csökken. Ezért az ásványvizek összetételét kívánatos időnként újra meghatározni.

A csodálatos vízkészítmények

Nincs mód arra, hogy valamennyi csodálatos hatású vízkészítményt akár csak megemlítsük, mert számuk több tucatra rúg. Mielőtt a legismertebbekkel röviden foglalkoznánk, néhány általános vonást kell tisztáznunk. Szinte valamennyi a víz klaszterszerkezetéből indul ki, és a különböző szerkezetek valamelyikének tulajdonít különlegesen kedvező sajátságokat, a különböző módszerekkel ezek előállítását célozzák. A megfelelő szövegekben hemzsegek a tudományosnak tűnő megállapítások, melyeknek egyetlen célja a tájékozatlan olvasó és

potenciális felhasználó megtevesztése. Mint láttuk, a különböző vízklaszterek egymás mellett léteznek, és folytonosan átalakulnak, hiszen a hidrogénhid-kötés képződése és felbomlása a leggyorsabb kémiai folyamat. A különböző feltalálók az általuk különösen kedvező hatású vízféleség előállítására különböző módszereket alkalmaznak. Ilyenek a különböző sugárzások, elektrolízis, mágneses kezelés, kerámiadarabkákon való átvezetés, mechanikai hatások, mint az örvénylő mozgásba hozás, sőt – bármilyen hihetetlen – hanghatások, szavak, szövegek mondása. Számos eljárást szabadalmak védenek. Ezzel kapcsolatban érdemes arra emlékeztetnünk, hogy a szabadalom önmagában nem jelenti a szabadalomban leírt eljárások megvalósíthatóságát, hanem csak azt tanúsítja, hogy ilyen eljárást más szabadalom nem véd, tehát azt – a védettségi idő alatt – más nem használhatja.

A PI® víz. Ennek a világszerte forgalmazott víznek az elnevezése megtévesztő, mert nincs köze a görög π betűhöz. Azonban használják a π víz elnevezést is, mert a különböző nevek is védettséget élveznek. Shoi Yamashita, a nagyai egyetem professzora 1964-ben közölte, hogy vizsgálatai szerint a növényekben található víz szerkezete különbözik az ivóvizek szerkezetétől, de azok bizonyos kerámiákkal érintkezve átalakulnak a hasznos szerkezetű vízzé. Az egyik cég ismertetője szerint „Pi-Water is iron base compound derived from bivalent and trivalent ferrates [sic]”. Valójában a kerámiagömböcskék, melyeken a vizet keresztülvezetik, ferro-ferrioxidot tartalmaznak.

Hexagonális víz. A hat vízmolekulából álló, hatos gyűrűt formáló rendszer sokak tetszését megnyerte. Ennek, illetve az előállítására szolgáló berendezésnek gyártója az Aqua Technology cég, mely furcsamód *A Worldwide Ministry Through Pure Water* nevű vallási szervezet része. Érdekes módon ennek egyik kiadványa „Understanding Functional Water” (www.aquatechnology.net/page11.html) alapos, helyenként megsemmisítő értékelését adja majd mindegyik vízkészítménynek, természetesen a hexagonális vizet kivéve. A hexagonális vizet a *Water Vitalizer Plus™* készülékkel lehet előállítani, mely „uses the same principles Nature uses – far infrared energy, magnetic fields, vortices and turbulence – to create an oxygen-rich, alkaline, energized and uniquely

structured Hexagonal Water". Természetesen bármilyen vízkészítményben ugyanaz a víz-szerkezet, és ennek megfelelően lényegében ugyanazok a különböző sajátságok is. E készítmény egyik hasznos jellemzője, hogy nagy az oxigéntartalma. Mint tudjuk az oxigén rosszul oldódik a vízben, a szerkezet oxigénigényét kizárólag a lélegzéssel lehet fedezni. A hexagonális vizet, illetve az előállítására szolgáló berendezéseket több más cég is forgalmazza. Az *eCosway* internetes oldalain tömördek félrevezető vagy éppenséggel hamis információt találunk erről a csodálatos vízről.

Természetesen kapható a pentagonális és a heptagonális víz is, melyek tulajdonságai – gyártóik szerint – még a hexagonálisét is felülműlják.

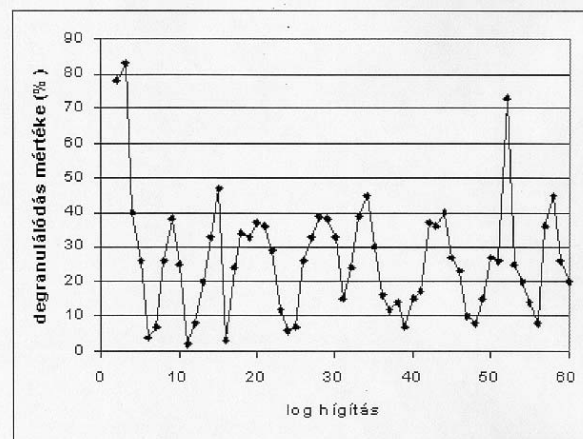
A végtelen víz. Ezt a különleges vizet honfitársunk Nora Kosztolányi fedezte fel, aki eredetileg csellóművészként szerepelt, de ennél fontosabb és anyagilag összemérhetetlenül jelentősebb az *Infinity Water* felfedezése. Ennek lényege, hogy sajátos, örvényszerű, állandóan változó mozgásba hozza a vizet. A leírás (www.infinitywater.us/activation.html) esélyllyel indulna a legzavarosabb fogalmazások versenyén. Egy 5 literes palack víz ára 39 \$, de ha 144 palackot veszünk egyszerre, akkor a palackonkénti ár mindössze 12 \$.

A Prill Beads. Olcsóbb megoldást kínál a csak telefonon vagy e-mailen elérhető *Wolfe clinic*. Jim Carter (nem azonos a korábbi amerikai elnökkel!) felfedezte, hogy ha magnézium-oxidot életerővel olvasztunk össze, illetve biorezonanciás hatásnak teszünk ki, akkor az ebből készült gyöngyszemekből korlátlan mennyiségben, egy adagból literenként 4 liter különleges hatású vizet állíthatunk elő. A Prill gyöngyök előállításának részleteit nem közölték.

A víz memóriája

1988-ban nagy feltűnést keltett Benveniste és munkatársainak a *Nature*-ben megjelent dolgozata, mely arról számolt be, hogy olyan nagy hígítású antianyagokkal is lehet hatást előidézni, melyekben már egy molekulája sincs a kérdéses biomolekulának. Nem véletlen, hogy Benveniste kutatásait egy francia homeopátiás készítményeket gyártó cég támogatta. Nem egészen érthető, hogy miért gondolta Benveniste és sokan mások, hogy ezek

az eredmények a homeopátia érdemi bizonyítását jelentették volna. A 2. ábra mutatja munkájuk legfőbb eredményét, mely a hígítás függvényében, százalékban fejezi ki a hatást.

2. ábra. A humán bazofil sejtek degranulációjának mértéke az anti IgE antiszérum hígításának függvényében

Az ábrából az látszik, hogy a hígítás függvényében a hatás nem monoton csökken, mint ahogy a racionális megfontolások alapján várni lehetne, és nem is nő monoton módon, mint ami a homeopátia elvéből következne, hanem váltakozva nő, illetve csökken. Ma már aligha kétséges, hogy az eredeti közlemény állításai különböző kísérleti hibák következménye, de a homeopátia hívei ma is előszeretettel hivatkoznak rá, nem véve tudomást arról, hogy azok saját tanaikkal is szemben állnak. Benveniste azzal értelmezte a hatást a nagy hígítások esetében, amikor a hatóanyagoknak már egyetlen molekulája sincs jelen, hogy a víz szerkezetében következik be hatás, mely nem szűnik meg a hígítással, a víz mintegy *emlékszik* a szerkezetében előállt változásra. Ha jól meggondoljuk, akkor ez a *memóriaeffektus* végképp megadná a kegyelemdőfést a homeopátia elméletének és gyakorlatának. Ha ugyanis a víz szerkezetében az oldott anyagok hatására előálló változások maradandóak volnának, és a víz szerkezete, mely a hatásért tulajdonképpen felelős, „emlékezne” a korábban az oldatba került anyagok hatására, akkor teljesen kiszámíthatatlan lenne bármely homeopátiás készítmény hatása, sőt a legtisztább ivóvíz fogyasztása is felbecsülhetetlen következményekkel járna.

Benveniste egyébként továbbfejlesztette elképzeléseit, és eljutott a homeopátia immateri-

ális megközelítéséig. Először 1997-ben közölte megállapításait, és 2004-ben bekövetkezett haláláig fenntartotta, hogy a különböző szerek hatásának kitett vízben bekövetkező változások egyben a számítógép memóriájában is tárolhatók, és telefon vagy e-mail segítségével eljuttathatók a beteghez. Benveniste tragikus példáját nyújtja annak, hogy egy tudós tévedése miként válhat tévelygéssé.

Az emberi üzenetek hatása a víz szerkezetére

Dr. Masaru Emoto, akinek mellel semmiféle természettudományos képzettsége sincs, és doktori minősítését egy nem akkreditált indiai magánegyetemen szerezte (?), rendkívüli felfedezéseket tett. Kimutatta, hogy a víz szerkezetében tükröződik az emberi beszéd, a zene, sőt az írás is. Eljárásának az a lényege, hogy a vízből 0,5 ml-es mintákat kis üvegedényekben 3 órán keresztül $-24\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on tartja, majd a preparátumokat $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$ -os szobában mikroszkóp alatt vizsgálja és fényképezi. Vizsgálatai szerint a kapott kristályszerkezetekben kifejeződik az a hatás, mely a vizet érte, akár emberi beszéd, akár zene, sőt a vizet tartalmazó edényre ragasztott írás jelent. Például nagyon szép hexagonális alakzatot kapunk, ha a víznek azt mondjuk, hogy „thank you”. Kicsit mást, de ugyancsak szépet, ha ugyanezt japánul mondjuk: „arigato”. Káromláskor pedig különösen csúnya képződményeket kapunk. (Sajnos egyelőre nem tudjuk, hogy magyarul tud-e a víz.) Ugyancsak szép szerkezetet kapunk, ha Beethoven *V. szimfóniáját* játsszuk le, míg a heavy metal zene esetén szabálytalan alakzatot kapunk. A víz történelmileg is képzett, mert „Adolf Hitler” elhangzására egy teljesen zavaros alakzatot kapunk.

Mindebben az a megdöbbenő, hogy ezekről nem egy vicclapban olvashatunk, hanem Emoto sok nyelven – magyarul is – kiadott könyveiben, a különböző hetilapok szenzációhajász cikkeiben és természetesen az interneten.

Nem tesz fel a kérdést, hogy meddig terjed a víz emlékezete; ha minden hang változásokat hoz létre a szerkezetben, akkor hogyan

férnek meg egymás mellett a különböző szerkezetek, melyek a millió és millió hatás eredményeként kialakulnak.

Az Emoto-féle kísérletek valós magyarázata nagyon egyszerű. Wilson A. Bentley (1865–1931) amerikai farmer szenvedélyesen szerette a fényképezést, és bizonyára ő volt az első, aki 1885-ben egy hókristályról felvételt készített. Összesen több mint 5000 hókristályról készített felvételt. Megállapította, hogy nincs két teljesen azonos kristály. Képeiből több mint 2400 megjelent 1931-ben kiadott *Snow Crystals* című könyvében. Ami pedig az Emoto-féle kísérleteket illeti: ő azt látja, amit látni kíván. A felvételekből tudatosan vagy nem tudatosan azt választja ki, amelyet a legjellemzőbbnek vél az adott hatásra.

Van az Emoto-féle megfontolásoknak megfelelő magyar találmány is. Nevezetesen a *táltoscseppek*, melyekben a vízre a táltosok szent helyek energiáit viszik fel, ami által több száz különböző betegség elleni szereket állítanak elő. További információk: www.taltos7.hu/index.php?inc=cseppek.

Sajnos a különböző csodálatos hatású vízkészítmények elterjedése az emberi tájékozatlanság, butaság és hiszékenység korlátlan voltának bizonyítékát szolgáltatják. Megfelelőbb oktatással, tájékoztatással és a nyilvánvaló és bizonyítottan hamis állításokkal szembeni törvényes fellépéssel talán lehetne valamit javítani a helyzeten. Ami az utóbbit illeti: a különböző készítményeket ismertető szövegek végén egyre gyakrabban olvasható – bár nagyon apró betűkkel – a következő szöveg: „The information about the product on this website has not been evaluated by the Food and Drug Administration and are not intended to diagnose, treat, cure or prevent any disease.”

Némi reményre ad okot, hogy 2005-ben az Ecoworld NZ Ltd-t összességében 136 000 \$ büntetéssel sújtották, mert az általa forgalmazott „Grander Living Water Units” semmi változást nem eredményezett a víz szerkezetében és hatásában (www.comcom.govt.nz/FairTrading/livingwateraquaquackeryresultsin136000.aspx).

DR. BECK MIHÁLY

Elmélkedés a közel 240 éves pesti orvoskar fényes múltjáról és talányos jövőjéről

Jelen összeállítás bizonyos elemei elhangzottak a szerzőnek, az orvoskar alapítására emlékező 1997-es, majd 2003-as Dies Academicus ünnepi beszédében, továbbá (a mai helyzet szerint aktualizálva) részét képezték a Szövetség a Nemzetért Alapítóvány Civil Akadémiáján (Polgárok Háza, Budapest, 2007. május 17.) elhangzott „Egyetem és értelmiség. Hivatás és hitvallás egy változó világban” című előadásnak.

2009-ben lesz a kar alapításának 240 éves jubileuma. Jelen összeállítás néhány mozzanatot emel ki karunk történetéből, melyek üzenhetnek az utókornak, egyike-másika pedig igazolhatja Santayana mondását, mely szerint: „Akik nem tudnak visszaemlékezni a múltra, arra vannak kárhóztatva, hogy megismételjék.”

A Semmelweis Egyetem fundamentumát adó orvostudomány gyökerei a középkorba nyúlnak vissza. Zsigmond király kérésére IX. Bonifác pápa 1395 októberében adta ki az Óbudai Egyetem első alapító levelét, mely sajnos nem maradt ránk. Nincs megbízható adatunk arra vonatkozóan sem, hogy minden karon megindult volna az oktatás. Ezt támasztja alá, hogy 1410. augusztus 1-jén XXIII. János pápa aláírta az Óbudai Egyetem újjáalapításra vonatkozó bulláját: „Jelen okirattal elhatároztuk és elrendeltük, hogy a mondott városban, Óbudán legyen ezután studium generale, s működjék ott örök időkre úgy a szent teológiában, a kánon- és polgári jogban, az orvostudományban és a szabad művészetekben, mint valamennyi engedélyezett fakultásban.” A kor legjelentősebb világtörténelmi eseményén, az egyházszakadást felszámoló 1410-es tridenti zsinaton a nagy európai egyetemek is képviseltették magukat. Ulrich Richental krónikája közreadja az Óbudai Egyetem címerét, adatai szerint a zsinaton az egyetem hét tanára is részt vett a német akadémiai nemzet tagjaként. Hogy a másodjára is megalapított Óbudai Egyetem nem volt hosszú életű, azt Mátyás király 1465-ben alapított és 1467-ben ünnepélyesen megnyitott pozsonyi egyeteme bizonyítja, melynek kancellárjaként a pápa Vitéz Jánost jelölte ki, és

felruházta mindazon jogokkal, melyekkel az idő tájt a bolognai egyetem kancellárja is rendelkezett. Tanárai közé tartozott – éppen Vitéz János meghívására – Johannes Müller, ismeretesebb nevén Regiomontanus, a csillagászat európai hírű professzora. A pozsonyi egyetem sorsát az pecsételte meg, hogy rendkívül szorosán kötődött Vitéz János személyéhez. 1471-ben Vitéz János és Jannus Pannonius az egyetem két legnagyobb pártfogója belekeveredett egy Mátyás ellen szervezett összeesküvésbe, a király mindkét főpapot elfogatta. Vitéz ugyanabban az évben Esztergomban, a Zágrábra menekült Jannus Pannonius pedig egy évvel később elhunyt. Mátyás közömbössé vált az egyetem sorsa iránt, az egyre hanyatlott, majd miután Mátyás 1485-ben elfoglalta Bécset, a súlypont a bécsi egyetemre tétetett át. Rövid virágzás után harmadik középkori egyetem-alapítási kísérletünk is hamvába holt.

Mátyás halála után a török megszállás és az ország három részre szakadása hosszú-hosszú időre lehetetlenné tette a hazai felsőoktatás létrehozását. Ezen Pázmány Péter esztergomi érsek változtatott, amikor nagy összegű, saját forrású alapítványával 1635. május 12-én kiadta a Nagyszombati Jezsuita Egyetem alapító levelét. „Gyakran aggodalmasan fontolgtatva magunkban, hogy miképpen terjeszthetnők a katolikus hitet Magyarországon, és hogyan segíthetnénk a legnemesebb magyar nemzet tekintélyén, a többi segédeszközök között az jutott elsőnek eszünkbe, hogy állíttassék a tudományoknak valami egyeteme, a melyben a harcias nemzetnek bátorsága is szelidülne és mind az egyház kormányzására, mind az ál-

lam igazgatására alkalmassá képeztetnék.” Később pedig: „Hogyha pedig idő folytán Isten megszabadítván Magyarországot a török járom alól, alkalmasabb hely található az egyetem számára, szabad legyen a társaságnak ezt a mi alapítványunkat az egyetemmel együtt máshová áttenni.” Az alapító levél Pozsonyban kelt, és egyelőre csak a teológiai és filozófiai karról gondoskodott. Az egyetem igazgatását a Jézus Társaságra bízta, székhelyül az esztergomi egyházmegyében levő Nagyszombat városát jelölte ki. A csonka egyetemre hivatkozással VIII. Orbán megtagadta az egyetem elismerését, azonban II. Ferdinánd privilegialis levelével mint a Német-római Birodalom császára a birodalom többi egyetemének szokásos jogaival és szabadalmaival is felruházta. A teológiai és filozófiai karhoz 1667-ben csatkozott a jogtudományi kar.

Több mint száz évnek kellett eltelni ahhoz, hogy eljőjön 1769, a hazai felsőoktatás talán egyik legjelentősebb éve. Mária Terézia azt az elvet vallotta, hogy „az iskola politicum”. A hazai oktatásügy újjászervezésére irányuló törekvései során célul tűzte ki a három karból álló nagyszombati egyetem kibővítését. Ezért elsőként az év július 16-án kelt adománylevele szerint az egyetemet a mindenkori uralkodó oltalma és igazgatása alá vette, másfelől – érzékelvén a bővítéshez szükséges források elégtelenségét – a Tolna megyei földvári Szent Ilona-apátság jószágaival ajándékozta meg. 1769. november 7-én, majd december 14-én uralkodói rendelete intézkedett az orvoskar felállításáról: „Ahhoz, hogy egy studium generale, vagyis teljesnek legyen mondható, a többi császári- királyi örökös tartományban már meglévő más egyetemek példája szerint is, négy fakultás szükséges, mégpedig a teológiai, jogi, orvosi és bölcsészeti. Az említett egyetemnek azonban mind ez idáig hiányzott az orvosi kara ... ezért ... az így elnevezett kart létesítjük...” A teljes, négykarú egyetemet 1770 szeptember-októberében szervezte át, amikor Norma Studiorum elnevezéssel újrászabályozta a nagyszombati egyetem tanulmányi rendjét, és november 8-án meg is kezdődött az oktatás az orvosi fakultáson.

Ihletett pillanat volt. Mária Terézia házi orvosát, Gerhard van Swieten bízta meg, hogy úgy az elméleti, mint a klinikai oktatást a bécsi egyetemen átalakítsa, és ugyanő volt az, aki

ugyanerre a mintára Nagyszombaton is megszervezte az orvosi fakultást. Van Swieten Boerhaave tanítványa, aki az első klinikát Leydenben megalapította, aki a modern, elméleti és gyakorlati részre osztott orvostudományi oktatás megteremtője. Addig az orvostudományt lényegileg csak könyvekből és előadásokból tanulták, a demonstrációkat feleslegesnek tartották, oktatási célú klinikák elvileg nem léteztek, legfeljebb a szegényeknek otthon tartott rendeléseikhez engedte oda egynémely tanár a tanítványait. Boerhaave (aki akkora tekintélynek örvendett, hogy köszvényes rohamainak elmúltakor Leydenben megkoncédították a harangokat) *Institutiones de methodo medendi* című műve képezte a képzés alapját, melyhez van Swieten 1741 és 1772 között, tehát három évtizeden át hozzátette a maga magyarázatait *Commentaria in omnes aphorismos Hermanni Boerhaavi de cognoscendis et curandis morbis* cím alatt. Ezen kommentár szinte a 19. század közepéig egész Európában a legtöbbet forgatott orvosi könyv volt, az egyetemek túlnyomó része hivatalos tankönyvként fogadta el. Ekkor alakult ki az a máig tartó gyakorlat, hogy a képzés első szakaszában az *Institutiones* (elméleti intézetek) a *theoria medicinae*et, míg a Klinikák a *praxis medicinae*et oktatják oly módon, hogy a bonctan számára hullákról gondoskodtak, a belgyógyászatot, illetve sebészetet pedig a városi kórházban betegágy mellett igyekeztek tanítani. Elmondhatjuk tehát, hogy az öt tanárból álló egész orvosi kar képzési kultúrája azonos értékű volt az Európában etalonnak tartott bécsi orvosi karral, ahol ráadásul ez idő tájt csak négy tanár működött. Az orvosi kar tanárai 1770-ben: Schoretics Mihály a kórtant és az orvosi gyakorlatot, Prandt Ignác az élet- és gyógyszertert, Winterl Jakab a vegy- és növénytant, Trnka Venczel a boncztant és Plenck József a sebészetet és szülészetet tanította.

Mindehhez persze pénz kellett. A jezsuiták társaságának XIV. Kelemen pápa által 1773-ban történt feloszlata után Mária Terézia a jezsuiták nagyszombati kollégiumának minden ingó és ingatlan javát az egyetemnek adományozta, és az ezekről szóló donációs levelét 1775. február 13-án adta ki. Marczali Henrik írja *Mária Terézia és kora* című művében a királyi kamara által történő rendi javak lefoglalásáról: „Feltűnt, hogy sokkal kevesebb készpénzt ta-

láltak, mint a mennyit reméltek. Összesen 7.600.000 forintra becsülték a vagyont. A jószágokból egyik-másik hú ember, különösen a kancelláriai tisztviselő nyert adományt, de a legnagyobb rész más, magasabb czélnak volt fenntartva." Az adománylevél így rendelkezett: „Királyi gondoskodásunknál fogva azt is elhatároztuk anyai szívvvel, hogy mindazt, a mit apostoli királyságunkban eddig az említett társaság végzett az isteni tisztelet, lelkipásztorkodás és közoktatás ügyében, azt a társaságnak reánk szállott vagyonából és javaiból ellátjuk, amint az egyház és az állam érdeke megköveteli.”

Mária Terézia 1777. február 10-én rendelte el a nagyszombati egyetem Budára költöztetését. Az 1777. szeptember 22-én kiadott, az oktatásügyet átfogóan szabályozó tanulmányi rend (Ratio Educationis) szerint:

14. § Az egész országban és a magyar korona örökös területein csak egyetlen egyetem létezik, mely Budán, az ország kellős közepén nyert nagyszerű elhelyezést, gazdag alapítvány birtokában, ellátva a tudományok összegyűjtésének szakemberével.

16. § ... A rektor magnifikus tisztsége természetesen azokat a tanárokat illeti meg, kik a többiek közül tudásukkal vagy méltóságukkal kitűnnek. E tisztség hagyományos szokás szerint egy év tartamú. ... A dékánokat évenként a saját karuk szavazással választja.

21. § Az egyetemi előadások ellátására a tanárok mindig királyi elhatározással nyernek kinevezést, és vagy az akadémiákról, vagy a gimnáziumokból hívják meg őket, ahol tudományos működésüknek kiváló tanújelét adták, vagy bárhol élő és kiváló szakképzettségű férfiakból választatnak ki.

Budán az ünnepélyes beiktatást 1780. június 25-én tartották, amely a királynő negyvenéves uralkodásának évfordulóját is megkoronázta. A beiktatás országos ünnep volt, melyen egyetemünk az év március 25-én kelt Nagy Szabadságlevelét (Diploma Inaugurale) is kihirdették. Ez az okirat az egyetemet nemcsak korábbi jogaiban erősíti meg, hanem alapértékeit további adományok jószágaival is öregbíti. Ezzel tehát beteljesült Pázmány Péter alapítói óhaja.

II. József 1783. december 9-i rendeletével az egyetemet Pestre költözteti át, majd I. Ferenc 1804-ben új adománylevelével (Nova Donatio)

az egyetemet a korábban adományozott jószágok tulajdonába és birtokába forma szerint is bevezeti (Statutio).

A kar alig több mint 30 éves története során már megért néhány, egymásnak ellentmondó, felülről sugallt változást. Az öt alapító tanár kivívta magának a kötelező tankönyvek anyagának saját tudásuk és ízlésük szerinti kiegészítésének jogát, mely viszonylagos tanszabadságot van Swieten halála után báró Störk az ut conformetur (azaz, hogy a pesti egyetem igazodjon a bécsi szokásokhoz) elv alapján korlátozott. 1797-ben a bécsi diploma az egész Monarchia területére szól, a pesti csak Magyarországra, ezt 1783-ban II. József ugyan kölcsönössé tette, de halálával ismét az eredeti állapot állt elő, és egészen az 1860-as évekig fennállt. A kar túl van a kötelező tandíj bevezetésén, és túl van annak néhány évvel későbbi eltörlésén. A kar túl van a felavatási disszertációk egy időben történő megszüntetésén, majd 1791-ben történő visszaállításán. Végighúzódik a kar e negyedszázados történetén a folytonos panasz a beszerzések, kifizetések, igazolások rendkívül körülményes, lassú szolgálati útvjáról, mire az illető számlák, felterjesztések Bécsset, olykor a legmagasabb kezeket is megjárták, bizony fél tanévek teltek el.

A felvilágosodástól és francia forradalmi eszméktől megrémült Habsburg Birodalomban a központosítás és a tanszabadság megvonása jegyében fogant az 1806-os II. Ratio Educationis, ami a korábbiakhoz képest komoly visszalépést jelentett. Részletesen rögzítette a tananyagot és a professzorok kötelességeit, semmilyen önállóságot sem engedett az oktatott tananyag ügyében. Idézet: „*a tankönyvek kiválasztása nem a professzor véleményétől, hanem a királyi Helytartótanács döntésétől függ*”, a tankönyv filozófiájától eltérni pedig tilos volt.

Az egyetem vezetésében döntő szerepet kapott a kormányzat akaratát keresztülvívő elnök (praeses universitatis) és helyettese, az alelnök (vice-praeses), aki egyben az egyetem kancellárja is volt. A rektorból, dékánokból és seniorokból álló egyetemi magisztrátus csekély jogkörrel rendelkezett. A császár 1808-ban újra felállította az udvari tanulmányi bizottságot, így a magyar tanügyet bécsi fennhatóság alá rendelte, azaz a pesti egyetemmel kapcsolatos döntések nem az autonómia, hanem a hegemonia jegyében születtek.

A Hatvani-kapu (a mai Astoria) az 1800-as évek első felében

A 19. század első felében az uralkodó által ki-nevezett, nem egyetemi oktatókra bízta a kar irányítását, azaz beemelték a karba Pest és Buda valamennyi gyakorló orvosát („bekebelezett doktorok – *doctores gremialis*”). 1810–1831 között a kar dékánja kizárólag csak bekebelezett doktor lehetett, aki nem tanított az egyetemen, míg 1830–1849 között évente váltakozva adták a dékánt a bel- és kütagok.

Az egyetem 1848-ig kettős igazgatás alatt állt. Egyrészt a tanártestület önkormányzati irányítása alatt, mely az egyetemi tanácsban (*Magistratus Academicus*) testesült meg. A királyi igazgatás a király alapítói, főkegyúri és államfői jogainak egybekapcsolását jelenti, mely alsóbb fokon a közvetlen felügyeletet gyakorló királyi tanács, felsőbb fokon pedig a királyi helytartó tanács és ennek tanulmányi bizottsága közvetítették a király igazgatását és felügyeletét. Ezen abszolutisztikus felügyeletet némiképpen érthetővé teszi az a páni félelem, mely Európa uralkodóházait a francia forradalom eszméinek terjedése miatt eltöltötte, és melyek egyetemi hirdetését felsőbb hatóság ellenőrzése által gondolták mindenképpen megakadályozni.

Az 1848. évi XIX. törvénycikk a magyar egyetemet egyenesen a közoktatási miniszter hatósága alá rendeli, másrészt az egyetemi oktatás és tanulás szabadságát is biztosította: „Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrészt a tanuló arra nézve: mely tant és melyik tanárától kívánja hallgatni, sza-

bad választást tehessen; más részről: hogy a rendes tanárokon kívül más jeles egyének is, a miniszterium által ideiglenesen megállapítandó, később pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik.” Az 1848-as változások felsőoktatás-politikájának talán legfontosabb dokumentuma az a tervezet, amely aláírás nélkül látott napvilágot „A magyar egyetem alapszabályai” címmel. Utóbb kiderült, hogy e tervezetet Eötvös József állította össze, és felhasználta benne a hozzá benyújtott javaslatok elemeit is. Részletek „A magyar egyetem alapszabályai”-ból:

„1. § Az egyetem oly állodalmi intézet, melyben a tanulóifjúság, a középtanodákban nyert ismereteink alapján, a tudományok mélyébe avattatik.

2. § Az egyetem körében semminemű valóság- vagy hitfelekezeti előnyöknek helye nincs.

3. § Az egyetem egyenesen a közoktatási miniszter hatósága alatt áll.

137. § A közoktatásügyi minisztérium gondoskodni fog, hogy a tudományos képzés után vágyódó ifjúság az általános tudományi főkörökbe, ugymint: a filológiai, történet-, bölcsészeti-, mér- és természettani körbe már a középtanodába avattassék be.”

Kevesen tudják, hogy Leopold Thun birodalmi miniszter 1849-es reformjai, melyek lényegében hosszú időre meghatározták a magyar felsőoktatást, az I. és II. *Ratio Educationis*, valamint az említett magyar egyetemi alapszabály számos elemét tartalmazzák. Eötvös József minden bizonnyal elégedetten látta a nyugatról érkezett intenciókban saját gondolatait.

Az egyetemek tulajdonát tevő és a gyakorlatban gyakran „egyetemi alap” névvel jelölt vagyonnak jövedelmei 1869-ig fedezték az egyetem költségeit. Az akkortájt megindult nagyarányú fejlődés a költségeket oly mértékben szaporította, hogy első ízben a 1870. XI. törvénycikkkel nyújtott az állam az egyetemnek mint országos közintézetnek költségvetési hozzájárulást. Idézet a két világháború közötti egyetemi almanachok bevezetőiből: „Minthogy pedig az állami számszékről szóló 1870. XVIII. t.-c. értelmében az állami segélyben részesülő intézetek számadásai is az állami számvevőség ellenőrzése alá tartoznak, azóta az egyetem költségeihez nyújtott állami hozzájárulás oly módon jut költségvetési kife-

jezésre, hogy az egyetem összes bevételei és kiadásai az állami költségvetésbe állíthatnak be és a kiadási többletet a kincstár állami hozzájárulásként fedezi. Ily módon vált a magyar állam az egyetemnek, a nagylelkű alapítók bőkezűségével vetekedő jótévjévé és fejlesztőjévé." A 19. század utolsó harminc és a 20. század első tíz évét átölelő negyvenéves periódus valóban az egyetem fejlődésének egyik fénypontja. Egy-két kivételtől eltekintve a mai fizikai valójában áll már az a fantasztikus épület-együttes, amely akkoriban az egész európai művelt tudományos világ csodálatát és csodálattal vegyes irigységét is kiváltotta, és még ma is kiválthatja, pusztán azzal, hogy még áll (1875: Élettani épület – Ötöcsirta u., mai Puskin-tömb; 1876: Mária u. – Üllői út Sebklínika, ma Bőrklínika; 1877: Főző és mosókonyha a belső telepen; 1879: Anatómiai épület – Mária u., ma I. Patológia; 1880: B épület II. Belklínika, ma II. Belklínika B épület; 1883: Üllői út 26., mai központi épület; 1884: I. Belklínika, ma II. Belklínika A épület; 1889: Törvényszéki orvostani épület – Üllői út 93.; 1898: I. Szülészeti Klínika Baross u. – Mária u. sarkán; 1898: II. Szülészeti Klínika – Üllői út 78.; 1899: Anatómiai épület – Tűzoltó u.; 1904: Pasteur Intézet – Általános Kórtani Intézet – Hógyes E. u. stb.). Akkor épült az egyetem, hiszen volt a kultuszminisztériumban orvos végzettségű felelős szakember Berzeviczy Albert, Markovszky Lajos, majd Tóth Lajos államtitkárok személyében, és persze akkortájt a felelős minisztereket Eötvös Józsefnek, Pauler Tivadar-nak, Trefort Ágostonnak, Csáky Albinnak, Eötvös Lorándnak és Wlassics Gyulának hívták.

A Tanácsköztársaság ideje alatt az egyetemi vezetés fölé politikai komisszárokat, illetve laikusokból álló bizottságokat rendeltek. A két világháború között, Trianon után, a világváltság alatt Budapest viszonylagos hátrányba került Szegedhez, Pécshez és Debrecenhez képest. Ez némiképp érthető, hiszen be kellett fogadni a pozsonyi egyetemet Pécsre, be kellett fogadni a kolozsvári egyetemet Szegedre, és el kellett indítani a IV. Károly és felesége, Zita egyetlen közjogi aktusaként felavatott debreceni egyetemet is.

A II. világháború után az igazolásokat követő állásvesztések az egyetem nemzetközileg is híres javát (sőt még e tanároknak a leszármazottait is) megfosztotta attól, hogy taníthasson

és kutathasson. S ugyanez érvényes a hallgatóságra is, amikor a „nem akarunk orvosdi-nasztáikat” jelszó mentén sokakat kirekesztettek, ugyanakkor 50–55 százalékban szabták meg a munkás-paraszt származású, egyébként közöttük is sok, igen tehetséges hallgató bekerülését. Az egészségügy és az orvosi felsőoktatás irányítása egy, a hatalmi hierarchiában igen zárt, korabeli szóhasználatú „szakszervezetinek” mondott érdekcsoport kezébe került. A 20. század második felében az 1989-es változásokig az egyetemek tényleges irányítása az uralkodó egypártrendszer képviselőinek kezében volt.

A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem 1921-ben felvette Pázmány Péter nevét, amit a II. világháború után Eötvös Loránd Tudományegyetemként ismerünk. Innen vált ki 1951-ben a Budapesti Orvostudományi Egyetem, 1969 óta Semmelweis Orvostudományi, majd 2000 óta – rövid ideig a korábbi Haynal Imre Egyetemre épülő Egészségtudományi Karral, továbbá a Testnevelési és Sporttudományi, illetve Egészségügyi Főiskolai Karral bővülve – Semmelweis Egyetem néven működik tovább.

Büszkék vagyunk számos kitűnő elődünkre, köztük itt és most csak az egész művelt világ által ismert két magyar orvos nevét említjük, mindketten orvosegyetemünk tanárai voltak: Semmelweis Ignác, a méltán világhírré szertevő névadó említettessék meg, talán Szent-Györgyi Albert, az egyetlen magyar orvosi Nobel-díjas társaságában.

Hajtsunk fejet dicső alapítóink és elődeink emléke előtt, azok emléke előtt, akik megteremtették az alapját annak, hogy egyetemünk méltán felsorakozzon Európa és a világ hírneves és hiteles egyetemei közé. Tegyük ezt Garay János szavaival:

*„Csak törpe nép felelhet ős nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket;
A lelkes eljár ősei sírlakásához
S gyűjt régi fénynél új szövöetneket.
S ha a jelennek halványul sugára:
A régi fény ragyogjon fel honára!”*

Vajon a jelennek halványul-e sugára?

Az európai szellemiséget megtestesítő egyetem nem más, mint a tanárok és diákok önigazgató köztársasága. Olyan, a közjó szolgálatában álló autonóm és független intézmény,

ahol az oktatás a kutatással összefonódva neveli az újabb és újabb értelmiségi nemzedékeket. Az újkori európai egyetemek mértékadó dokumentuma az egyetemek rektorai által 1988-ban elfogadott Bolognai Charta, melynek az a célja, hogy „a népek és az államok az eddigieknél jobban felismerjék az egyetemek egy átalakuló és mind nemzetközibbé váló társadalomban betöltött szerepét”. Fontos kijelentés, hogy az egyetemek „a kultúra, a tudás és kutatás középpontjai”. A kultúra vezérelve a Charta szerint „az élet nagy harmóniájának tiszteletben tartása” kell, hogy legyen. Eötvös Loránd mondja rektori székfoglaló beszédében: „Igenis az egyetemnek nemcsak tanítani, hanem nevelni is kell. A nemzet fiainak javát bízva reánk, mint ifjakat küldi őket ide, s méltán várja, hogy a körünkben töltött évek után mint férfiak térjenek vissza otthonukba...” (Az Egyetem feladatáról 1891. szept. 15.)

Az Egyetem, azaz az Universitas egyfelől a tudományok összessége, másfelől nem más, mint universitas magistrorum et scholarium, azaz a tanárok és a tanítványok összessége, egyetemessége, a Charta megfogalmazása szerint „a tanárok és diákok – akik feljogosítottak, alkalmasak és készek ismereteik gyarapítására – együttműködésének kivételezett helye”.

Az egyetemi képzést folytató tanári testület a nemzetért felelős értelmiségi pályára készít fel fiatal embereket. Olyan embereket kell képeznünk, akik ténykedésüket áldozatos szolgálattal teljesítő cselekedetnek fogják fel; akik vállalják saját egyéniségük és pillanatnyi érdekeik esetenkénti háttérbe szorítását; akik vállalják az élethosszan történő tanulást, és olyan, az örök emberi ethoszt hívó, betartó és hirdető értelmiséggé válnak, akik hűek a kalokagathia, azaz a szép, a jó és az igaz antik eszményeihez.

Az egyetemeknek „a társadalom egészét” kell szolgálniuk. A biztonsággal működő magas színvonalú felsőoktatás alapkövetelménye – legalábbis állami egyetemekenél – a tervezhető társadalmi, állami szerepvállalás. A közjó érdekében viselt állami felelősséget nemcsak a törvényi keretek meghatározása, nemcsak a minőség ellenőrzése, hanem a kellő anyagi források rendelkezésre bocsátása is jelenti.

A Charta szerint: „kitüntetetten szól az autonómiáról. Úgy fogalmazzuk, hogy az egyetem autonóm intézmény, ahol a kutatási és oktatási tevékenységnek minden politikai, gazdasági

és ideológiai hatalommal szemben függetlennek kell lennie”.

Az említett Bolognai Charta mellett létezik egy Bolognai Dokumentum is, amely 1999-ben született, és az Európai Oktatási Miniszterek Közös Nyilatkozata címet viseli. E nyilatkozat lényegében az eszközök harmonizálását célozza, s öt alapelv érvényesülését tűzi ki: összehasonlítható végzettséget jelentő diplomák; kétciklusú, lineárisan egymásra épülő főiskolai és egyetemi képzés; nemzetközileg is értelmezhető, átjárható kreditrendszer; nemzetközi szintű oktató- és hallgatócsere; európai szintű minőségi garanciarendszer. Ezen törekvésekből a hazai orvoskarok már négyet megvalósítottak (a karok egybehangzó álláspontja szerint az orvos- és fogorvosképzésben az egyciklusú, osztatlan egyetemi képzés fenntartandó), egyetemünk négyet már bevezetett, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy a 2008/2009-es tanévben a Semmelweis Egyetemen a hallgatók 20%-a (10 430 hallgatóból 2103), míg az orvoskaron a hallgatók 44%-a (3357-ből 1497) idegen nyelven (angol 70%, német 30%) tanuló, 5 kontinens 62 országából érkezett külföldi állampolgár. Határozottan leszögezzük azonban, hogy az orvos- és fogorvosképzésben az egyciklusú, osztatlan egyetemi képzés fenntartandó.

A Magyar Országgyűlés 2008 decemberében – önálló képviselői indítványra – módosította a felsőoktatási törvényt. Riasztók, és aggodalomra adnak okot a Parlament asztalán fekvő, önálló képviselői indítványban megfogalmazott elképzelések, melyek a magyar felsőoktatás „modernizációját” a versenyképesség növelésével kívánják megvalósítani.

Eszerint: A vállalkozási szabadság lehetőségének megteremtéséhez az egyetemek gazdasági társaságokat hozhatnak létre; a vagyongazdálkodási jog bővítésére az intézmény oktatási, kutatási és szolgáltatási tevékenységhez szükséges állami vagyon ingyenesen átruházandó. Az intézményi működés hatékonyságának növelésére ezentúl a Gazdasági Tanács a Szenátus elé terjeszti (az eddigi véleményezés helyett): a teljesítmény alapján differenciáló jövedelemelosztás elveit; a kötelezettségvállalás és a vagyongazdálkodás tervét; a felsőoktatási intézmény tulajdonában lévő ingó – ideértve a szellemi termékeket – és ingatlanvagyon hasznosítását, elidegenítését; a felsőokta-

tási intézmény szervezete, szervezeti egysége létesítését, átalakítását, megszüntetését; a kutatási programot; az intézmény vállalkozási tevékenységével összefüggő ügyet; véleményezi az intézmény kutatási-fejlesztési-innovációs stratégiáját.

A jelenleg hatályos felsőoktatási törvényben a Kar mint olyan egyetlen helyen szerepel:

30. § (2): „A felsőoktatási intézmény oktatási és kutatási szervezeti egységei különösen: a kar, a tanszék, az intézet, a botanikus kert, a klinika, a kutatóintézet, a kutatócsoport, a tangazdaság”, majd az ezen egységek létének és működési meghatározását az egyetemekre bízta.

Ez lényegében azt jelenti, hogy pl. az orvoskar esetében az oktatási, kutatási, gyógyítási ügyekben döntéseket nem a legmagasabbban kvalifikált szakmai testület hozza meg, hanem az e tekintetben lényegében többségében laikus Szenátus. Az elfogadott módosítási javaslat a Szenátus jogait is csorbítja, mert kezdeményező és érdemi vezetői helyzetbe hozza a még inkább laikusokból álló Gazdasági Tanácsot.

A Professzorok Batthyány Köre 2007-ben az Alkotmánybírósághoz fordult, hogy „lehetőség szerint állapítsa meg, hogy a jogalkotó a 2005. évi CXXXIX. Törvény (Felsőoktatási Törvény, FTv) újraszövegezése során nem vette figyelembe az Alkotmány 70/G § (2) pontjának azon rendelkezését, miszerint »Tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak« – és ezen mulasztásával alkotmányellenes helyzetet idézett elő, mind a törvény, mind egy sor kormány-, illetve miniszteri hatáskörbe utalt döntés vonatkozásában. Kötelezze az Alkotmánybíróság a törvényhozást, hogy a Felsőoktatási Törvény módosításával gondoskodjék az Alkotmány 70/G § szerint biztosított tudományos szabadság, egyetemi és felsőoktatási autonómia törvényes rögzítéséről, mégpedig mind a hatóságok és az intézmények közti hatáskörmegosztás, mind az integrált intézmények és azok egyes szaktudományt képviselő részlegei (karok) vonatkozásában, mind a testületek és az egyes oktató-kutató tudósok autonóm szabadságai vonatkozásában.”

A 2008. decemberére tervezett parlamenti döntés (mily érdekes Mária Terézia alapító rendeletei – mint láttuk – 1769. november 7-i, majd ugyanezen év december 14-i keltezéssel

íródtak) előtt felelős törvényhozóink ismételt figyelmébe ajánljuk az alkotmánybírósági beadványt.

Lesújtó, hogy ezen törekvések mennyire elmentések a Bolognai Chartában megfogalmazottakkal. Miért? Mi okból és mi célból? E változtatások sub rosa történő megfogalmazása és a jobbító szándékú megjegyzés, javítás iránti tökéletes, mondhatni cinikus közöny azonban komoly indulatokat gerjesztett, szívből remélem, sokan vagyunk, akikben felsejlenek Gyóni Géza – mutatis mutandis – ide is illő sorai: „Cézár, én nem megyek” (melyeket hiányoltunk a Magyar Rektori Konferencia tagjainak állásfoglalásából):

*Melyik Isten nevében trónolsz?
Mily örület adott jogot:
Hogy istenadta életemmel
Játszik a pallosod?*

*...Soracte ormán zöld az erdő,
Szívem életvágtyól dagad,
Jer asszonyom... A koronádat,
Cézár, véd meg magad.*

*Vagy küldj hamar pretóriánust,
Üsse szét e dacos fejét,
De bitangul a mészárszékre,
Cézár, én nem megyek.*

(Gyóni Géza: Cézár, én nem megyek)

Jelen sorok írójának meggyőződése, hogy az állami egyetemek működtetése, a képzés minőségének biztosítása állami feladat, mert csak így várható el az ország lakosságát majdan ellátó szakemberek kellő színvonalú szakmai tudása. A magán- vagy intézményes tőkebefektetés vélt piaci feltételeinek megteremtése illúzió, és – úgy tűnik – csak elfedi az állam kivonulásának szándékát. A tervezet szerinti bújtatott „privatizációs” átengedés alapjaiban rengetheti meg a magyar felsőoktatást, így annak törvényi elrendelése súlyos történelmi felelősség.

Rövid történelmi áttekintésünkben láthattuk, hogy voltak olyan időszakok (akár a 19. század első felére, akár a 20. század második felére gondolunk), amikor a politikai hatalom az ideológiai ellenőrzés fegyverével próbálta sakkban tartani a szellem világát. Elérkeztünk volna a 21. század elején oda, hogy most a

mindent eluraló piac – profit – jegyében a fiskális ellenőrzés fegyvere kerül elő?

Arany János kérdezi:

„Hallottad a szót: »rendületlenül?«
 Ábránd, hiúság, múltó kegy, javak, –
 Lenn a sikamló tér, nyomás felül,
 Vész és gyalázat el ne rántsanak.
 Oh, értsd meg a szót: árban és apályon
 – Szirt a habok közt – hűséged megálljon!”

(Arany János: Rendületlenül)

Felelős politikusaink kérdezzenek meg bennünket, elmondhatjuk nekik, hogy kétféleképpen hagyhatnak maradandó nyomot maguk után, vagy példát merítenek az emlékezésben említett valóban felelős, építő elődök törekvé-

seiből, vagy Herostratosként vonulnak be a történelembe, aki pusztán azért gyújtotta fel Artemis szép templomát Ephesosban, hogy neve fennmaradjon az utókornak.

Kedves egykori alma materbeli öregdiák kollégáim, mindezen tegnapi, mai és valószínű holnapi megpróbáltatásaink során se veszítsük el hitünket és meggyőződésünket, gondoljunk szüleink, majd mestereink, példaképeink szelíd szavaira, leljük örömünket tanítványaink tiszta arcában és fénylő tekintetében. Az eltelt idestova közel 240 esztendő olyan alap, mely saját szilárdságunkkal és ki-kezdhetetlen erkölcsi tőkénkkel megerősítve tovább éltheti méltán híres egyetemünket és annak orvosi karát.

DR. SZOLLÁR LAJOS

Gabriel Fallopius: A szifilisz elleni védekezésről

Gabriel Fallopius (Modena, 1523 – Modena, 1562) ferrarai, pisai, padovai anatómia- és botanikaprofesszor, rövid élete ellenére kora egyik legkiválóbb, legeredetibb és legtermékenyebb orvosi írója volt. Mind az anatómia, mind pedig az epidemiológia terén korszakalkotó megfigyeléseket tett, egyike volt azoknak, akik megalapozták a következő évszázadokban kibontakozó kísérletes orvostudományt.

Fallopio alábbi, magyarul most először olvasható szövegrészlete a kondom talán legkorábbi leírását tartalmazza, részletes használati utasítással együtt, így talán érdemes a figyelmünkre. Az óvszer ekkoriban természetesen nem a fogamzásgátlást – hiszen azt az egyház tiltotta – hanem a nemi betegségek, elsősorban a szifilisz elleni védekezést szolgálta.

Magyaráztatul csak annyit: az aqua sonchi és aqua scabiosa, bőrkiütések és rüh ellen használt, növényekből készült főzet. A libra kb. 345 grammnak, az uncia 29 grammnak, a drachma 3,6 grammnak, a scrupulus pedig 1,2 gramm-

nak felelt meg. Forrás: Gabrielis Fallopii Mutinensis medici excellentissimi opuscula... De morbo Gallico. Patavii, 1566, 50–51.

„Szószátyársággal vádolhatnátok, ha nem okítanálak ki benneteket, miképpen óvhatja meg magát a franciabetegségtől az, aki szépséges szirén-ringyóra veti szemét, aztán meg, hiába fertőzött az illető, mégiscsak közösül vele. Magam mindig is azon a véleményen voltam, hogy jobb elővigyázatosnak lenni, nehogy fertőzés útján effajta fekélyeket szerezzon az ember. Csakhogy miként legyünk elővigyázatosak? Mint mondtam, e kórság fertőző testecskéik átvételéből ered, amelyek a hímvesző pórusaiba ivódva okozzák a betegséget. Ezért hát arra lenne szükség, hogy a fertőző nedvet azonnal kihajtsuk a hímveszőből, ám ha már egyszer beivódott a pórusokba, hiába dörgöljük borral, vizelettel vagy vízzel, a fertőzést ki-dörgölni magunkból nem tudjuk többé. És ilyesmi bizony gyakran megesik a fedőrétegekkel, a lágyrészekkel és a nemi szervvel. Mit tegyünk tehát?

Mindig is az volt a véleményem, hogy olyasmit kellene helyezni a bőrre, ami természetesen folytán át képes hatolni rajta, és ami ki képes szívni, vonni vagy szárítani, illetve egyéb módon le képes küzdeni a káros anyagot. Ezért hát elkezdtem kutatni valami hasonló orvosság után. Minthogy viszont titokban kell tartanunk a szajhák iránti vágyunkat, mégsem hurcolászatunk haza állandóan mindenféle kenőcsöket. Így aztán feltaláltam egy olyan rongyot, amelyet átíttam evvel az orvossággal: ezt aztán kényelmesen magunkkal vihetjük bárhová. Hiszen már amúgy is olyan bőrgatyákban jártok, hogy akár egész patika is elfér benne.

Aki tehát közösülni akar, mossa meg jól – ha lehetősége van rá – vagy dörgölje tisztára egy ronggyal a nemi részeit, ezután fogja a pénisz méretére szabott, előkészített vásznat, és mikor közösülésre kerül a sor, tekerje a fütyköse köré, miközben visszahúzza a fitymáját. Érdemes a vásznat jól benedvesíteni vizelettel vagy nyállal is, de ez végső soron nem lényeges. Ha viszont attól tartotok, hogy a húgycső belseje fertőződik meg, sodorjátok össze a vásznat, és dugjátok bele a húgycsőbe is. Magam százával és ezernyi emberrel végeztem kísérletet, és esküszöm a halhatatlan Istenre, hogy egy sem fertőződött meg közülük. Higgyétek el, hogy bármilyen tiszta rongynak akkora megelőző hatása van, mint semmi másnak. (Még annyit, hogy a friss, tisztított, jól összezúzott rostú, majd az oldószerekkel jól megmosott péniszre tekert vatta csodálatos módon képes óvni a bajtól. Ha vesszőnk immár elegendő gall lövedéket kapott, vegyük le és vizsgáljuk meg a vattát: csupa sárgás, fehéres vagy szürke nyálka itatja majd át e védőburkot.) Ezért hát mindenki nyugodtan tekerje be vesszejét ebbe a rongyocskába akár négy vagy öt órán át is. A nőket sem szokta zavarni a dolog.

A vászon előkészítése azonban bonyolult feladat. A következőképpen kell elvégeznünk: Végy tárnicsgyökérből, hosszú farkasalma-gyökérből és finom, kerek farkasalmából egyaránt egy-egy drachmányit, fehér szantálporból, aloéfaporból 2-2 scrupulusnyit, vöröskorall-porból, égetett elefántcsontporból és égetett szarvasagancsporból fél-fél drachmányit, tororjafülevélből, sonchumlevélből, illetve betonica-, ördög szem- és tormentillalevélből egy-egy maréknyit, másfél marék rózsát,

Casanova kipróbálja az óvszert. 18. századi metszet

guaiakfa-reszelékből két unciányit, réz-oxidból két drachmányit, higanypárlat-csapadék-ból másfél drachmányit, a legjobb fajta erős malagai borból másfél librányit, aqua sonchiból és aqua scabiosából pedig librányit.

Vegyük először a bort és a vizet, és áztassuk benne a guajacumreszeléket huszonnégy órán át, azután adjunk hozzá minden egyebet, és addig főzzük, amíg a leve a felére nem fő. Ezután szűrjük le a főzetet, és az így nyert orvosságot alaposan préseljük ki. Ebben a főzetben áztassuk egy teljes éjszakán át a gondosan kitisztított vászonrongyot, majd szárítsuk ki árnyékos helyen. S mindezt háromszor ismételjük meg. Vagyis háromszor áztassuk, és háromszor szárítsuk ki a rongyunkat. Ezután hasítsunk belőle a saját hímvesszőnk méretének megfelelő csíkokat, és hordjuk őket mindig magunknál a tarsolyunkban vagy a nadrágunknak annak a részében, amelyet 'brachett'-nek, azaz zsebnek neveznek..."

*Összeállította
és az idézett szöveget latinból fordította:*

DR. MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS

Bűnös vagy áldozat

– avagy miért nehéz megírni Báthory Erzsébet patográfiáját?

A szlovákiai mozik 2008. július 10-étől kezdték vetíteni Juraj Jakubisko *Bathory* című filmjét. A hetvenesztendős, „Kelet Fellinijé”-nek tartott rendező 2005 végén kezdte forgatni a filmet. A sokak által várt alkotás közel 400 millió korona költségvetésével a „Közép-Európa legdrágább filmje” címet máris magáénak tudhatja. A közönségsiker is borítékolható, hiszen a neves nemzetközi színészgárdát felvontató, angolul beszélő történelmi thriller főszereplője, Csejte várának egykori úrnője, majd foglya, Báthory Erzsébet (1560–1614), nemcsak a történelmi Magyarország területén, hanem amolyan kétes csillogású „hungarikumként” a német s angol nyelvterületen is ismert.

A filmre várás izgalmát két dolog is fokozta. Egyrészt a film ismételt elhalasztott bemutatója – 2007 karácsonyán már a Szlovák Televízió is műsorára kívánta tűzni – másrészt a rendezői koncepció. A szlovák filmgyártás nagy öregje ugyanis nem a nálunk s külföldön is élő, a vérszomjas és kegyetlen, szűz lányok véreben fürdő úrnő képét akarja a mozgókép nyújtotta lehetőségekkel továbbfokozni. Az utóbbi évtizedekben több tanulmány, könyv bizonygatta, hogy a Báthoryról alkotott kép hamis. Ezek közül kiemelkedik egy jogásznő, Szádeczky-Kardoss Irma oknyomozó könyve, amely 1993-ban jelent meg *Báthory Erzsébet igazsága* címmel. A jogászi gondolkodás eleganciájával, az apró tények és összefüggések feltárásával, több tudományág (jogtudomány, néprajz, orvostörténet) korábbi eredményeinek felhasználásával megírt monográfia szerzőjének végkövetkeztetése: „Báthory Erzsébet azonban ártatlan volt. Nem volt sem szadista, sem gonosz, sem bűnös. Áldozat volt. Egy politikai indíttatású, de talán a személyes érdekektől sem mentes koncepció áldozata” (288. o.). Ez a kiindulási alapja a *Bathory* című filmnek is, és a sikeren túl az is megjósolható, hogy a film újra fellobbantja majd a „bűnös vagy áldozat” dilemma körüli vitát is.

E vitában ott a helyük az orvostörténészeknek is, hiszen elsősorban az ő feladatuk lenne értékelni, minősíteni Báthory Erzsébet személyét, cselekedeteinek mozgatórugóit, szaknyelven fogalmazva: kidolgozni a patográfiáját. Erre történt kísérlet az 1970-es években. Két budapesti orvostörténész, Antall József (1932–1993) – a rendszerváltás utáni évek első miniszterelnöke – és Kapronczay Károly 1974-ben a *Magyarország* hasábjain „Túkkal szurkálta” cím alatt fejtette ki véleményét Báthory Erzsébetéről. Egyértelműen szexuális pszichopátának minősítették a grófnőt. Egy korabeli definíció – az 1972-ben kiadott *Orvosi Lexikon* – szerint a pszichopátia „diszharmonikus személyiség szerkezet, melyben az intellektuális, emocionális (érzelmi), affektív (indulati) és ösztönműködések nem állnak egymással helyes arányban, s vagy a beteg, vagy a közösség szenved a diszharmonia miatt” (1186. o.). A „szexuális” jelző pedig arra utal, hogy az ilyen diszharmonikus személy életében a nemi ösztöntendenciák kórosan nagy szerepet játszanak. A szerzőpáros véleményét a történész Nagy László – többek közt *A rossz hírű Báthoryak* (1984) című könyv írója – bírálta, felröva, hogy többször pontatlan adatokra, korábbi szerzők kritikátlanul átvett érveire hivatkozva állították fel „diagnózisukat”.

Kevésbé köztudott – Szádeczky-Kardoss forrásai közt sem szerepel –, hogy Báthory Erzsébet személyiségének lélekgyógyászati (pszichiátriai) szempontból való értékelésére már jóval korábban is történt kísérlet. Magyarország egyik legrégebbi, 1861-től Budapesten megjelenő *Gyógyászat* című szaklapjának hasábjain 1918-ban jelent meg a „Báthory Erzsébet (Patographia)” kétrészes „tárcza”. Szerzője Zsakó István, a dicsőszentmártoni (ma: Tirnaveni, Románia) kórház elmeosztályának főorvosa volt. A ma orvos szakíróként és orvostörténészként is számontartott Zsakó István (1882–1966) 1910-től volt a Kisküküllő megyei dicsőszentmártoni Elmebetegápolási Telep ve-

zető főorvosa, később – áttelepülve a Trianon utáni anyaországba – előbb az Angyalföldi, majd a Lipótmezei Elmegyógyintézet igazgatójaként működött. Lassan – s méltatlanul – feledésbe merülő alakját dr. Iványi János idézte emlékezetünkbe az Erdélyi Múzeum Egyesület Orvos- és Gyógyszerésztudományi Szakosztályának egyik ülésén 2006-ban Csíkszerezdán (az előadás szövege megjelent a budapesti *Orvosi Hetilap* 34. számában, 2006-ban).

A Báthory Erzsébetről publikált írás az első jele volt Zsakó patográfia iránti érdeklődésének. 1944-ben a *Magyar Családtörténeti Szemle* hasábjain publikálta „A kiválóság és a súlyos betegségi hajlam öröklése neves családokban” című tanulmányát, ezt követte 1966-ban „A magyar kiválóságok és családtagjaik elmebajainak története” című dolgozata az *Orvostörténeti Közleményekben*. Ez utóbbiban többek közt az 1878-tól 1914-ben bekövetkezett haláláig elmegyógyintézetben ápolt Madách Borbálának, nagy drámaköltőnk lányának patográfiáját dolgozta fel. Amíg azonban az 1966-os dolgozatban az általa igazgatott intézetek kórlapjaira, szakorvosi feljegyzéseire támaszkodhatott, a Báthory-patográfiához csak a történészek által feltárt foghíjas anyag állt rendelkezésére. „Kikben sokszor meg van ugyan a helyes érzék a kóros felismerésére, de a szakképzettség hiányával” – hárítja patográfiája hiányainak egy részét a történészekre. Persze, a történészek is csak azt tárhatják fel, ami megmaradt. „Nagy kár, hogy csupán tanúvallomások maradtak ránk, s így Báthory Erzsébet lelki világába közvetlenül nem tekinthetünk be” – sejteti velünk a (szak)véleménye hiányainak másik fő okát Zsakó.

Zsakó jól ismerte Árva vármegye levéltárosának, az alsókubini Csaplovics-könyvtár gondnokának, Rexa Dezsőnek (1872–1964) 1908-ban kiadott *Báthory Erzsébet, Nádasdy Ferencné (1560–1614)* című könyvét. Valószínűleg Rexa volt az első, aki felvetette a beszámíthatóság kérdését Báthory Erzsébet bűnösségét illetően, s kimondta: „Báthory Erzsébet bűne nem bűn, de szerencsétlen szörnyű betegség.” E jogászai véleményt – Rexa jogot is tanult – erősíti meg az elmeszakértő Zsakó is: „Tudatában volt tehát, hogy nem megengedett dolgokat művelt. Azonban nem volt ez igazi belátás cselekményeibe, a bűnösség tudata sem lehetett meg nála. Ez, továbbá, hogy ellenállani

nem tudott szenvedélyének, és nem is törekedett látszólag erre, mind arra mutatnak, hogy tulajdonképpen beszámíthatatlan és nem büntethető egyén volt.”

De mi lehetett az a „szörnyű betegség”? A már említett okok miatt Zsakó is csak óvatosan fogalmaz: „Báthory Erzsébetnél a fölmenő ágban nagyfokú degenerációt [elkorcsosulást – K. L.] mutathatunk ki, s éppen ezért merülhet föl a kérdés, hogy nem szenvedett-e elmebajban... Tekintetbe jöhetnek epilepsziás aequivalensek, hysteriás alapon keletkezett megnyilvánulások, periodikusan jelentkező mániás állapotok, de biztos támpont egyik felvételére sincsen.”

Az elmegyógyász s elmeszakértő Zsakó tehát nem állít fel diagnózist, ám a sorai közül kiolvasható, hogy szadistának tartotta Báthory Erzsébetet. Egy „a fantasztikus és mágikus dolgokat elmegyógyász szemszögből” vizsgáló, 1968-ban megjelent cseh nyelvű könyv szerzőpárosa, a tapasztalt pszichiáter, V. Vondráček és F. Holub, a szadizmusnak nevet adó francia de Sade márki (1740–1814) női megfelelőjének tekintti Báthory Erzsébetet (103. o.). Mint említettük, Rexa sem bűnösnek, hanem betegnek tartotta a grófnőt, ám még ő is megjegyezte, hogy ha viselt dolgai hamarabb nyilvánosságra kerülnek, akkor ma nem szadizmus, hanem „báthoryzmus” lenne a szexuális indíttatású kegyetlenkedés elmegyógyászati neve.

A legfrissebb, Báthory Erzsébettel s korával komplex módon foglalkozó Pavel Dvořák, a szlovák médiából jól ismert publicista, a tényirodalom sikeres művelője és Karol Kállay fényképész által írt/fotózott reprezentatív album, az 1999-ben kiadott *Krvavá grófká* (A vérengző grófnő) sem hoz újat Báthory Erzsébet lelki állapotát illetően. Nem történt tehát újabb kísérlet – ami ezúttal a szlovák orvostörténet-írás részéről lett volna indokolt – Báthory Erzsébet patográfiájának kidolgozására. Az ok nyilvánvaló, s nagyrészt azonos azzal, amit már az első patográfiakísérlet szerzője, Zsakó közel száz évvel ezelőtt papírra vetett: nincs közvetlen betekintésünk Báthory Erzsébet lelki világába. Amíg nem kerülnek elő újabb hiteles dokumentumok – a grófnő által írt levél, naplórészlet stb., vallomása (?) (Báthoryt ugyanis csak fogva tartották, de nem hallgatták ki, per nem folyt ellene) –, addig nem várható, hogy hiteles, tényekre (s nem feltevésekre) alapuló pa-

tográfia szülessen meg orvostörténész tollából.

Jakubisko filmje bizonyára felébreszti a magyar és szlovák történészek, beleértve a medicina históriáival foglalkozók érdeklődését is közös múltunk e rejtélyes alakja, a hol „bűnös-

nek”, hol „áldozatnak” tartott grófnő személye iránt. Nincs kizárva, hogy az igazság e két véglet közt lappang (s marad rejtve a *Bathory* után is).

DR. KISS LÁSZLÓ

Moll Károly és a súlyfürdő

Dr. Moll Károly (1889–1982) egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, ahol 1913. november 15-én doktorált. Orvostanhallgató korában, a nyári hónapokban Pöstyénben a neves fürdőorvos, Weisz Eduárd mellett dolgozott, itt ismerkedett meg a mozgásszervi betegségek diagnosztikájával és gyógyításával. Avatása után rövid ideig Budapesten kórházi, majd körzeti orvos volt. Az I. világháborúban először az orosz fronton, majd a Piave melletti harctéren dolgozott katonaeorvosként. 1918 novemberétől a Jendrassik Ernő vezette budapesti belklinikán kapott állást. 1920-tól a nyári hónapokban Hévízen dolgozott fürdőorvosként, ahol igen jól tudta hasznosítani pöstyéni tapasztalatait. 1927-ben a budapesti MÁV Kórházban megszervezte a reumatológiai és fizioterápiás szakrendelést, majd egy évvel később az ország első reumatológiai fekvőbeteg-osztályát. Számos publikációja jelent meg a reumás betegségek kóroktanáról. Sokat foglalkozott a fürdőkezelések során érvényesülő hidrosztatikai hatás tanulmányozásával. 1932-től ő lett Hévíz hivatalos fürdőorvosa. A Hévízi Állami Gyógyfürdőkórház megalakulásakor igazgatóhelyettesnek nevezték ki.

A rengeteg szervezési és irányítási munka mellett akadt ideje élete főművének, a súlyfürdőnek a megalkotására, melyről 1953-ban az *Orvosi Hetilap*-ban számolt be¹. Álljon itt az első ún. tutajos súlyfürdő-berendezés képe, amely a közleményben szerepelt.

A forradalmian új, víz alatti trakciós eljárás nemzetközi fórumon először 1955-ben, a III. Európai Reumatológiai Kongresszuson került ismertetésre Hága-Scheweningenben, Hollandiában. Az előadást Moll Károly helyett – aki

nem tudott részt venni a kongresszuson – Schulhof Ödön tartotta meg. Az előadás nyomtatásban 1956-ban jelent meg a *Contemporary Rheumatology* című kiadványban, amely a kongresszus összes előadásának teljes szövegét tartalmazza².

Az évek folyamán a súlyfürdő nemcsak Magyarországon terjedt el széleskörűen, hanem néhány más országban is eredményesen alkalmazták (Ausztria, Szlovákia, Izland, Kanada).

Öröndetes, hogy az utóbbi években a súlyfürdő helyes alkalmazásával, biomechanikájával, hatásmechanizmusával több tudományos igényű előadás és dolgozat is foglalkozott.

A fentiek ismeretében, úgy érzem, érdekes lehet egy eredeti dokumentum közrebocsátása, melyet Moll Károly 1980-ban, 91 éves korában írt. Valamit az előzményekről. Abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy Moll Károlyt személyesen ismerhettem, és több végtelesen érdekes délutáni és kora esti beszélgetésen vehettem részt Hévízen, ahol a házigazda a világról, az orvoslásról és saját találmányáról, a súlyfürdőről fejtette ki véleményét. A beszélgetések addig folytak, amíg „tata”, ahogy családtagjai nevezték, ellentmondást nem tűrő hangon kijelentette, hogy „na, geh ma’ schlafen!”, ami azt jelentette, hogy ő visszavonul, és a vendégeknek is illik elmenni.

Moll főorvos urat veje, dr. Donáth Antal, az ismert plasztikai sebész és lánya Moll Ágnes szemész főorvos révén ismertem meg. A kapcsolat természetesen nem volt folyamatos, de ha Hévízen voltam vagy voltunk a feleségemmel, rendszerint felkerestük az öregurat.

1980 decemberében tőle szokatlan módon felhívott telefonon, és azt közölte, hogy küld

egy cikket, próbáljam meg leközzöltetni valamelyik hazai orvosi folyóiratban, és ha ott megjelenik, kissé kibővíttve külföldön is szeretné megjelentetni. A nagyméretű boríték karácsony és újév között érkezett meg. A cikk mellett – melyet változtatás nélkül, betű szerinti pontos átiratban közlünk – egy rövid levélke is volt az alábbi szöveggel.

Január első felében megpróbáltam a cikket különböző lapoknál elhelyezni, de a szerkesztők nem mutattak érdeklődést az írás iránt. Január végén Károly bácsi üzent, hogy hagyjam az egészet, semmi értelme erőltetni a megjelentetést. Moll főorvos úr levelében utalt egy – esetleg két – cikkére, melyek az ötvenes években a Münchener Med. Wschr.-ben jelentek meg a súlyfürdőről. A lap szóba jövő évfolyamait átnézve nem találtam az adott időszakban egy cikket sem tőle. Azonban a hatvanas években négy publikációja jelent meg a fenti folyóiratban, melyek közül kettő a súlyfürdővel foglalkozik, jöllehet az 1961-es közlemény címéből nem lehet erre következtetni^{3,4}.

Még egy alkalommal találkoztam vele 1981 nyarán vagy kora őszén – nem emlékszem pontosan –, amikor azt mondta, szomorú dolog, hogy a szakmát nem érdekli annak a véleménye, aki ezt a gyógyeljárást feltalálta. Majd keserűen hozzátette: „valószínűleg nem találják a súlyfürdőt elég tudományosnak”.

Hogy mennyire igaza volt, azt az alábbiakkal is alá tudom támasztani. Néhány évvel később derékpanaszokkal osztályunkra került szakmánk egy prominens képviselője, akinek súlyfürdőt rendeltem, amit nem akart elfogadni azzal az indoklással, hogy ilyen, tudományos vizsgálatokkal alá nem támasztott „ku-

Kedves Pistám!

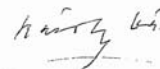
Már leragasztottam a "nagy póstát", amikor eszembe jutott még egy kérdésem. T.i. az 50-es évek elején a súlyfürdőről leközzöltem a Münchener med. Wochenschriftben is egy dologzatot, – sőt talán kettőt is. Arra kérem, hogy érdeklődj meg, hogy most hogyan van a külföldi folyóiratokba való közlemények kiküldése, szabadon megy-e vagy engedély kell-e hozzá?

Flnézésedet kérem, hogy evvel is terhellek. Illelnek ennyi idő után ott is az eredményekről bezzámol-

nim! - Flnézésedet e terhelésért!

Szeretettel ölel

Hévíz 1980.XII. 22.

ruzló módszerrel” őt ne kezeljem. A végén mégis ráállt, és a tizedik kezelés után elismerte, hogy sokkal jobban van, és a súlyfürdő mégiscsak hatásos eljárás.

Csaknem 56 évvel a cikk megírása és 27 évvel Moll Károly halála után a *MediArt* jóvoltából „posztumusz” mégis megjelenik a közlemény, amely a szerző utolsó szakmai megnyilvánulása volt.

A közzétételt nem vitaindítónak szánom, hanem a közelmúltban megjelent kiváló, a kérdéssel foglalkozó cikkekhez szeretnék egy érdekes orvostörténeti adalékkal szolgálni.

Irodalom

1. Moll K.: A discusherniák gyógykezelése az un. „súlyfürdővel”. *Orvosi Hetilap* 1953, 94, 1173–1175.
2. Moll, K.: Die Behandlung Discushernien mit den sogenannten „Gewichtsbädern”. In: *Contemporary Rheumatology*. Elsevier Publishing Comp., Amsterdam–London–New York, Princeton 1956, 326–329.
3. Moll, K.: Ischias als Ursache von Schenkelstumpfschmerzen. *Münch. Med. Wschr.* 1961, 103, 567–568.
4. Moll, K.: Subaquale Streckbehandlung, weitere Erfahrungen mit den sog. „Gewichtsbäder”. *Münch. Med. Wschr.* 1966, 108, 607–609.

DR. FLUCK ISTVÁN

A célravezető súlyfürdő-berendezésről és helyes alkalmazási módjáról

Összeállította: Moll Károly dr.

A 27 év előtt, 1953 tavaszán Moll Károly dr. által feltalált súlyfürdő eljárás kiváló gyógyeredményei folytán gyorsan elterjedt a magyar

gyógyfürdők között, és ma alig van számottevőbb gyógyfürdő, ahol súlyfürdő berendezés ne volna. De minthogy azt a feltalálója nem

szabadalmaztatta, egyesek sok egyéni és sokszor célszerűtlen változtatást eszközöltek a szerkezetén. Ezért minta szerinti súlyfürdő ma is csak Hévízen van. Az egyéni változtatások többnyire a súlyfürdő gyógyhatásának a rovására mentek, és ugyanakkor pedig az SZTK szempontjából a táppénz növekedéséhez is. Ezért szükséges, hogy a legjobb eredményeket produkáló súlyfürdő berendezésről még egyszer – hivatalosan is – megemlékezzünk, ami egyúttal utasításnak is szolgáljon minden működő súlyfürdő számára annak helyes szabványához, az eltelt 27 év tapasztalatainak a tekintetbe vételével.

Köztudott dolog, hogy a gerincnyújtó eljárás orvosi terápiában ősrégi módszer – már Hippocrates is használta, ha a betegeit nyújtani kellett, de egyszerűen létrára kötözte őket. Glisson nyaknyújtója is több évszázados eljárás. Közben a fekvő helyzetben történő nyújtó-eljárások is teret hódítottak – az utolsó évtizedekben különösen a franciáknál –, újabban gépesítve, melyek elég hatásosak, de gyötrelmesek. Függetlenül lógva is végeztek egyesek gerincnyújtást, de ezek is gyötrelmesek. Ezekkel szemben a súlyfürdő a langyos vízben szinte kellemesnek mondható.

Moll Károlynak az 1953. év tavaszán jutott az eszébe, hogy langyos, vagyis indifferens hőmérsékletű vízben – amilyen a hévízi tó – és függetlenül, azaz lógó helyzetben kellene a gerincet nyújtani. Az elgondolás a hévízi kórház asztalos műhelyében még aznap megvalósult, és üzembe helyeztetett az első kis úszó tutajra szerelt függesztő készülék, ami olyan rohamos népszerűsége tette szert, hogy hamarosan fixált súlyfürdő szerkezeteket kellett konstruálni, és ebből a népszerűségéből ma sem vesztett. Ma már elképzelhetetlen lenne Hévíz súlyfürdő nélkül, amivel Hévíz a legjobb gyógyeredményeit éri el.

Olyan helyeken, ahol helyesen bánnak a súlyfürdővel, ugyanez lehet a helyzet, de ismeretes, hogy a súlyfürdővel rendelkező gyógyfürdők nem népszerűek, nyilván a helytelen alkalmazása vagy a rossz szerkezete miatt. Itt meg kell említeni azt, hogy a Lukács fürdő és a Gellért fürdő súlyfürdő-részlege is vesztett a népszerűségéből, amióta Glisson-nyaktartókkal szerelték fel. Ismeretes, hogy leírtak többen kádban végezhető súlyfürdést is, de ezek nehézkesek, és nem terjedtek el.

Az lenne az ideális, ha a súlyfürdő mindegyik olyan népszerű lenne a gyógyfürdőknél, ahol berendezkedtek vele, mint Hévízen. Ez akkor válna valóra, ha a súlyfürdő-berendezések és az alkalmazási módjuk is hasonló lenne. A súlyfürdő helyes alkalmazási módjával Moll leírása szerint – az osztályán ápolat discopathiás betegeinek a kórházi ápolási ideje a súlyfürdő használata óta 35–40%-kal csökkent – nem szólva az ambulánsan kezelt discopathiások táppénz-megtakarításáról!

Felette tanulságosak e szempontból a várpalotai és dudarbányai ÜZEMI SÚLYFÜRDŐ berendezéssel elért eredmények, melyeket Moll felügyelete mellett készítettek: MUNKÁK MELLETT AMBULANTER végzett súlyfürdőzés hatására a discopathiás betegek TÁPPÉNZES BETEGÁLLOMÁNYA 25%-kal csökkent, ami azt jelenti, hogy a betegek a MUNKÁJUK VÉGZÉSE MELLETT súlyfürdőztek: vagyis se munkakiesésük nem volt, és táppénzt sem vettek igénybe! – Ezért fontos a jó súlyfürdő-berendezés és annak helyes alkalmazása. Ezért szükséges az illetékes gyógyfürdők tudomására adni, milyennek kell a célszerű súlyfürdő-készüléknek lennie, és mi annak célszerű alkalmazási módja.

Az alábbi leírás legyen ennek az útmutatója.

Milyen legyen a célszerű súlyfürdő-készülék?

Minden része fából készüljön, és amennyire lehet, vörösfenyőből, ami a vizet jól tűri!

Vas alkatrésze ne legyen! Vasat a test lágy részei nem tűrnek jól – már csak a hidegségük miatt sem.

A súlyfürdő hibái a hosszas használat révén – főleg Hévízen – derültek ki, és ezeket fokozatosan küszöböltük ki, ami a sok egyébütt üzemelő súlyfürdőnél nem történt meg, vagy hibásan javítottak rajta.

A szerkezet összeállításánál azt kell figyelembe venni: mi a célja a súlyfürdőnek, mi a hatása a súlyfürdőnek a porcsérves betegre. – Minthogy a porcsérv mindég a derék túlerőltetésétől vagy balesettől származik – akár a lumbalis tájon, akár a gerinc magasabb régióiban –, helyreigazítása tractióval és annak negatív nyomást okozó szívó hatásával érhető el. Hogy a tractióval keletkező negatív nyomásnak milyen fontos szerepe van, bizonyítják S. Jaison – M. I. V. és Dixon – A. S. I. 1970, 29/3, 261–65 sorokban leírt „Intraart press is rheu-

matoid arthrit. of the Knee” című dolgozatából. Moll megfigyelései is igazolják a negatív nyomás szerepét a súlyfürdő gyógyhatásában avval, hogy fekvő betegein észlelt és le is írt 6-8 olyan különös súlyfürdőző esetét fiatalabb betegeinél, akiknél a súlyfürdőben való lógás java idejében hirtelen rettenetes fájdalom jelentkezett a derekukban, és e betegek mind azt hitték, hogy evvel végérvényesen lerokkantak. De a súlyok lerakása után 1–2 perc múlva csodálkozva állapították meg, hogy minden fájdalmuk eltűnt, és immár semmi bajuk nincs. Ezek az aránylag ritka esetek a legszebb példái a súlyfürdő gyógyhatásának, ami a még egészen le nem fixált porcsérv hirtelen visszacsúszásával magyarázható. Egyébként is ez a súlyfürdő gyógyhatása, de chronikus esetekben ez lassúbb folyamat.

E tapasztalatok, valamint Jaison és Dixon észlelései nyomán Moll súlyfürdőzteti a térd- és a coxarthrosisokat is, kitűnő eredménnyel, és ugyanúgy a nyaki spondylosisokat is. De leírta a *Rheumatologia*, *Balneológia*, *Allergológia* 1972. évi 13. számában a kéz- és lábujjak arthrosisánál történő ujjhúzásait is az ún. ujjhúzóval („Mädchenfänger”). Ezeknél röntgenfelvétellel az ízfelszínnek tetemes eltávolodását is kimutatta. – Ezen ujjhúzásoknak a gyógyeredménye olykor meglepő.

Milyen legyen a minden szempontból kifogástalan súlyfürdő szerkezete?

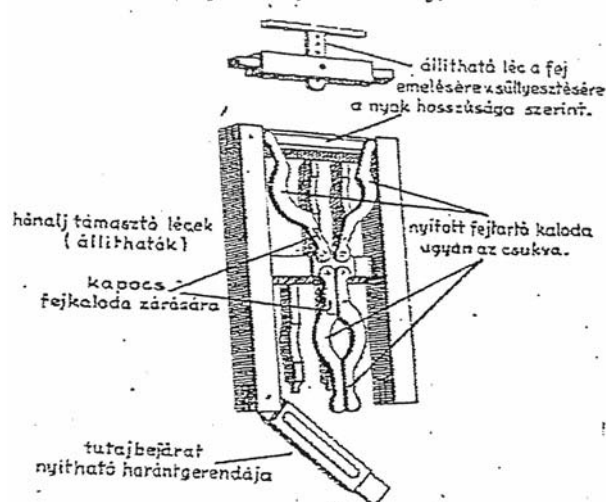
A testet tartó kaloda úgy legyen a vízbe süllyesztve, hogy a benne függő testet nyakig ellepje a víz.

A nyaktartó kaloda síkja kövesse a rendes fejtartás síkját, ami 30–35 fokos lejtésnek felel meg, aminek az előrehaladt nyaki spondylosisnál van fontossága, ahol a fej erőszakolt hátra hajlítása az arteria vertebralis megtörése következtében szédülést, sőt ájulást is okozhat.

A nyaki kaloda és a mankószerűen kiképzett hónalj-támaszték forgó részei közötti távolság ne legyen 15 cm-nél nagyobb, mert csak ebben az esetben tud a beteg kényelmesen a hónaljára támaszkodni. Ha ez a távolság nagyobb, akkor a könyökeivel kénytelen támaszkodni, ami erőlködéssel jár, és ez hátráltatja a kívánatos szövetelernyedést.

A nyaki kaloda elülső végei legyenek összekapcsolhatóak, hogy a fürdőzés közben ne nyílnak szét. A hónalj-támaszték belső oldala és a felkart tartó rész a törzs felőli oldalon legyen

Kétszemélyes tutajkaloda súlyfürdőhöz.

vájulatos, és idomuljon a felkar és a mellkas domborulatához.

A nyaki kaloda úgy legyen kiképezve, hogy abban az álkapocs és az állcsúcs ne nyomódjék.

Valamennyi fa alkatrész legyen a szükséges helyeken kipárnázva.

A súlyokat tartó öv úgy legyen szabva, hogy az elülső végei a medencecsont szélein és semmi esetre se a hason nyugodjék.

Az övnek a hason való összekapcsolása szigorúan tilos!

A bokasúlyokat tartó bőrből készült cipőfel-sőrész két oldalán vagy a talpi részén legyen a kapocs a súlyok felakasztásához.

Egy anomáliára is fel kell hívnom a figyelmet. – Több ízben találkoztam Hévízen ilyen súlyfürdő-előírással: 20 perc súlyfürdő – SÚLY NÉLKÜL! Teljes non sens! Aki ilyent ír, nincs tisztában a víz fizikájával, az archimedesi törvénnyel, a víz felhajtó-erejével – de a súlyfürdővel sem, és nem tanulta meg a balneológiából azt, hogy egy 70 kg-os emberi test a vízben mindössze 7,9 kg lesz, és ebből is 4-4,5 kg a vízből kiálló fejnek a súlya! Hogyan vár súlytalan súlyfürdőtől gyógyhatást az előíró?

A leírt helyes súlyfürdő-berendezésről CENTRÁLISAN kellene utasítást kiadni az összes súlyfürdővel rendelkező gyógyfürdő-helyeknek, de az alkalmazás módjáról is a leírtak alapján. Ha ez megtörténne, a betegek gyógyulása tökéletesebb lenne, és az SZTK nemcsak szórványosan, hanem tömegesen takarítana meg kiszámíthatatlan mennyiségű táppénzt!

Az Orvosi Numizmatikai Szakosztály életéből

A Magyar Orvostörténelmi Társaság Orvosi Numizmatikai Szakosztálya 2008. november 8-án tartotta őszi ülését. A rendezvény helyszíne ezúttal is az Orvostörténelmi Könyvtár olvasóterme volt. Az érdeklődők között az orvosi numizmatika régi elkötelezettei mellett most is találkozhattunk neves éremművészekkel, az előadók között pedig új szereplőkkel.

Az elnöki megnyitó után, még a hivatalos program elkezdése előtt dr. Vértes László kért szót. A tudományos ülés hivatalos programja egy könyvismertetéssel kezdődött. Dr. Kubászova Tamara orvos-szobrászművész eddigi munkáiból a közelmúltban rendezett nagy sikerű kiállítás alkalmából készült, gazdagon illusztrált, igen tartalmas, szép könyvet dr. Süle Tamás mutatta be. Külön örömeinkre szolgált, hogy – hasonlóan korábbi összejöveteleinkhez – Kubászova Tamarát jelen esetben is a megjelentek között üdvözölhettük.

A könyvismertetést négy előadás követte. Az elsőben dr. Mészáros M. János (szerzőtársa dr. Albert Mihály) számolt be a magyar állategészségügy és az állatorvosi szakoktatás szolgálataért 2001–2007 között adott állami kitüntésekről. Bemutatta a különböző kitüntéseket, részletezte adományozásuk feltételeit, s a tőle megszokott pontossággal és alaposággal felsorolta az eddig kitüntetettek nevét, beosztását és érdemeit.

A második előadás a Horthy-kori japán–magyar kitüntetési kapcsolatok vöröskeresztes vonatkozásairól szólt. Az előadó, Sallay Gergely Pál (a Hadtörténelmi Múzeum éremtárának a vezetője) először vett részt összejöveteleinkön. Gondosan összeállított, szép előadása nagy élményt jelentett a hallgatóság számára, valóban új történelmi, hadtörténelmi, vöröskeresztes vonatkozású és numizmatikai ismeretekkel gazdagította az érdeklődőket.

Új előadót köszönhetünk a harmadik előadó, dr. Puskás Tivadar (az Országos Mentőszolgálat Nyugat-Dunántúli Regionális Mentőszervezetének orvosigazgatója) személyében is. Dr. Vértes Lászlóval közös előadásában a Vas Megyei Mentésügyi Alapítvány Brutscher József-émlékérmét mutatta be. A kitün-

tetés névadója, Brutscher József (1859–1923), Szombathely város örökös tűzoltóparancsnoka 1904. április 6-án Szombathelyen indította útjára – a tűzoltóság keretein belül – a megye első szervezett mentőosztályát. Az emlékérmét eddig több mint 30 magánszemély, vállalat és intézmény képviselője vehette át, közöttük a szépen dokumentált munka előadója is.

A negyedik előadást „Perliczi János-díj – Perliczi János jutalomérem” címmel dr. Vértes László tartotta. Előadásában az egykori Nógrád vármegye 18. században működő főorvosával kapcsolatos sok, eddig nem ismert életrajzi és szakmai vonatkozású adatot tett közzé, majd bemutatta a Perliczi János halálának 230. évfordulójára készült jutalomérmét.

Az előadásokat követő hozzászólások és kiegészítések is egyértelműen jelezték a hallgatóság érdeklődését és aktivitását.

Szakosztályunk következő, tavaszi ülését 2009 áprilisában fogja tartani, reményeink szerint megszokott helyén, a Semmelweis Orvostörténelmi Múzeumban. A programot – hasonlóan eddigi összejöveteleinkhez – az *Orvosi Hetilap*ban is ismertetni fogjuk.

DR. JAKÓ JÁNOS

70. születésnapja alkalmából dr. Vértes László köszöntötte dr. Jakó János elnököt, és átnyújtotta az általa tervezett emlékérmét, melynek alkotója Horváth Sándor szobrász és éremművész. A szakosztályi tagok megrendelése tette lehetővé az elnök megajándékozását. Az érem öntött bronz, 100 mm átmérőjű, az előlapon dr. Jakó János portréja, a hátoldalon az illusztráción látható felirat.

BIOSPHERA: ÚJ SZEMLEÉLET

A Biosphera főbb elemei

- Kényelmes, barátságos, ugyanakkor a szakmai szempontoknak megfelelő, újonnan kialakításra kerülő környezet, mely kifejezetten a biológiai terápiák ambuláns ellátási módját hangsúlyozza.

Ennek során nem kezelőágyak, hanem fotelek szolgálják a pár órát igénylő infúziós kezeléseket kényelmessé tételét a betegek számára. Az ellátó egység tartalmaz egy külön adminisztrációs helyiséget, mely a személyzet munkáját segíti úgy, hogy közben folyamatos kapcsolatban lehessenek a kezelt betegekkel. Van még egy külön leválasztott helyiség, amely a fizikális vagy kisebb beavatkozások elvégzésére szolgál, emellett a kezelőorvossal való konzultációra is helyet biztosít. A technikai felszereltség lehetővé teszi a gyors és hatékony ellátást és adminisztrációt, valamint a továbbképzések tartásának háttérét is.

- Az ellátó személyzet állandó jelenlétének támogatása, továbbképzésük folyamatos biztosítása.

A szakmai továbbképzések minden szereplő szempontjából fontosak. Erre a regionális referenciacentrumokban folyamatosan van lehetőség, hiszen mind a szakmai, mind a környezeti háttér adott arra, hogy a fejlődő ellátó centrumok összejöveteleket szervezzenek, megoszthassák tapasztalataikat és egymást is fejleszthessék.

- Az ellátó kapacitás optimalizálása a szakmai személyzettel együttműködve, a folyamatok egyszerűsítésének támogatása, fejlesztése.

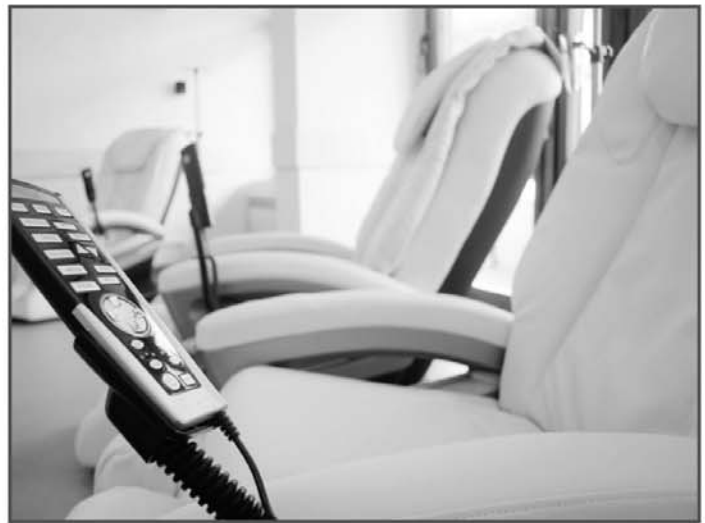
A Schering-Plough számára fontos a biológiai terápiák megfelelő szakmai felügyeletének biztosítása. Ezért a cég hangsúlyozza az emberi erőforrás fejlesztését, optimális felhasználását azért, hogy az előzőekben említett céljait minél hamarabb elérje, és jól működő rendszerszemléletet honosítson meg a biológiai terápiák területén.

SZIMBIÓZISBAN A GYÓGYÍTÁSÉRT: ez a jelmondata a Schering-Plough biológiai terápiás üzletág kezdeményezésének, mely a Biosphera nevet kapta. A név a biológiai terápiák átfogó rendszerszemléletére utal. A Biosphera centrumokban nem csak a különféle biológiai terápiák állnak bármikor rendelkezésre, hanem a kezeléshez szükséges összes tényező is adott: az ellátó környezet, a személyzeti háttér, a biztonságos gyógyszerbeadás, illetve a rendszer folyamatos felülvizsgálata a fejlődés biztosításáért. Ennek elérésére közös fejlesztésbe kezdett a szakma segítségével. Az innovációs fejlesztések mellett arra is hangsúlyt fektet, hogy a cég víziója ne csak távoli cél legyen, hanem megvalósítsa a törekvést, mely szerint a páciensek minőségi környezetben, kiválóan képzett szakszemélyzet állandó felügyelete alatt, a lehető legkevesebb várakozási idő mellett a nekik legmegfelelőbb kezelésben részesülhessenek.

A BIOLÓGIAI TERÁPIÁBAN

- Regionális képzőközpont kialakítása és fenntartása az ellátó centrumok körül.
Az előbb említett szakmai továbbképzések helyéül szolgálnak és egyben innovatív munkát végeznek, hogy jól használható működési modellt alakítsanak ki a biológiai terápiákra, ezzel is könnyítve a napi munkát.
- A páciensek együttműködésének megerősítése, a betegségükkel kapcsolatos tájékoztatás a kezelési idő minél hatékonyabb kihasználásával.
A cég egyre nagyobb hangsúlyt fektet a betegek megfelelő tájékoztatására és a szövődmények megelőzésére. Miután a kezelések több órát vesznek igénybe, érdemes ezt az időt kihasználni az ő fejlesztésükre is. Hiszen ha értik, mit és miért csinálunk a kezelések során, valamint ők hogyan tudnak tenni gyógyulásukért a hétköznapiakban, úgy jobban bevonhatóak, így együttműködésük is erősödik. Emellett a kezelés ideje is hasznosan és kellemesen telik számukra.
- Az ellátó centrum gördülékeny működésének biztosítása folyamatos odafigyeléssel és proaktív támogatással.
Ha már rendszert építünk erre az ellátási módra, akkor a rendszert figyelni és fejleszteni is kell a későbbiekben. Vannak eszköz- és egyéb vonatkozású igényei. Ezek kielégítésében is nagy szerepet vállal a Schering-Plough cég, hogy a siker hosszú távon is biztosított legyen.

Jelenleg két Biosphera centrum működik: az első a Budai Irgalmasrendi Kórház, a második pedig a Pécsi Tudományegyetem falai közt kapott helyet. Ezen helyeken nem csak a környezet változott meg jelentős mértékben, hanem a munka folyamatában is újdonságok jelennek meg, értve ezen a szervezett és előre tervezett betegellátást felelősök hozzárendelésével, valamint az infúziózás időigénye adta lehetőségek kihasználását a betegek képzésére.

A Biosphera mint kezdeményezés nem csak a reumatológia területén jelenik meg – erre példa a március elején az Állami Egészségügyi Központ Gasztroenterológiai Osztályán nyíló központ is, valamint a 2009-es év végéig tervezett további építkezések és fejlesztések.

A Schering-Plough hisz abban, hogy ezzel a kezdeményezéssel még közelebb kerül azon céljának eléréséhez, hogy egyre több beteg élvezhesse a magas színvonalú ellátást és tájékoztatást az új Biosphera központokban.

BIOSPHERA

Szimbiózisban a gyógyításért Schering-Plough

BIOSPHERA. SZIMBIÓZISBAN A
GYÓGYÍTÁSÉRT

Schering-Plough Hungary Kft.
1123 Budapest, Alkotás u. 53.
Telefon: 457-8500

ALIFEXI

Nemzetközi konferencia a mesterséges életről

A szerző elmondása szerint: „Immáron 15 éve érdeklődöm látszólag szerteágazó témák iránt”. Folyóiratunk helyt ad az alábbi összeállításnak, bár elsöre nehezen fogyaszthatónak látszik. Szívesen vennénk, ha az érdeklődők kérdéseket tennének fel, vagy kiegészítéseket tennének.

2008. augusztus 5–8. között immáron tizenegyedik alkalommal jött össze a mesterséges életről (artificial life, alife) tartott, kétévente megrendezésre kerülő konferenciára az angliai Winchesterben a téma közel 300 kutatója: biológusok, komputeres szakemberek, fizikusok, matematikusok, filozófusok és társadalomtudósok. A témában az első összejövetelt közel húsz évvel ezelőtt tartották az amerikai Los Alamosban. A konferenciának most helyet adó dél-angliai várost a római korban Venta Belgarumnak nevezték. Legfőbb nevezetessége a 642-ben alapított katedrális, ahol napjainkban a *Da Vinci-kód* filmváltozatának néhány jelenetét forgatták. A város mindössze 50 kilométerre van Stonehenge-től. Igen szellemes logót választottak a konferencia rendezői: egy Petri-csészében baktériumtenyészet alakja rajzolja ki a brit szigetek körvonalait. A jelenlegi konferencia arról is nevezetes, hogy első alkalommal került Európában megrendezésre. A mesterséges élet kutatása és az itt elhangzott előadások megértése hatalmas háttérismeretet feltételez, amibe beletartozik többek között a komputerezés, a mesterséges intelligencia, a robotika, a biokémia, az evolúció, a társadalomtudományok – hogy csak a legfontosabbakat említsem. (Ezen nemzetközi összejövetelen kívül a téma európai kutatói is tartanak konferenciákat, amelyből a következőt 2009 szeptemberében Budapesten rendezik. Ez utóbbi szervezését az ELTE professzora, Szathmáry Eörs akadémikus irányítja.)

Mi is a mesterséges élet? A mesterséges élet tudománya az élő rendszerek alapvető tulajdonságait vizsgálja – a biológiai entitások és folyamatok mesterséges közegben történő szimulációja és szintézise révén. Egy másik meghatározás szerint a mesterséges élet tudomá-

nya az étellel kapcsolatos rendszereket, azok folyamatait és evolúcióját kutatja szimuláció révén, komputeres modellek, robotika és biokémia segítségével. Ha mindez szoftverrel történik, akkor „lágy” (soft), ha hardverrel, akkor „kemény” (hard), ha pedig biokémiai módszerekkel, akkor „nedves” (wet) mesterséges életről beszélünk. Leggyakoribb a „soft” megközelítés. A témának immáron 14 éve saját, negyedévenként megjelenő folyóirata is van *Artificial Life* címmel, amelyet a MIT Press ad ki az Egyesült Államokban. A folyóirat meghatározása szerint a mesterséges élet egy új tudományterület, amely azokat a tudományos, mérnöki, filozófiai és társadalmi témákat kutatja, melyekkel életszerű viselkedési formák hozhatók létre komputerekben, gépekben, molekulákban és más közegekben. Míg a hagyományos biológia az általunk ismert étellel foglalkozik, addig a mesterséges élet azzal is, hogy milyen lehetne az élet. Kutatási témái közé tartozik az élet eredete, az önszerveződés, a növekedés és fejlődés, az evolúciós és ökológiai dinamika, az állati és robotviselkedés, a szociális szerveződés, valamint a kulturális evolúció. (A mesterséges élet tudománya tehát nem a biológiai rendszerek tervezését és építését/szintézisét jelenti. Ezzel a szintetikus biológia foglalkozik.)

Először is érdemes azokat a témaköröket felsorolni, amelyek alapján a szervezők a konferencia lefolyását elképzelték, mivel így röviden áttekinthetők a mesterséges élet kutatóit napjainkban foglalkoztató legfontosabb kérdések.

Evolúció az agyban. A régebbi elméletek elavultak, és jelenleg nincs még olyan újabb, amely a neuroevolúciót maradéktalanul megmagyarázná.

Nyitott végű evolúció. Hogyan lehetséges tervezni és megalkotni egy olyan mesterséges evolúciós rendszert, amelyben az új adaptív jellemzők hosszú időn keresztül fejlődnek – anélkül, hogy elérnének egy végpontot, és közben állandóan komplexebbé válnak.

Mesterséges tudat: a mesterséges élettől az elméig. Az élő rendszerek legérdekesebb tulajdonsága a tudat. Az ennek háttérében lévő biológiai mechanizmusok feltárásával a mesterséges tudat tudományága foglalkozik.

Kommunikáció megtestesült ágensekben. A nyelv elsajátításának és evolúciójának alapos megértése nagy hatással lehetne az oktatásra, bizonyos neuropszichológiai betegségek kezelésére és a technológiai fejlődésre, valamint a gép-ember kapcsolatra.

A self-* design. Hogyan lehetséges olyan self-* effektusokat létrehozni, melyek kizárólag kollektív működésre lettek megalkotva, azaz amelyek problémamegoldó képessége egyenesen arányos a „kolónia” méretével.

Amorf és lágy robotika. Újabban kígyóra, polipra emlékeztető robotokat is építenek, amelyek nyílásokon tudnak áthatolni, falra tudnak mászni, vagy akadály körül körbefolyjni. Mindezek nagy kihívást jelentenek a kontrollt, az alakot és a tervezést illetően. A mai robotok spektruma a moduláris robotoktól a biomimetikus robotokig terjed.

Dinamikus rendszerek elmélete. A dinamikus eszmék számos modellben, a genetikus szabályozástól az idegrendszerig és az ökoszisztémáig, fontos szerepet játszanak. Ezek dinamikája a dinamikus rendszerelmélet eszközeivel, matematikai elemzéssel írható le.

Trofikus interakciók digitális organizmusok között. A digitális organizmusok között számos trofikus interakció, így vetélkedés és parazitizmus lehetséges, amelyek megértése fontos mindenféle élet, azaz nem csak a földi élet megértése szempontjából.

Filozófiai témák. A mesterséges élet kutatása kezdetektől fogva szoros kapcsolatban áll olyan fontos filozófiai kérdésekkel, mint például: Mi az élet? Mi a biológiai autonómia? Mi a kapcsolat evolúció és fejlődés között? A mesterséges élet szimulálja vagy megvalósítja az életet?

Autonóm energiaellátás hosszú életű robotok számára. Habár a legtöbb robotrendszer ignorálja ezt a kérdést, önfenntartásuk szem-

pontjából mégis nagyon fontos az autonóm energiaellátás kezelése és megoldása.

A Gaia-elmélet modelljei. A Gaia-hipotézis szerint az élet és a fizikai környezet egy közös globális rendszert alkot, amelyben makroszintű szabályozás és a táplálék cirkulációja valósul meg. Ezt a feltételezést a tudományos közösség többnyire elutasítja, és teleológusnak tartja. Mivel a Gaia-rendszer rendkívül komplex, nem lineáris és adaptív, széles teret nyit a mesterséges élet kutatói számára is.

Környezet és evolúció. Az evolúciós folyamatból nem lehet kihagyni a biológiai és fizikai környezettel fennálló visszacsatolást.

Rejtett episztemológia. Mit tanulhat a mesterséges élet kutatója az ökoszisztémák, az evolúció, a nyelv, a biológia, a kémia, a fizika, a filozófia, a társadalom, az autonómia stb. tudományokból?

Szintetikus biológia és a mesterséges élet: egy lehetséges szimbiózis. A szintetikus biológia végső célja olyan organizmusok előállítására, amelyeknek újszerű, a kívánalmaknak megfelelő működésük van. A szintetikus biológia és a mesterséges élet kutatásának közös témája a genetikus és metabolikus történések komputeres technológiával történő tervezése és szimulációja.

Információ komplex rendszerekben és a mesterséges élet. Az élő rendszerek eredetét és fenntartását illetően rendkívül nagyszámú elképzelés és modell létezik, melyeket éppen ezért nehéz összehasonlítani és közös vonásaikat azonosítani. Ebből a helyzetből a kiutat a változatos, információelméleti megközelítések jelentik. Mivel a biológiai rendszerek az információfeldolgozást illetően közel optimálisan működnek, működésüket jobban meg lehet érteni az információoptimalizáció elvei alapján.

A mikrobális evolúció modelljei. A mikrobák már az evolúció kezdete óta léteznek, és a Földön jelenleg a biomassza felét teszik ki. Az élet minden formája mikrobális metabolikus folyamatoktól függ. Mivel a mikrobák kicsik, és gyorsan szaporodnak, jó alanyaik a laboratóriumi vizsgálatoknak, így akár az evolúciós kutatásoknak.

A mesterséges élettel foglalkozó kutatás (elő)története. Ezen témakör gyökerei Neumann János és Norbert Wiener munkáikig nyúlnak vissza. Ebben az „előtörténeti” szakaszban még számos más kutató is foglalkozott

olyan témákkal, amelyeket ma a mesterséges élet előzményének tekintünk.

A személyiség evolúciója. Az állatok személyiséggel, azaz viselkedési szindrómával rendelkeznek, de hogy ennek mi az oka, azt nem tudjuk. Az érzelmek megváltoztatják az állat-állat interakciókat. Az alapkérdés az, hogy az állatok miért nem flexibilisek, holott a viselkedés flexibilitása lenne az optimális. Ennek magyarázatához a játékelméleti és más elemzéseket módosítani kell.

Hálózatok természetes és mesterséges környezetben. Napjainkban jelentős az érdeklődés a komplex hálózatok elméleti kérdései, modellezése és elemzése iránt. A hálózatelmélet értékes eszköz, amelynek számos alkalmazása van a természetes és mesterséges rendszereket illetően. Napjainkban különösen a dinamikus, a rétegzett vagy a reálisan alkalmazható hálózatok iránt nagy az érdeklődés. Az új kutatási eredmények az állati szociális hálózattól a genetikai reguláció hálózatáig terjednek.

Mesterséges élet „in materio”. A mesterséges élet kutatása az életet illetően elvonatkozatható a mi szénalapú életformánktól, és fizikálisan, azaz „in materio” szervetlen molekulákkal vagy nem biológiai szerves molekulákkal is megvalósulhat.

A maximális entrópia elve. A mesterséges élet rendszerei gyakran testetlenek, és nem törődnek a valós élő rendszerek számos tulajdonságával, így a termodinamika törvényeivel sem. A természetes élő rendszereknek azonban fennmaradásuk érdekében entrópiát kell exportálniuk. Elméletileg és gyakorlatilag ellentmondásos, hogy vajon az ilyen komplex, nem lineáris rendszerek képesek-e bizonyos körülmények között úgy szervezni önmagukat, hogy maximalizálják az entrópiatermelésüket.

Térbeli szerveződés. Az élő rendszerek be vannak ágyazva a fizikai térbe. Kérdés, hogy hogyan tud hozzájárulni a térbeli beágyazódás az élő és élőszerű rendszerek szerveződéséhez és viselkedéséhez.

Sejtszignalizációs hálózatok „in silico”. Az élő sejtek folyamatainak sokasága sejten belül és a sejtek között lezajló biokémiai reakciók sorozatán alapul, melyek szignalizációs hálózatot képeznek. Ezek tekinthetők úgy, mint amelyek a sejt számára hasznos komputációt végeznek. Ezen elv alapján nemcsak a sejtes aktivitás válik mérhetővé, de létrehozhatók

Artificial Life XI

11th International Conference on the
Simulation and Synthesis of Living Systems

University of Southampton
Winchester UK 5-8 August 2008

www.alifexi.org

Physarum polycephalum
slime mold grown
and photographed by
Tsuda, Geard & Bullock

Organising Committee:
Seth Bullock Jason Noble
Richard Watson Mark Bedau

Hosted by:
ECS
Electronics & Computer Science
University of Southampton

saját választásunknak megfelelő, komputációt végző mesterséges kémiai reakciók hálózatai is. Ezek tervezésekor a legfontosabb technika az evolúciós komputerezáció.

Piacok. A gazdasági rendszerek és a piac számos olyan tulajdonsággal bírnak, mint a mesterséges élet kutatói által vizsgált komplex biológiai rendszerek. Mindkettő gyakran nagyszámú, interakcióban lévő ágens von be az adaptív rendszerek vizsgálatába. Az ágens alapú komputeres gazdaságtudomány a mesterséges élet technikáihoz hasonlóan használ multiágens modelleket, ideghálózatot, genetikai algoritmusokat és celluláris automatát.

Nagyobb evolúciós átmenetek. A téma magába foglalja a kiválasztódás és az öröklődés új szintjeinek képződését, az első evolúciós egységek és a természetes kiválasztódás újszerű modelljeit.

Fenntarthatóság és a komplex adaptív rendszerek. A fenntarthatóság témája magába foglalja a többszörösen komplex rendszerek interakcióit és dinamikáját változatos fokokban: klimatikusan, ökológiailag, technológiailag, politikailag és társadalmilag. A társadalom számára rendkívül fontos megérteni és kezelni

ni az olyan interaktív rendszereket, mint a klímaváltozás, az energiabiztonság, az agrárkultúra fenntartása, a biológiai sokféleség, a városdinamika, a demográfiai változások, a környezet kezelése és a globális terrorizmus. Ezek vizsgálatához újszerű megközelítésekre van szükség. Ki kell fejleszteni egy valós és gyakorlati megközelítést, amelynek segítségével a komplex rendszerek eszméi a valós világban a társadalom hasznára lehetnek.

A konferencián elhangzott előadások összefoglalását a www.alifexi.org oldalon találja meg a téma iránt mélyebben érdeklődő olvasó.

Érdekes még arra kitérni, hogy a konferencián elhangzott előadásokból mit tartott lényegesnek, említésre méltónak a nem szakmai sajtó 2008. július 25. és augusztus 27. között.

New Scientist: Robin Hofe mesterséges nyelv kifejlesztéséről számolt be, amely javítani tudja a beszédfelismerő szoftverek pontosságát. *Telegraph*: A természetes kiválasztódás Richard Watson szerint önmagában nem elegendő az evolúció teljes magyarázatához, és ehhez még néhány komponens hiányzik. Ezek egyike lehet, amikor kisebb egységek (molekulák, mikrobák) együttműködve, önszerveződve, komplex mintákat és viselkedést hoznak létre. Masashi Aono és Masahiko Hara egysejtű amőba fényre reagáló komputeres modelljével megoldotta az „utazó ügynök” nevű híres problémát négy város esetére. Hugo Marques azon dolgozik, hogy a komputert képzelőerővel ruházza fel, amely egy jelentős lépés a mentális étellel felruházott robot felé. Alaa Abi-Haidar a test immunrendszerének analó-

giájára olyan komputeres programot dolgozott ki, amellyel a „szemét” e-mailek kiszűrhetőek. *BBC*: Ralf Der és lipcsei kutatók olyan szoftvert mutattak be, amellyel próba és tévedés alapján tanulnak mozogni a robotok. Safre munkacsoportja egy biológia által inspirált, Embryo nevű programot mutatott be, amellyel önszerveződő viselkedést lehet egy komputeres hálózat szerverei között kiépíteni. Eric Silverman készített egy Atak nevű robotot, amely zene hangjára az emberekhez hasonlóan táncol. Más kutatók olyan robotot készítettek, amely veszélyes építmények között tud haladni, és közben 3D-s térképet készít. *Hampshire Chronicle News*: Az angol Rohe cég bemutatta Dora nevű robotját, amely veszélyes munkákat tud végezni katonák és biztonsági őrök helyett. *Science Daily*: A konferencia vezérszónokai Peter Schuster, Eva Jablonka és Andrew Ellington professzorok voltak. A konferencia nyitó előadását Takashi Ikegami professzor tartotta, aki a madarak, a robotok, a gyermekek, a legyek, a sejtek, sőt az olajcseppek önszerveződéséről beszélt. *Southern Daily Echo*: Alexis Johnson olyan „nyüzsgő” („swarm”) robotokat épített, melyek a hangya- és méhkolóniák intelligenciáját utánozzák.

Végezetül egy olyan folyóiratban, mint a *MediArt*, amely a kultúrával is foglalkozik, meg kell említeni, hogy létezik a mesterséges élet kutatási eszközeinek felhasználásával készült zene és képzőművészet is.

DR. DERVADERICS JÁNOS

ÚJ SZERZŐK E SZÁMUNKBAN

Dr. Beck Mihály

kémikus, a MTA rendes tagja

Dr. Dervaderics János

ny. szemész szakorvos, Budapest

Dr. Fluck István

a reumatológia és fizioterápia szakorvosa,
Szent Gellért Gyógyfürdő vezető főorvos

*„Bátran kijelenthetem, hogy miután évekig tanulmányoztam a magyar nyelvet, meggyőződésemé vált: ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értéke-
sebb lehetett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőtől duzzadó nyelven sok-
szorta pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit.”*

(George Bernard Shaw)

A heroin történetéből

Maga a heroin története az ópium kb. 3000 esztendő történetére tekint vissza, a régi, kínai ópiumbarlangoktól a mai – ó, nagyisten, mi mindent kellene felsorolni. De nem a teljesség igényével kívánunk erről szólni, hanem olyan tényekről és történetekről, amelyek manapság immáron feledésbe merültek, de érdemes lehet felemlíteni őket. Így hát kezdenénk az előállítással és annak történetével.

A heroint félszintetikusán állítják elő: kiindulás a morfium, amit a nyers ópiumból nyernek, ezt pedig az éretlen mák, a *Papaver somniferum* zöld fejének bemetszésekor nyerhető, tejszerű váladék szárított anyagából vonják ki. A morfium ecetsavval való acetilálásának az eredménye a diacetil-morfin, vagyis a heroin. Az ópium hatóanyagai: morfium-alkaloida, kodein és tebain. A kodein-komponens máris köhögéscsillapításra utalhat. Így is van! De előbb egészen röviden pár szót a történetről.

A Bayer-cég által írott történet így hangzott: 1897. augusztus 10-én Felix Hoffmann felfedezte az ASS-t (acidum acetylo salycilicum), vagyis az aszpirint, és 10 nap múlva, 21-én (a morfium acetilálása révén) a heroint. A történelmi igazság azonban az, hogy az ASS-t először Gerhardt francia – voltaképp elzászi német – vegyész állította elő, de nem tiszta formában, 1853-ban; vegytiszta formában pedig a Bayer-cég másik vegyésze, Arthur Eichengrün 1897-ben, de a harmincas évektől a náci megtiltották a zsidó Eichengrün felfedezőként való említését, és mind a mai napig a cég hivatalos dokumentumaiban Hoffmann szerepel mint felfedező. A heroin való igaz története is korrekciót igényel, tudniillik Wright angol vegyész állította elő először (ugyancsak acetilálással) Londonban 1873-ban. Ennyi történelmet hát, röviden.

A heroin gyártását a Bayer 1898-ban kezdte meg, és pedig köhögés- és fájdalomcsillapító szerként, miután kipróbálták tengerimalacon és macskán, valamint a saját személyzetük egy részén. Minekutána úgy az állatok, mint az

emberek az új szert jól viselték, forgalomba hozták pulvis, liquidum és suppositorium formában, heroin néven, mert a cég vezetősége az új szer kifejlesztését különösen heroikusnak találta.

Ahogy a gyógyszergyárak – mind a mai napig – gyakran agresszív reklámozást folytatnak, úgy annak idején a heroint is 12 nyelven reklámozták, s nemsokára a köhögéscsillapításon túl már magas vérnyomás, szív- és tüdőbetegségek ellen, szülés és narkózis bevezetésére, illetve mint függőséget nem okozó, morfium- és ópiumelvonási tünetek kezelésére is alkalmas és megfelelő szerként propagálták.

Kezdetben minden a legnagyobb rendben ment. A heroin azonban nemcsak köhögés ellen, hanem fájdalom, depresszió, és gyomorrák ellen is bevált [sic!]. Némelyek ugyan megemlégették, hogy enyhe euforizáló hatása is mutatkozott, függőség azonban nem, mivel ahhoz túl alacsony az adag, és az is túl lassan szívódik fel a szájon keresztüli bevitel révén. Ez pedig gyorsan változott, miután rájöttek, hogy orrba szippantva vagy fecskendővel adagolva euforizáló hatása kifejezett, és a morfiummal azonos függőséghez vezet. Mivel pedig – ellentétben a morfiummal – nem volt hisztamintípusú mellékhatása, gyors ütemben emelkedett a heroinfüggőségben szenvedők száma is, és ezzel párhuzamosan a szociális problémák.

Ezt követően, az egyre fokozódó nyomásnak engedve, 1931-ben a Bayer-cég beszüntette a heroin gyártását, de az NSZK-ban még 1958-ig árusították, majd 1971. április 6-án megtiltották a forgalmazását is. Azóta pedig éli a mindennemű prohibíció következményeként közismert, az illegalitásba vonulás miatti árnyéklétezését és a nagy repülőtereken – de a szárazföldi határállomásoknál is – a mindennapos kábítószer-ellenes csomagellenőrzéseket a nem ritka nagy fogásokkal.

DR. SZÓCS KÁROLY

Fotó-hamburger?

2008. május 7-én Hamburgba utaztam, ahol részt vettem a Koelnmesse GmbH – a legjelentősebb fotóipari szakvásár, a photokina rendezőjének – nemzetközi sajtótájékoztatóján. Ifjú turistaként 1967-ben jártam először Hamburgban, és részben az utazás hatására kezdtem el a fényképezéssel foglalkozni. Azóta eltelt több mint négy évtized, és nemcsak a képkészítési, hanem a képnézési szokásaink is alaposan megváltoztak. Előnyükre? Létezik olyan mérvadó nemzetközi szaktekintély, aki meg meri fogalmazni a gyártóktól független véleményét, amit közre is tud adni? Az év végén, a szeptemberi photokina és a novemberi európai (és magyar) fotóhónap rendezvénysorozata után talán lesz válasz a kérdésre. Addig is sorakoztassunk fel néhány tényszerű számot, melléjük pedig ízesítésül némi szubjektív emléket, véleményt!

A frankfurti székhelyű Photoindustrie Verband közleménye szerint 2007-ben 776 millió képkészítő eszközt adtak el világszerte. A 2006-ban értékesítetténel ez a mennyiség 17%-kal nagyobb. A hétszázhetvenhatmilliónyi műszer megszámlálhatatlan embertömegnek adott feladatot, munkát a tervezéstől a gyártáson, szállításon, reklámozáson, értékesítésen át a javításig. Miből tevődik össze ez a hatalmas szám? A piacvezető ma már egyértelműen a fényképező mobiltelefon. 2002. szeptember 25-én Kölnben, a Fuji sajtótájékoztatóján Hirofumi Yanagida elnök egy történelmi jelentőségű pódiumbeszélgetést összegezve bejelentette: a kép omneprezentációját kell megvalósítani, azaz mindig, mindenütt lehessen képeket készíteni, kinyomtatni, továbbítani és archiválni. A pódiumbeszélgetést a photokina keretprogramjába illesztették be a rendezők, ahol az Agfa, a Kodak, a Fuji, a Seiko Epson és az IBM magas beosztású vezetői összegezték a közeljövő teendőit.

Már 2002-ben észlelték az érintettek: Japánban a digitális amatőr felvételeknek csak 9%-áról készítettek papírképet. A fizikai, digitális képrögzítés győzött a kémiai úton történő, ha-

gyományos, ezüstalapú képrögzítés felett, de milyen áron? A képkészítés szokásainak változására a multinacionális cégek tulajdonosai nem számítottak, a felvételkészítés nagyságrendekkel fontosabbá vált, mint a papírkép megrendelése, előállíttatása. Ez a változás az elmúlt években teljesen tönkretette a nagy nyersanyaggyártókat, azok vagy megszűntek (Ilford, Agfa), vagy átprofilózták terméskálájukat, és film helyett érzékelőt gyártanak (Kodak).

Még három hónap sem telt el a 2002. szeptemberi, kölni sajtótájékoztató után, és már Magyarországon is milliárdos hirdetési kampány indult el a mobiltelefonnal történő képkészítés és képtovábbítás megismertetésére és népszerűsítésére. Ha ezt az összeget megszorozzuk a lehetséges vásárlókat felsorakoztató országok számával, jelzőkkel nehezen illethetően hatalmas összeget kapunk. Ma már pontosan ott tartunk, mint a japánok 2002–2003-ban, sokan úgy gondolják: szinte már csak telefonnal lehet és kell fényképezni.

2007-ben 21 millió mozgóképrögzítő és 126 millió állóképkészítő berendezést adtak el világszerte. Utóbbiakat a 20. században még fényképezőgépeknek mondták volna. Idegen nyelveken, például angolul vagy németül beszélgetők a Digitalkamera szóösszetétel első részét hangsúlyozzák, a photokinán járva-elve gyakran hallhatjuk: „*dizsitel*”. Mi, magyarok mintha még tanulnánk a fogalmat, szinte szótagolva mondjuk: di-gi-tá-lis. Ez persze jelző, utána gyakran hozzáteszik a jelzett szót is: fotó. A hazai szaksajtó palettáján létezik is egy ilyen folyóirat. Csak az a kérdés, fotó-e az, amit ma a digitális (elektronikus) eszközök segítségével előállítanak. Ne vágjuk rá azonnal az igent!

A fényképezés feltalálói a kezdetekben a vegyészet nemes anyagait használták. Talán éppen – az elsők között a legelső – a francia Nicéphore Niépce (1765–1833) nevezhető kivételnek, ő 1822-ben cinklemezre felhordott aszfaltra fényképezett. Feltalálótársa, L. J. M. Da-

Daguerre első képe: a párizsi Boulevard du Temple (1839)

Fox Talbot és „műterme” (1853)

guerre (1787–1851) ezüstözött rézlemezre készített képeket, míg a vele egy időben tevékenykedő angol W. H. Fox Talbot-nak (1800–1877) ezüst-nitráttal kezelt papír szolgált nyersanyagként, amelyeket ezüst-jodidos papírra másolt. A klorid-sós, albuminos és ezüst-nitrátos albuminpapír és a kollódiumos, ezüst-nitrátos (felvételi) nedveseljárás után az 1880-as években megjelent a már előre elkészíthető zselatinos szárazlemez: a fényképezés egyszerűbbé vált. Az ezüst-kloridos és ezüst-nitrátos napfénypapír után pedig forgalomba hozták a sötétkamrát és előhívást igénylő, előre – akár gyárilag elkészített brómezüst-zselatinos emulziós papírokat.

A mai napig vonzóan szép, 19. századi másolatok vagy ritkábban nagyítások kimásoló papírja színének szépítésére és/vagy tartósítására a korabeli fényképeszek arany- és platinaszínező fürdőt alkalmaztak. A későbbiekben már rutinossá váló barnítást a 19. század végén még szelénnel, uránnal, sőt arany-kloriddal végezték. Az 1873-ban felfalált platinotípiát (fényérzékeny vas-só, mely az előhívás alatt platinaképpé alakul) a századfordulón még elterjedt másoló eljárásának számított. Az első világháború anyaghiánya a rendkívül változatos szürkeshalát adó

papírkép-készítési módszert sajnos teljesen megszüntette.

A kezdetek fényképezőgépeit nemes, olykor a trópusi használatot is elviselő fából, rézből, bőrből állították össze a gondos gyártói kezek. Később a merev fémvázás kamerák legnagyobb részét bőrrrel bevont, nikkelezett vagy krómozott rézlemezéből készültek. Ezek kisebb méretű változatait már a műkedvelők is magukkal vitték kirándulásaikra, a kidolgozást pedig rábízták az iparosokra. Utóbbi ténykedésből az amerikai George Eastman (1854–1932) nagyipart hozott létre. Eastmanék az első világháború után Vácott is alapítottak

egy Kodak-gyárat, ami tavaly szűnt meg... Nyolcvan évvel ezelőtt, 1928-ban Eastmant a váci gyár kapujában hattagú cigányzenekar köszöntötte.

Nem nézek eltúlzott nosztalgiával a szakma eddig felsorolt, talán soha vissza nem térő magaslataira, és nem gondolom úgy, hogy a 21. században mindenkinek fából készült fényképezőgéppel kellene fényképeznie nagyméretű üveglemezre, és a papírképeket platinotípiás eljárással kellene másolnia... Megteszi ezt jó néhány fotóművész idehaza és szerte a nagyvilágban. Munkájuk jórészt ismeretlen marad a nagyközönség számá-

ra. Éppen huszonöt évvel ezelőtt Hamburgban, a *Stern* és a *Spiegel* szerkesztőségeinek tőzsomszéd-ságában alakult meg a Bilderberg képügynökség. Maga a szó a kép-hegyre, képhegyekre utalt, mely fogalom akkor terjedt el a német közbeszédben, arra utalva, hogy a jó minőségű profi fotók eltűnnek az amatőrök képeinek nagy tömege alatt. Mára a helyzet, mint már utaltunk rá, megváltozott. A kép legnagyobbbrészt a folyadékkristályos kijelzőn vagy a számítógép monitorján jelenik meg, esetleg egy printen (nyomaton), sokkal ritkábban fotópapírra készített nagyításon.

A kezdeti eljárások nemes anyagai (platina, arany, ezüst) helyett ma már minden műanyag: az eszközök és az anyagok is. A mesterszakácsok többfogásos menüi helyett marad szá-munkra a hétköznapiak is unalmas hamburger, a digitálisnak nevezett mai fényképezés.

Úgy vélem, találób lenne jelen idejű képkészítést mondanunk. A hagyományos, kémiai, ezüstalapú eljárás kivitelezése – a többszöri mosás és szárítás; a felvételi anyagnál és a másolásnál egyaránt – körülbelül fél napot vett igénybe. A fényképek túlnyomó többsége egy múltbeli dolgot ábrázolt, illetve egy valaha létező dolgot próbált – sikeresen átmenekíteni a jövőbe. Antikváriumainkban gyakran találhatunk az 1860-as évek vége után készült képeket. (Gondoljunk bele: a villanyáram és folyó-víz nélkül készült képek majd másfél évszázadot vészeltek át, a szó szoros értelmében! A mai űrtechnológiával előállított digitális printek tartósságát pedig száz-százhusz évre merik tenni a gyártók!)

A fizikai képrögzítő eszközökön azonnal megjelenik a kép, amit készítője már a következő pillanatban félredob és elfelejt. Tévednek fotóművészeink, amikor arra gondolnak, hogy az ilyen mentalitású közönség érti és értékelni tudja a képelőállítások tett erőfeszítéseiket. A hagyományos fényképkészítésben minden

fázis átgondolt, és kézi munkával, az esetek egy részében emberi energia igénybevételével kellett elvégezni. Melyek ezek a feladatok? Például a felvétel elkészítésekor, a teljesség igénye nélkül: a téma kiválasztása, a felvétel helyének megválasztása, a fényképezőgép ráirányítása a témára. Rendkívüli jelentőségű a képkivágás beállítása; a festésztől és a grafikától örökölt kompozíciós szabályok figyelembevételével. Meghatározó a végleges képminőség szempontjából az élesség beállítása (kiemelés az élesség-életlenség eszközeivel), a megvilágítás kialakítása vagy csak módosítása, a helyes megvilágítási idő beállítása a fényképezőgépen, a téma szempontjából döntő pillanatban történő exponálás, filmtovábbítás és esetleges újbóli, korrigált exponálás stb.

A mai felvételi eszközök a felsoroltak nagy részét „automatikusan” vagy előre beprogramozottan, elektromos áram felhasználásával és elektronikus irányítással végzik el. 2007 tavaszán az egyik szaklapban megjelent egy hirdetés, melynek szlogenje így hangzott: „Ne gondolkodj, csak exponálj!” Később mind a hirdetést feladó cég, mind a szerkesztőség tréfának minősítette az akciót. A mosoly az arcomra fagyott, a képkészítési étvágyam csökkent, kétszer is meggondolom, hogy beleharapjak-e a „fotó-hamburgerbe”.

FEJÉR ZOLTÁN

Akik már egyszer megrészegültek a hatalomtól, soha nem adják fel többet önként.

(Edmund Burke)

Gyalogtúra Nepálban

Dr. Dávid Dezső (1954) belgyógyász, reumatológus, 1997 óta az esztergomi Vaszary Kolos Kórház Reumatológiai Osztályának vezetője. A jogelőd folyóiratban, a REUMA-INFO-ban, a 2006. évi 2. számban már publikálta anatóliai és iráni úti beszámolóját „Egy egzotikus út kezdete” címmel.

Három elszánt társammal – korombéli férfiak – elhatároztuk, hogy ellátogatunk Nepálba, és ott teljesítjük az egyik klasszikus, 250 kilométeres gyalogtúrát, ami elvezet bennünket az Annapurna hegység hatalmas és imponáló tömbje körül, útközben meghaladva az 5000 méter tengerszint feletti magasságot is.

Nepál területe 147 181 km², téglalap formájú, Kína és India között, 3 oldalról India által körülölelve. A világ 14 nyolcezres hegycsúcsából 8 Nepálban van. Köztük a legismertebb, a Mount Everest (8850 m) néhány óriás társával a kínai–nepáli határ egy szakaszát is kirajzolja. Repülőgépről letekintve látható, hogy a havas csúcsok vonala viszonylag keskeny sávba rendeződik. A fehér ormok felett északon a Tibeti-fennsík tömbje sötétlik, míg dél felé ereszkedve gyorsan kiszínesülnek a hegyek, 2000 méteres magasság körül már megjelennek a rizsföldek.

Nepál 1816-tól 1951-ig a nyugati ember számára zárt világ volt. Délen indo-árja, északon mongoloid tibeto-burmai népek lakják. Genetikailag korlátozottan keverednek. Több mint 60 etnikai csoport található itt, a legtöbbjük saját nyelvvel, amin belül 49 önálló anyanyelv különíthető el. 25 millió lakosával a Föld egyik legszegényebb országa, a GDP/fő: 240 USD (2004). A születéskor várható életkor 54 év. Az analfabéták aránya 74%. A hivatalos pénznem a nepáli rúpia (NRS). Nepál területén, az indiai határ közelében lévő kisvárosban, a mai Lumbiniben született i. e. 563-ban Sziddhártha Gautama sákja herceg, azaz Buddha (a „megvilágosodott”).

Gyalogtúránk a fővárostól, Katmandutól északnyugatra, Besi Saharból (530 m) indul. Félkörívben halad előbb északra, a Marsyangdi folyó völgyében, azt gyakran keresztezve, majd nyugatra és délre, ekkor jelentős részben a Kali Gandaki folyó kavicsos medrében, végül keletre Pokhara városáig. A trekking egyik

A szerző egyik társával

lényeges eleme, hogy átmegy a Föld legmagasabb hágóján. Ez a Thorung La, nyerge 5416 méter magas. Az általunk is bejárt út a kevés akklimatizációs kitérővel együtt mintegy 250 km. Gyakorlatilag egy ösvény, melynek szélessége ritkán haladja meg a 3 métert, a kritikusabb helyeken persze csak maximum a fele. Gyakran rosszul kirakott hosszú lépcső, vagy ahogy a természet adta, és az ösvérek vagy lovak kitaposták. Burkolata a talajviszonyok függvényében változik. Alapvetően köves vagy sziklás, máskor vizes és sáros, esetleg szembefolyik velünk egy csermely. Jobbik esetben a patak keresztbe. Egyébként történelmi kereskedelmi útvonal.

A céloom a távoli világ közvetlen megtapasztalásán túl az volt, hogy elhagyjam azt a rendszert, amiben egyre több munkával még több elfoglaltságot gerjesztettem magam körül, és már nem értem bele a 24 órába. Jelen világunkban ez nem egyedi eset, ténylegesen egy típushiba. Gondolataimmal egyedül ma-

5000 méter felett

radva ablakot akartam nyitni azon a téren, amiben nap mint nap pörgetem a saját „mókuskerekemet”, és ki akartam lépni ezen a nyíláson, hogy kívülről nézhessek vissza, újraértékelve felállíthassam a saját, aktuális prioritásaimat.

Az indulás éjszakáján egy szemernyit sem aludtam. Ugyan simán belefértem a repülési súlyhatárokba, és azt is tudtam, hogy profi alpinista barátom tanácsára biztosan igénybe veszem hordár segítségét, mégis újrapakoltam, csak nem be, hanem ki. Küzdöttem a grammokkal. Ismét és ismét átgondoltam, hogy a korábban gondosan felhalmozott és fontosnak vélt dolgaimból mit tudok nélkülözni. Végül a hordár zsákja 14,6 kg, az enyém folyadékok nélkül 10,2 kg lett.

Társaimmal együtt révetegen érkeztünk Kijevbe, ahol csatlakozásunk volt Delhi irányába. Dilettáns módon nem figyeltünk az 1 órányi időeltolódásra, lekéstük a gépünket, és 3 nap múlva tudtunk továbbutazni. Tehát utunk a be nem tervezett, kényszerű kijevi városnézéssel kezdődött. Másodszorra már nem hibáztunk, szombaton, október 4-én délután 3 órakor elrepültünk Delhibe, ahonnan kalandos körülmények között, a Royal Nepal Airlines járatán jutottunk el Katmanduba.

A Blue Horizontban szálltunk meg, s a fővárosban még fontos dolgokat kellett elintéznünk. Látogatási jegyet kellett vásárolni a túra céljába, az Annapurna-régióba való belépéshez. Ruházatunkat ki kellett egészíteni, és palackot kellett venni a gázfőzőinkhez (gázpalack a repülőn nem szállítható). Hamar meg-

szoktuk, hogy az áramszolgáltatás időszakos. Megtanultuk, hogy sötétedés után célszerű a fejlámpát magunkon tartani, mert a legváratlanabb pillanatokban mehet el a világítás. Másnap Besi Saharba, utunk kiindulási állomására taxival jutottunk el. Az út során több könnyebb és három súlyos balesetet láttunk, 3 halottal. Besi Saharban a szállodás segített hordárt találni. Hamar megegyeztünk a napidíjról a 40 éves Birbathreval, aki profi porter, nagyon szívós, nagyon korrekt és készséges. Együttal megbeszéltük a másnap reggeli indulást.

Elkezdődött a túra. Kelés reggel 6-kor, indulás 7-kor. Ezt a napirendet a későbbiekben is tartottuk. Az ébredéssel soha nem volt probléma, mert a napi gyaloglás után már gyakran a fejlámpa világa mellett naplóírás mellett elnyomott bennünket az álom. Volt idő eleget aludni. A napi tempót mindenki a saját ritmusa szerint diktálta. Azt mindig tudtuk, ki van előre és hátrébb, így többször, általában a tervezett pihenőhelyeken bevártuk egymást.

Utunk alsó szakaszán rengeteg vízzel találoztunk. Itt még érvényesül a monszun ereje, a hegyek nem fogják el az esőt. Az egyetlen ösvényen gyakran szélteben és hosszában patakokban folyik a víz, máskor a rizsföldekről szalad le. Többször láttuk, hogy az úttestből indul egy függőleges víznyelő akna, ami pár tíz méterrel lejjebb kitör a meredek folyóvölgybe. Ez összefüggött azzal, hogy időnként – szerencsére ritkán – az út egy része leszakadt a völgybe.

Útközben gyakran végiggondoltam, hogy miként nyomult előre a hegyekbe az ember, miként hódította meg a lakható völgyeket, kúszott fel a hegyoldalakra, és alkalmazkodott az eltérő körülményekhez. Nem utolsósorban a nagy magassághoz.

Nepálban nem túl bonyolult az élet. A feladat nagyon egyszerű. Meg kell élni a holnapot. Meg kell szerezni a betevőt, és közben meg kell kötni a napi kompromisszumokat. Az utazási irodák szolgálatában álló hordár egy napon keresztül 25–30 kg-os terhet cipel 450 rúpiáért (kb. 1200 HUF). A hely és magasság függvényében 1 üveg sör 180–280, fél liter

Coca Cola 30–110 rúpia. A gyerekek homlokpánttal puttyokban tűzifát visznek eladásra, ugyanígy cipeli a kicsi gyermek az almás kosarat. Közben a nyugati fogyasztói társadalom diszonzáns termékei ott vannak a mindennapokban a Tuborg Gold sörötől a Chivas Regal whiskyn keresztül a golfig.

Örömmel érzékeltem, hogy számos modern, masszív függőhíd épült a Marsyangdi két partja között. Ez nagymértékben megkönnyíti az ösvérkaravánok haladását is, ugyanis magasabban lehet átkelni, nem kell feltétlenül a vízvonál közelébe ereszkedni, és a folyó vízszintjének változása sem veszélyezteti az átkelést.

A szállások a keleti oldalon többnyire szegényesek vagy igen szegényesek voltak, de lakhatóak, míg nyugaton már az angol WC és a stabil meleg zuhany is elérhető. Az árak 150–350 rúpia között változtak.

Meglepő, de a kísérő nagy bércek magassága annak ellenére, hogy látható a csúcs, kevésbé érezhető, és nem terebélyesedik úgy fölénk, mint képzelnénk. 7000 méter feletti dolgokra gondolok, amikor az út 3000 méter alatt halad. Ezt azzal az optikával magyarázom, hogy a csúcs kúpszerűen elkeskenyedik és a nagy tömeg miatt vízszintes irányban is eltávolodik. A távolság miatt kisebbnek látszik, ugyanakkor a közeli tömbje jobban ránk nyomul, torlasként élénk áll. Rá kell fókuszálni a csúcsra, hogy ténylegesen érezzük a magasságot.

Ütközben hihetetlen mennyiségű képi információ dől az emberre. Elindulunk a trópusokról egy mesés folyó völgyben, végighaladunk olyan vízesések tucatjai mellett, amelyek köré Európában nemzeti parkokat építenének, számtalan függőhidat járunk végig, sokszínű épületekkel találkozunk, olyan ételeket kóstolhatunk, aminek megjelenését nehéz elmagyarázni. Nem beszélve az öltözködésről, a változó növényzetről, de magukról a településekről vagy akár az éttermekről és az üzletekről. A lényeg az, hogy megítélésem szerint sokat fotózni kötelező, mert a látott képek zöme gyorsan kiszorul az emlékeztünkől, míg ugyanezen képeket levetítve újabb lényeges információkat fedezhetünk fel. Nem beszélve

az élmény komplex reprodukciójáról. Ami persze leginkább a fényképésznél jön vissza.

Azért, hogy a tapasztalást még ott helyben maradéktalanul élvezni is tudjuk, fontos, hogy megfelelően válogassuk össze a túrafelszerelésünket.

Bár különböző fájdalomcsillapítókat nehezebb helyzetekre számítva is elegendő mennyiségben vittünk magunkkal, azt tanácsoltam társaimnak, hogy csak a végső helyzetben használjuk. Ne iktassuk ki azt a fájdalmat, ami megóvhat bennünket elsősorban a térdizületeink túlterhelésétől. Mivel valamennyien bőven túlhaladtuk az olimpikonok átlagéletkorát (legalább kétszeresen), és az életvitelünk is úgy alakult, hogy térdeinket a múltban túlterheltük, valamennyien küszködtünk térdizületi fájdalommal. Az utunk során egyrészt maga a feladat tudata is analgetikus hatású. Másrészt abból kell kiindulni, hogy esetünkben a fájdalom eredete alapvetően a túlterheléssel összefüggő szöveti károsodásra vezethető vissza. Ez a kockázat pedig legalább 3 irányból mérsékelhető. Első helyen a túrabot használatát emelem ki, amivel az alsó végtagok terhelése jelentős mértékben csökkenthető. Másrészt be lehet és ezért be kell gyakorolni azt a mozgást, ahol a fájdalom a legkevésbé vagy sehogy sem jelentkezik. 5 héttel az indulás előtt 15 kg-mal fel- és lerohantam Révfülpön a Fülöp-hegyre, időnként kocogva is. Ezt követően masszív feszítő fájdalom jelent meg a jobb térdemben. Több sibaeset után szalagrendszerem a jobb térdemben pláne nem tart. A 250 km-es túra során zavaró fájdalmat a térdeimben nem éreztem – jelzésértékkel megjeg-

Imamalmok

lent, de mindig tudtam kontrollálni a terhelést. A harmadik lehetőséggel is van mód élni – meg kell pihentetni az izmokat, meg kell teremteni a rekreáció lehetőségét.

Az egyedül gyaloglásnak megvan a maga öröme. Az ember magára maradhat a gondolataival. Nem állítom, hogy ez a történet olyan, mint Camino. Egyáltalán nincs átítatva a keresztény misztériummal, és akkor nem is várja senki ennek a hatását. Meggyőződésem, hogy a Szent Jakab-út is csak akkor működik jól, ha egyedül van az ember, és nem sutyorognak felejtető dolgokat menet közben a fülébe. Amikor 3600 m körüli magasságban egyedül haladtam Manang irányába, és törekedtem minden pórusomon keresztül magamba szívni azt a környezetet, ami egyébként is minden erőlködés nélkül infiltrált, megpróbáltam olyan fényképeket készíteni, amelyek majd visszaadják ezt az érzést, ezt a hangulatot. Később, már otthon meglepedéssel hallgattam traumatológus barátomat, aki a képek vetítésekor megszólalt: „Ilyen helyen kerül közel az ember az Istenhez.” Valóban, itt és ekkor bennem is a lét nagy kérdései kavargtak. Van az anyagi világ, aminek a kezdete és vége a végtelenbe nyúlik (már ezt sem tudjuk megérteni), és ebben a világban megjelenek én, akinek az életének a kiterjedése ezek mellett a dimenziók mellett a mértani pont kiterjedésével egyenértékű (ugye, a mértani pontnak nincs kiterjedése). Az forgott a fejemben, hogy az életem utáni idők annyira sem lesznek hatással arra, amit ma meg tudok élni a világból és magamból, mint amennyire a születésem előtti időket nem hordom a zsigereimben. Még akkor sem, ha indirekt hatások több szálon is befolyásolták az életemet, illetve a majdani történések már a jelenünkre is visszahathatnak. Az előbbiekből következően újra levezethető tényként jelent meg előttem, hogy maga a halál egy nagyon semleges állapot, kivétíthetően pontosan ugyanaz, mint a fogantatásomat megelőző szituáció. Ami a kritikus, az az elmúláshoz vezető út. Mikor lépünk rá, mennyire lesz nehéz, és meddig tart? Semmiképpen nem tudjuk kikerülni. Egyszer mindenkinek végig kell járnia. Többször elgondolkodtam azon, hogy milyen betegségben halnak meg ott az emberek, ahol az átlagéletkor 54 év. Mennyit kínlódnak, amíg a mennyiségi és minőségi éhezésemből táplálkozó hiánybetegségek-

Közlekedés függőhídon

től legyengült szervezetüket legyűri egy infekció? Például hányan szenvednek és halnak meg egy nálunk már banális vakbélgyulladás-tól, ami itt sem lehet ritka eset. Az utak hiányában elgondoltam, milyen esélyei vannak egy járásképtelen betegnek (semmilyenek). Nyugati értelemben tanult orvos jelenlétével logikusan nem számolhatunk ott, ahol alig képeznek nepáli orvost, és ahol nem adottak a gyógyítás feltételei.

Minden útikönyv Manangból (3600 m) ajánl egy akklimatizációs túrát is. Mi Khangsarba gyalogoltunk el. Ez a település északnyugati irányban 3 óra járásnyira van, a szintkülönbség 200 méter. A magasságkülönbségekre mindig egynél nagyobb szorzót használjunk, mivel ezek nettó értékek, és nem számolnak a hullámvasút nyomvonallal. A szikrázó havas hegyek, a vörös különböző árnyalataiban világító borbolyák, a gleccsertó zafír vize, a sokat megélt magányos fák, a kövek és a színeknek egyébként is életet adó fény kivételes élménnyé varázsolták a kirándulást. Visszatérve jól esett a vacsora. Ki kell emelnem, hogy a nepáliak ragyogó szakácsok. A rendelkezésükre álló alapanyagokból bárhol ragyogó leveseket készítenek. Én a tésztaféléket, mert nem annyira szeretem őket, inkább kerültem, a sült rizst részesítettem előnyben. Előbb nekibátorodva már zöldséggel, később sült tojással is megfejelve. Sokáig ezek az agyonsütött tojások képezték az állati eredetű fehérjebevitelemet. Később is az infekció szempontjából alacsony kockázatú étkeket kerestem. A bakteriális fertőzések mellett ne feledkezzünk meg a férgekről sem. Nepál lakossága példának okáért állítólag Tenia soliummal átfertőzött.

Manangból egy hasonlóan szép nap után ér-

keztünk Letdarba (4250 m), ahonnan másnap reggel indultunk tovább a hágó előtti utolsó állomásunkra. Mi nem Thorung Phediben, a Base Campnál szálltunk meg, ami meglehetősen jól kiépített, hanem felmentünk 4800 méter fölé, a High Campbe. Számomra ennek a napnak az utolsó 300 métere (szintkülönbségként értendő) számított a túra egyetlen igazán nehéz szakaszának. Viszont a többletterhelést kompenzálta, hogy nincs okunk a sietségre. Itt a kitétség nagyobb, a tábor a bázishoz hasonlóan jól ki van építve, ugyanakkor másnap így előbb érhetünk a hágóra. Amíg bepakoltunk a szállásra, bőven regenerálódtam, majd felsétáltam a közeli csúcsra, amivel már biztosan 4900 méter fölé kerültem. A hely fantasztikus körpanorámával ajándékozott meg, és tanulmányozhattam a másnap előttünk álló út nyomvonalát is. Visszatérve elmentünk ebédelni. Van abban valami bizsergető, ha a Mont Blanc magasságában tunkoljuk magunkba a tojásos sült rizst, és kortyolgatjuk a teát.

Reggel a szobában kellemes nulla fok. Nincs idő elveszíteni a hálósákban akkumulált meleget. A nap sugarai még csak most kezdik megvilágítani a távoli csúcsokat, de fél hétkor mi már indulunk. A Himalája gyakran emlékeztet engem egy gigászi meddőhányóra, és ez a Thorung La irányába haladva, ezen az utolsó szakaszon sincs másként. 5030 méteren még van egy teaház. Ebben a magasságban kezd elsősorban az árnyékban összefüggővé válni a hótakaró, de a napsütésnek kitett oldalakon teljesen el is tűnik. Egészeben egy holdbéli táj, lenyűgöző fényeffektusokkal. A panoráma bizonyos szegmenseiben tényleg csak a fényrel számolunk, mert a fehér és a szürke széles skálán játszó árnyalatai alakítják a változó képet. És ebből a fényből itt már erős túlkínálat van. A sötét szemüveg használata kötelező. Minden szenvedés nélkül érkezünk fel 5416 méterre. Bennem ilyenkor nincs kirobbanó nagy öröm. Tulajdonképpen megállapítom, hogy eddig minden rendben, de még nem értünk haza. A hágón teaház. Akik lovon érkeznek, itt leszállnak, és gyalog folytatják. Vanak, akik a hordáraiktól vesznek búcsút. Lefelé már sokkal kisebb a terhelés a keringési és légzési rendszeren, de ezt az utat a térdizület nem szereti. 1620 méter a szintkülönbség. Fontolva haladva leereszkedünk.

Muktinath (3800 m) nem az a nyugatias vá-

ros, ahogy az útkönyvek lefestik. Én inkább úgy láttam, hogy por és szegénység. Az Annapurna-kör nyugati szakasza merőben különbözik a keletitől. Szélesebbek a völgyek és kevésbé meredek a lejtők. Vannak olyan szakaszok, amikor a települések között terepjáróval járható utak is vannak. Ez keleten nem volt. A civilizáció jelenléte pedig teljesen nyilvánvaló. Második megállóknál, Kagbeniben (2810 m) már meleg vízben tudunk zuhanyozni. Innét északra fekszik felső Mustang, ahová csak napi 70 dolláros útvonalengedéllyel lehet belépni, és csak csoporttal. Délre folytatódik utunk utolsó szakasza, ami jelentős részben a Kali Gandaki folyó széles, kavicsos medrében halad. A következő megállóknál, Marpha a legtisztább, legrendezettebb település a teljes túravonalon. Útközben áthaladunk Jomson városán, ahol repülőtér is van. Itt nagy számban látok egyenruhás iskolásokat. A csillogó szemű, okos arcú gyerekek már nem lesznek analfabéták. Ők fogják megteremteni a modern Nepált. Valószínűleg nem Magyarország lesz a kívánatos modell. A következő megállóknál Kalopani (2560 m). Itt is van meleg víz. Itt már út megy el a motel előtt, ahol időnként tetejükön is csomagokkal és utasokkal megrakodva, porfelhőt eregető terepjárók haladnak. Az utakról persze azt is tudni kell, hogy láthatóan szakaszolódni, mert vagy az út megy le a hegyről, vagy a hegy szakad rá az útra. A ma is folyamatosan haladó öszvérekaravánok viszont minden akadályt legyőznek. A Kalopani és Tatopani (1180 m) közötti szakasz jelentősége az, hogy itt, ezen a 25 kilométeren lemegyünk a tūlevelűek közül a trópusokra. Tatopani is kellemes városka egy igen meleg vizű stranddal.

Mivel a repülőjegy miatti bizonytalanság okán is időben vissza akartunk érní Katmanduba, úgy döntöttünk, hogy letérünk a szokásos útról, és a következő megállóknál Galeshor lesz. Itt, egy a helyi viszonyokhoz képest nagyon szép trópusi kertben a sebes folyású, sziklák között zúgó, morajló folyó fölött áll a szálloda, ahol szobát találtunk. Másnap, még pirkadat előtt átmentünk Benibe, ahonnan busszal haladtunk tovább Pokharába, majd innét ugyancsak busszal Katmanduba. De ez már egy másik történet.

DR. DÁVID DEZSÓ

Gyermekkor

*Ezt az írást Tánkos Lászlónak ajánlom.
Porto, 2008. október 15.*

Az Avenida Francán, ahol az öreg fák mögül jobbra kanyarodnak a buszok, és reggelente a metrómegállóból a Rotunda felé áramlanak az egyforma emberek, kezükben az egyforma ingyen újsággal, van nekem két hősöm. Az egyik a Mindenevan bácsi, egy boltos a megálló mögött. Kicsi bolt, egyszerre nem fér el benne öt embernél több, az egyik a boltos maga. Kicsit hajlott ember, hatvan év körüli, az arca kerek, fehér haja tüskésre vágva, kacsázva jár, a csípőjével lehet baj. Ebben a városban az üzleti bajok gyakoriak. A boltban, amelyik pontosan kilenckor nyit, minden kapható. Tele is van mindig városiakkal, falusiakkal, kendős nénikkel, bottal járó öregekkel, akikkel a boltos fennhangon beszélget. Kiabálás közben hihetetlen gyorsasággal kapkod elő valahonnan, az iszonyatos zsúfoltság és rendetlenség alól, és egy rossz létrán egyensúlyozva a kis kamra olajzöldre festett polcairól, felülről csupa hasznos dolgot. Ritka az idegen a boltban. Az idegenek a mellette terpeszkedő „kínaiba” járnak. Mindenevan bácsi már a második alkalommal megismert. Folttisztító benzint kértem. Volt. Azután zihérsztűt kértem, próbaként, úgy hívják, hogy alfinete de segurança. Elém öntött egy zacskóra valót. Volt benne egy óriási, rezes díszítéssel a fején, azt megvettem. Azután finomecsetet kértem. Előkapart egyet valahonnan. Sörtéset, piros fanyéllel. Én mindig szerettem volna piros, fanyelű ecsetet. A mellettem lévő öregasszony, valami titkos nyelven – lehet, hogy galego – rolóhúzó gurtnit kért. A boltos előkapott egy nagy göngyöleget és már mérte is egy méterrúddal. A méterrúd olyan volt, amivel hatvan évvel ezelőtt Molnár Ilona tanító néni büntette a renitens nebulókat, akiknek az első padra kellett feküdniük, fenékkal a katedra felé. Fém végű, még hozzá sárgaré, hogy ne kopjon, és a számok rajta barnán beégetve. Egyszóval gyö-

nyörű. A gurtni káprázatos gyorsasággal érintgette a méterrúdat, közben a boltos elkérdezte, hogy milyenek azok a rolók, mert akkor kettőhöz tizenkét méter kell.

Lehet, hogy hamarosan szükség lesz rá, Señor – mondta a boltos, amikor észrevette, hogy nézegetem a petróleumlámpát. Az Kínából való. Lehet – mondtam –, és gondolja, hogy lesz bele petróleum? Persze nem így mondtam, hanem úgy, hogy „olaj”... – Hát ez az – mondta a boltos, és ezzel megvolt az aznapi politizálásunk. – Még valamit? – kérdezte... és már fordult is a másik vevőhöz, aki festéket vásárolt. Még mondott valamit, rámutatva az újságra, amitől a világ vágató lovai hirtelen lelassultak, a válságok összetöpörödtek, és szegényünkben, hogy minden, ami ebben a bazárban van, náluk sokkal fontosabb, belevesztek a felejtés óceánjának fényes vizébe. Mire való az országoknak a véreskező királyaik története, és mire mennének a Mindenevan boltosaik nélkül? – gondoltam. Kifelé még megcsodáltam a citromhéjreszelőt, a fakeretes lószórszítát, a kanárikalítát az ugrókötelkészlet mellett. Meg akartam kérdezni tőle, hogy tart-e pedra de fogót (tűzkő), ami a benzines öngyújtóba kell, mert olyan is volt a viharlámpával egy sorban. A másik hősöm a Hajvágó bácsi. Megfigyeltem reggelente, hogy általában a fal melletti széken ül, a társával együtt, és újságot olvas. A *Destakot*, a hirdetésekkel telepízkített újságot, reggel szerzik be, legalább 20 darabot a reklámlányoktól. Húsz vendég egy nap alatt soha nem lépi át a műhely küszöbét, úgyhogy az újságok egyre gyűlnek a ruhafogas mellett. Hajvágó bácsi szigorú arcú, homloka barázdált, apró termetű, nagykezü. Nem mosolyog a vendégre, nem táncolja körül. Belépek hozzá az üvegajtón, melynek a kerete rozsdás, és a fejemre mutatok, majd mondok is hozzá valamit, amit előre megtanultam. Hajvágó bácsi nem figyel rám, nem kérdezi, hogy hogyan szeretném a hajamat levágtatni, azt sem kérdezi, mint a divatos hajstúdiók festett körmű hajidomárjai, hogy megmossa-e a hajamat, ilyen

gyanús mosóalkalmatlanság nincsen is a boltjában, hanem int, hogy üljek a székbe. Ő tudja, hogy ezen a fejen mennyi haj maradjon, a fej nem nagyon érdeklő, és nem tudja másképpen vágni, hanem csak úgy, ahogyan negyven éve vágja, és minden vágás ugyanúgy sikerül, bármit is óhajtson a vendég... persze beszélhet róla, ha akar. A szék bőrrel van borítva, támlája, karja fa, jó öblös,

csodálatos három lába vaskos acélgyűrűbe bújtatva, könnyen forog. Egy ollóval és egy fésűvel dolgozik rajtam. Nem vizesít, száraz hajat vág, a hajszálkák bőven hullnak a nyakamba. Nem legyez a hosszú szálú kefével, nem bosszant a pemzivel, az ollója egyfolytában jár. Nem beszél. Tudja, hogy úgysem értenénk egymást, és nincsen egymásnak mondanivalónk. Közben bejön egy vendég, de lehet, hogy csak ismerős. Hozzá beszél, halkán, és néha bólogat. Gondolom, hogy fociról lehet szó, az mindennel kapcsolatba hozható. Rám annyit figyel csak, amennyi a fülem megóvása érdekében szükséges. A beretvéja széles, csontnyelű. Az élező szíj ott fityeg a forgószékem támláján. Az élezésnek ritmusa van. Minden mozdulat, mindig ugyanúgy. Nem kérdezi, hogy mennyit vágjon az oldalszakállamból, hanem levágja tövig. Ha nem jó, majd kinő. Gyermekkorom fodrász Józsi bácsija jut eszembe, aki az iskoláról kérdezgetett, és nem elégette meg a kelletlen válaszaimat. Közben nézegetem az üvegszekrényt a térdemmel egy magasságban. Beretvaszappan van benne, rúd formájú és kerek, amilyent már sehol nem gyártanak. Wilkinson zsilettpenge, amit műanyag tokjából egyenként kell kicsusszantani. És egy darab timsó, becsomagolva, amivel valamikor a beretváltó férfiak az archőrüket edzették. Nem is volt bajuk soha fertőzéssel. A timsózás után az ember érezte a keserű ízt, ha az ajkát megnyalta. Hajvágó bácsinak nincsen divatos aftersévjé, egyéb fújogató, büdösítő kellékek sincsenek. A törzsvendégektől biztos megkérdezi, hogy alkohollal dörzsölje-e be a fejüket a kopaszítás után, de éntőlem ezt sem kérdezi. A borbélyműhely a déli férfiak találkahelye. Itt

beszélnek egymással a legtöbbit, úgy, hogy a másiktól a választ meg sem várják. A beszélgetések a borbélynál nem mások, mint indulatok gyógyítása és gyónások a templom helyett. A világ átélt részének és meg nem tapasztalt részének összeolvasztása. A déli férfiak a borbélytól kapják meg azt a dédelgetést, amit az asszonyoktól elfogadni szégyellnének.

Arra gondoltam, hogy vajon hányszor kellene idejönnöm, hogy ne hallgassanak el a többiek, amikor megjelenek. Nem tudom. Nincsen annyi időm, és nincsen annyi hajam sem, hogy ezt kipróbáljam. Amikor az olló elhallgat, a tükörré mutat, és elővesz egy másik kerek tükröt, azt teszi a tarkóm mögé. Nem látok semmit, de biccentek, hogy muito bom. Egy kicsit lesöprűz, vigyázva, hogy a nyakamhoz ne érjen. A borralalót biccentéssel veszi át. Mikor kifordulok a nagy fénybe, már kezében az újság. Az őszi fák alatt már azt gondoltam, hogy a világ ugyan igen gyorsan halad, de semmit nem fejlődik. Amit a sietős változtatások elrontanak, azt helyrehozni már nem lehet. Vajon hányan vannak, akiknek másképpen jár az órájuk? És akkor megérintett valami, amit nagy rohanásomban eddig soha nem engedtem közel magamhoz, mert pusztuló tárgyak és elrontott lelkek között éltem, és valamilyen bizonytalan, számomra értékesnek látszó jövő miatt elherdáltam a kedves tárgyakat és személyeket dajkáló emlékezetemet. És most az idegenben arra gondoltam, hogy ennek a két öregembernek – akik lehet, hogy fiatalabbak mint én – hálás vagyok. Arra gondoltam, hogy vissza kellene mennem, és azt mondanom: Mindenevan bácsi és Hajvágó bácsi, köszönöm, hogy visszahozták egy délutánra a gyermekkoromat, azt a soha vissza nem térő kedves világot, ami most már egyre fényesedik bennem, és ezzel majd Kendtek is így járnak, vagy lehet, hogy a magamfajta öröme nem is jöttek ki abból a gyermekkorból soha? ... tehát köszönöm, és... nem kell érteni, amit mondom.

DR. SZIRMAI IMRE

Moretti Magdolna – Németh Attila

„FIGYELJ RÁM, MINTHA JEL VOLNÉK”

Gyermek – lélek – tükör

Medicina, Budapest, 2008, 786 o., 7200 Ft

A kötet érdekes vállalkozás, a gyermeki fejlődés, az ember mutatkozó hétköznapi, majd pedig súlyosabb zavarai – irodalmi tükörben, a magyar és a nemzetközi irodalom gyermeki lélekábrázolásainak szemelvényein át. A bemutatás szerkezeti vezérelve egyrészt a személyiségfejlődési folyamat, másrészt a pszichiátriai megbetegedések ma szélében használt rendszere, a DSM-IV és a BNO-10 betegség-tani nevezékgyűjteménye. A szemelvényekhez a szerzők rövid kommentárt is fűznek a gyermeklélektan, illetve a pszichiátria szemszögéből. A két szerző – szerkesztő (?) – külön előszót írt a kötethez, szellemesen női és férfihangnak nevezve megszólalásukat. Németh Attila, a férfihang említi, hogy a kötet úgy készült, mint a családokban a karácsonyfa, a díszek és a díszítés a nők munkája, míg a fáról a férfi gondoskodik (a fa esetünkben a könyv felépítése).

A szerzők már kiadtak – ugyancsak a Medicina gondozásában – egy hasonló kötetet, annak címe *Ki szépen kimondja a rettenetet, azzal föl is oldja* (ennek alcíme: *PSYrodalmi szöveggyűjtemény* volt), ebben – az említett szociológiai rendszerek alapján a pszichiátriai kórképeket és tüneteket akarták ábrázolni irodalmi szemelvények alapján. A kötet nagy sikert aratott, részben a válogatás meglepő gazdagsága, a szerzők (akkor Németh Attila volt a vezető szerző) rövid, de nagyon frappáns kommentárjai, és nem kis részben a kötet nagyon szép kiállítása miatt. Ez a kötet is ugyanilyen szép, élvezet kézbe venni. Két igényt szolgál ki egyszerre, a szakmai ismeretszerzés igényét, amely a pszichiátriával kapcsolatosan sok művelt laikusban él, valamint a szépirodalom egy tematikus vetületének megismerési vágyát. A köteteket könnyű elolvasni, hiszen bárki beoszthatja magának az olvasást, minden szemelvény önálló életet él, legfeljebb a betegségek, tünetek szerinti csoportosítás egységeit érdemes figyelembe venni, különös tekintettel arra, hogy bizonyos tárgykörökben a szépirodalom nagyon gazdag, vagy a kiválasztott szemelvény tartalmaz olyan sok részletet,

összefüggést, hogy egy-egy jelenség aránytalanul nagy terjedelmet kap. Néhol csak rövid vers ábrázol vagy fejez ki valamit. De a szerkesztési mód nem igényel arányosságot a terjedelemben, az olvasó hálás a nagyobb tematikus egységekért, hiszen azok izgalmasabbak is (éppen azért kerültek így be a kötetbe).

Ha lehet, ez a gyermeklélektani, illetve gyermekpszichológiai tárgykörű kötet még szélesebb olvasói réteg megszólítására alkalmas, mint az előző. A pszichiátriai betegségekkel kapcsolatban a közvéleményben még eleven az elhárítás, sokan idegenkednek a kórképekkel szembenézni, a szerzők által a kötet alcímében kiemelt „tükröt” kézbe venni (viszont sokan akarják azért a saját vagy hozzátartozóik betegségét megérteni), a kötetben a gyermekkor emlékeire viszont szívesen tekint vissza mindenki, és talán még önismereti élményt is ad, ha a szinte mindenkinél előforduló kisebb viselkedési és érzelmi zavarok, gyermeki reakciók is előtérbe kerülnek. Talán nem véletlen, hogy a pszichopatológiai rész némileg rövidebb, talán kicsit egyenetlenebb is, mint a lelki fejlődést vagy a gyakori zavarokat tárgyaló két nagy fejezetcsoport.

A kötet egyébként szinte ismertethetetlen, annyira sokrétű és színes. Legalább kétszázra teszem az irodalmi szemelvények számát. Néhány – a gyermekkorral különösen sokat foglalkozó – híres önéletrajz vagy ilyen tematikájú regény egy-egy szakasza a kötetben többször is előkerül. A recenzensnek meglepetés Dorit Rabinjan izraeli kortárs könyvének sok szemelvénye vagy Amosz Oz, aki ugyancsak sokat szerepel. Vannak ismert részletek, amelyekre most is rezonálok, Simone de Beauvoir, Sylvia Plath, Cocteau, Ottlik Géza, az önkárosításnál a felejthetetlen visszaemlékezés József Attilától. Hunyady Sándor és Szerb Antal regényrészletei, de a legtöbb kiválasztott írás új és igazán tanulságos. Jók a közölt versek, döbbenetes írások mutatják be az autista ember lelkiállapotát. Többször szerepel Végh Antal ismert dokumentumregénye a balassagyarmati túszármáról a szocializálatlan ifjúkori agresszió és a poszttraumás személyiségzavar illusztrálására. Nagyon jók a családi konfliktus gyermekkori átélését és a személyiségfejlődést megterhelő hatását ábrázoló írások. A gyermekkori szexuális zavarokra, a nemi szerepek fejlődési zavaraira, a hetero- és homoerotikus

élményekre vonatkozó oldalak is érdekesek. Több kitűnő írás mutatja be az értelmi fogyatékos gyerekeket. Innen csak a *Virágot Algernonnak* (Keynes) valamilyen részlete hiányzik, de hát éppen ez a betegségtani egység, amelyben több, izgalmas, terjedelmes írás is olvasható. Érdekes a gyermekkori stigma és a következményes kirekesztettségi érzés, a gyermekkori szorongások szépirodalmi tükröződése.

Szinte minden szemelvényt lehetne említeni értékelően, hiszen az olvasónak sehol sem lehet az az érzése, hogy bármelyik is ne lenne találó és érdekes, és bizonyosan mindenki rálel meglepő és revelatív ábrázolásokra is. A szerzők kommentárjai mértéktartóak, ügyesek, mert itt most a szépirodalom önmagáért beszél, és mindkét kötet alapüzenete a tág értelemben vett normalizáció, vagyis a *Nil humanum a me alienum puto* szellemisége, a betegség megértésének posztmodern parancsa.

A várható nagy siker miatt bizonyosan hamar lesz a könyvből új kiadás, ezért néhány kritikai szempontot érdemes felvetni, annál is inkább, mert ezek mind formai jellegűek.

A könyv tipográfiáján érdemes lenne a szerzőknek és a kiadónak töprengeniük. Valahogy nem eléggé felhasználóbarát. A kommentárok halványak, a betegségtani, illetve pszichológiai egységcímek nem ugranak ki eléggé.

Nem biztos, hogy az olvasót a nozológia érdekli elsősorban, ezért kellene a szemelvényekről is tartalomjegyzék. Ez a nevezéktani címet tartalmazó tartalomjegyzéken belül is lehetne, pl. *petit* szedéssel. A könyv végén a szépirodalmi szerzők névjegyzéke megvan, de az olvasót érdekelheti, hogy milyen témában kitől talál írást a kötetben. Talán a második nagy rész – *A személyiségfejlődés során felmerülő problémák, zavarok* című – elején érdemes lett volna szólni arról, hogy ezek a jelenségek az átlagos fejlődésben is nagyon gyakoriak, és a legtöbb ember túlfejlődik, kompenzálja őket. Hiszen a gyermek- és serdülőkori élménykvalitások szélesebb változati skálát mutatnak, mint a felnőttkori zavarjelenségek, és a fejlődés mindig tartalmaz terheket, traumákat, konfliktusokat, amelyeket a személyiség többnyire leküzd.

Ettől eltekintve, a szerzők és a kiadó csak elismerést érdemelnek a nagyszerű kötetért, mely orvosoknak szinte kötelező tanulmány.

DR. BUDA BÉLA

Sólyom Antal

EGY AMERIKAI MAGYAR ORVOS VALLOMÁSAI

Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2008, 299 o., 2800 Ft (pro.pannonia@mail.datanet.hu)

Pályájuk végén járó orvosok visszaemlékezései, önéletrajzai mindig nagyon érdekesek, kivált a kortársak számára. Ezeket olvasva, visszaidézhető a korszak, amelyben a szerző élt, a munkásság belülről – tehát az élmények, az önpercepció felől –, és megismerhető egy életút, amely összevethető a sajátunkkal. A szerencsére gyakori ilyen élettörténetek közül, amelyek manapság megjelennek, érdekességében és hitelességében is kiemelkedik Sólyom kolléga munkája. Több okból is.

Egyrészt „rendhagyó” önéletrajz. Nem közismert, konvencionális értelemben sikeres orvos fogott tollat, hanem a jó átlaghoz sorolható ember. Nem híres, mert még a hatvanas években elment közülünk, és Amerikában teremtett magának új életet és szakmai perspektívákat. Ilyen feltételekkel kevesen vállalkoznak a visszatekintésre.

Másrészt viszont eredményes életútról szól a beszámoló, elégedett, érett ember felfogását tükrözi. A szerző tudatosan és reflektív módon élt, szilárd életelvek szerint, alkalmazkodott Amerikához, de mindig magyar orvos maradt, magyar identitással és eleven kötődésekkel.

Van még más köznapi különlegesség is az életrajzban. Szerzője nem volt nagy idők tanúja, de sok szempontból különleges ember volt. Töretlen hűség jellemezte családjához. Egyszerű, polgári családhoz. Szüleihez, akiket nem heroizál, hanem reálisan, árnyaltan mutat be. Akik helytálltak a maguk egzisztenciájában a nehéz időkben. Édesapja emlékéhez, aki a korszak, a diktatúra áldozata, az édesanyjához, aki megérte az új ezredévet, és akiről még gondoskodhatott. A testvérhez, akit folyamatosan és hűségesen szeretett, és aki folyamatosan lelki erőforrás maradt számára, családjával együtt. Banális történet? Aligha. E sorok írója minden orvosi visszaemlékezést igyekszik elolvasni, ezt a tiszta képletet, ilyen érzelmeteli formában még sehol sem találta.

Olyan ember is kevés van, aki gyermekkori hepatitiszfertőzése miatt folyamatosan a mu-landóság tudatával tudott küzdeni és konst-

ruktív módon élni. 1990-ben végül májátültetésre szorult. Folytatni, sőt újra tudta kezdeni életét. Az is sajátos, hogy kutatóorvosi témáját is édesapja és saját betegségstörténete jegyében választotta, májpatológiával foglalkozott. Majd radikálisan váltott, pszichoanalitikus képzésű gyermekpszichiáter lett. Innovatív közösségi ellátási kísérletekbe kezdett. Amikor nyugdíjba vonult, ismét új területet talált magának, bioetikus lett.

A kiképző analízis eleven élményanyaga tükröződik az önéletírás végig józan és önkritikus hangnemében. Sem magát, sem a családját nem heroizálja a szerző. Még az Amerikában alakított új, saját családját sem, amelyben – újabb különlegesség – a skót származású feleség Szent Margit leszármazottja, aki Malcolm III. Canmore skót uralkodó hitvese volt. A szerző fia Pécssett szerzett orvosi diplomát, ahol húga neves színésznő lett, és ahol az idős édesanya is élt. Őszinte és szeretetteljes a kép a fiúról, aki igazi utód lesz a pályán.

Izgalmas a gyermekkor, az egyetemi időszak (benne '56), a pályakezdés, a „disszidálás” története, nem kevésbé az amerikai beilleszkedés és helykeresés. Három szakmai csalódás igaz és reális történetét is megismerhetjük, egyszerű, de tipikus orvosi kudarcok ezek, amelyeket a szerző jól feldolgozott. Közben a történetet átszövik a hazai kapcsolatok, az idő próbáját kiálló régi barátságok.

Nyílt, őszinte, de méltósággal teli önérzetes önfeltárukozást olvashatunk a könyvben, egy eszményeihez és emberi kötelékeihez töretlenül hűséges életutat követhetünk benne. E fő vonal mellett jelentéktelenné válnak a történelmi események és az egzisztenciális nehézségek, de e szubjektív tükörben annál érdekesebben és jellemzőbben mutatkoznak meg.

Amit még ki kell emelni: a könyv rendkívül jól megírt, jól szerkesztett. Minden egységes benne, a gondolatmenet, a stílus, a címek szemléletessége, a fejezetek arányossága. Különleges még, hogy kb. 50 fekete-fehér fénykép is található a kötetben. Olyan, mintha egy kéz csinálta volna őket, és mintha a fejezethez készültek volna illusztrációknak, pedig nyilván családi képek közül válogatták őket.

A kötet sokunknak bizonyosan katalitikus ösztönző hatás is lesz a saját élettörténetünk átgondolására. A recenzensnek most a leírás három emlékvetületet is megnyitott. A kutató-

orvosi életszakaszban a szerző fontos közleményt jelentetett meg az *Orvosi Hetilapban*, ahol e sorok írója 1963-tól szerkesztőségi munkatárs volt, a katonaorvos főszerkesztő még közvetlenül a végzés után, katonaorvosi szolgálatban vezényelte oda. Itt kezébe kerülhetek a szerző más publikációs fórumai, kongresszusi absztraktkötetek, a Magyar Belorvosi Archivum stb. A hatvanas évek hangulatát hozzák ezek az emlékek. A szerző amerikai kiképző analitikusa, Humberto Nagera, egyfajta példakép, referenciapont volt, a kitűnő Van Gogh-tanulmánnyal, és a hatalmas szerkesztett kötettel a pszichoanalitikus szakfogalmak pontos meghatározásairól és értelmezéseiről, amely máig is gyakran forgatott forrásmunka, igaz német nyelven, a kézhez álló, kisalakú Fischer Taschenbuch kiadásában. Nagerát kongresszusokon hallgathattam, beszélhettem is vele. Végül Sólyom kollégával a kapcsolat nemrég jött létre egy hazai látogatás során, hogy Jonathan Moreno, a nagy pszichodramatikusan és szociometrikusan irányította hozzám. Jonathan (késői gyermekként) 10 éves volt, amikor édesapja Budapesten járt, amikor vele találkozhattam, illetve Jonathan emlékei szerint apja említett engem, hiszen a következő évtizedben még európai kongresszusokon többször találkoztunk egymással.

A könyvet bátran ajánlom sokféle szakmai csoport figyelmébe. Fotószeretők, családi történelem és családfák iránt érdeklődők, egykori és mai kollégák (kivált pszichiáterek, pszichoterapeuták, az amerikai szakmai színtereken hosszabb ideig élt magyarok stb.) velem együtt nem fogják tudni letenni a könyvet.

DR. BUDA BÉLA

Winter Lajos

PÖSTYÉNFRÜDŐ SZÜLETÉSE

Egy kapitalista önvallomása

2. kiadás. Méry Ratio, Somorja, 2006, 134 o.

Tehát nem friss könyvről van szó. Számomra a júniusi, Vörösmarty téri könyvhét hozta meg a találkozást a kötettel. A határon túli magyar kiadók sátrai minden évben a tér északi felén sorakoznak egymás mellett. Ezek pultjain va-

lójában olyan könyvekkel találkozhat a látogató, melyeket nehezen talál meg a hazai könyvesboltokban. Amikor megpillantottam a borítót, azonnali vételre határoztam el magam, de nem tudtam, hogy mennyi érdekességet rejt magában a kötet.

A szerző 1870-ben született Ipolyságon, és 97 éves korában (!), egy évvel a Pöstyénben 1968. szeptember 15-én bekövetkezett halála előtt írta meg ezt az önéletrajzt.

Azonnal felmerülhet a nyájas olvasóban, hogy akkor ez egy szenilis öregember fecsegése. De nem, mert Winter Lajos már a negyvenes években is írt 300 oldalnyi (kiadatlan) önéletrajzt, és agg kora ellenére teljes szellemi frissességnek örvendhetett.

Jogosan írja önvallomásában, hogy öt korszakot élt meg hosszú élete folyamán: a feudalizmus végőrái, az első világháború, a csehszlovák szociáldemokrácia ideális időszaka, a második világháború és a hitlerizmus, végül a kommunizmus korszaka.

Nagyapja, Fülöp elévülhetetlen érdemeket szerzett az ipolysági izraelita hitközség 1850-ben történt megalapításában. Apja zseniális üzletember volt, aki különböző sikeres vállalkozások mellett 1888-ban 30 évre szóló bérleti szerződést kötött a pöstyéni fürdő tulajdonosával, a gróf Erdődy családdal. Fia már 20 éves korától a cégben dolgozott. A Winterék által 1892-ben emelt Munkáskórház egyedülálló szociális-egészségügyi intézmény volt az akkori Monarchia határain belül és kívül.

1900-ban azonban az ipolysági érdekeltségek bizonytalan helyzetbe kerültek, jelentős veszteségeket könyvelhettek el, pénzügyi összeomlás és csőd veszélye fenyegetett. A megrokkant egészségű apa minden szerepet átadott fiainak. A fürdő innentől kezdve kizárólagosan Winter Lajos irányítása alatt állt. Az apa, Winter Sándor 1909-ben halálozott el.

A Winter család európai hírnevét a pöstyéni fürdő céltudatos fejlesztése, állandó korszerűsítése, illetve a bel- és külföldi vendégek magas színvonalú kiszolgálása együttesen eredményezte. A poros községből fokozatosan varázsoltak csodás fürdőhelyet. 1894-ben a Kursalont, 1898-ban a Ferenc József-fürdőt (márvánpalota), 1912-ben a Thermia-Irmát nyitották

meg, utóbbiban uralkodókat láttak vendégül.

Winter Lajos még a háború végén is tervez, bankkölcsonöket vesz fel. 1918 őszét a fordulatnak nevezi, a helység Piešťany nevet kap, és az új csehszlovák állam része lesz. Annak ellenére, hogy Winter nem is beszélt szlovákul, a lakosság kérésére nem távozik Magyarországra, hanem helyben marad új hazájában. Noha kezdetben voltak kellemetlenségei, a szerző dicséri a kiépülő demokratikus vi-

szonyokat, a befektetési és fejlesztési lehetőségeket, bár ezekért óriási harcokat kellett vívnia, immár sokszor Prágában. 1928 és 1932 között sikerült két hidat építeni a szigetre, ahol ma a gyönyörű új és modern szanatóriumok állnak.

A felvirágzást politikai változások akasztották meg. A német birodalom kezdte ellehetetleníteni a híres pöstyéni iszap exportját. 1938-ban létrejött az önálló szlovák állam, a Pozsonyban székelő dr. Tiso plébános, majd egészségügyi miniszter kormányzása alatt. 1940-ben részben kisajátították a Winter-birodalmat, s nem szűntek meg a különböző szintű zaklatások. A szerző 1942–44 között bujdosott és bújtatott, majd 1944-ben, 75 éves korában deportálták Terezínbe.

Winter megszabadul és felszabadul, de amikor visszaér Pöstyénbe, „rettentő csalódás” éri. Féldemokrácia-félkommunizmusnak nevezi az éveket, melyek alatt maradék vagyontárgyait (szálloda, malom) sorra elveszik, pedig az új rendszernek termelt, fejlesztett.

Szomorú – a rendszerre és az emberekre jellemző az a rész, amelyben Winter az 1950-től (80 éves korától!) zajló küzdelmét örökíti meg a hatóságokkal, a nyugdíjintézettel, hogy az egyre csökkentett járadékát valamennyire megőrizze. 1961-ben hozzák ellene az utolsó ítéletet, a minimum alá leszállított rokkantsági nyugdíj meghatározásával.

Winter Lajos (és egész családja) kihalófélben lévő példája a szorgalmas, örökké optimista teremtő embernek, akit minden rezsím igyekezett a víz alá nyomni, pedig környezetében magasan ő tett legtöbbet az embertársaiért.

DR. GÖMÖR BÉLA

Ők mesélték...

Bálint Géza

1977-ben Glasgow-ban töltött ösztöndíjas évem elején kórházunkban, a Royal Infirmariban egy tudományos ülést követően fogadást tartottak. Bemutakoztam a mellettem álló középmagas, karcsú, élénk szemű, 60 körüli mosolygós úrnak. „Doktor Lyell vagyok” – mutatkozott be ő is. „A szindrómás Lyell?” – kérdeztem meglepve, hisz nem számítottam rá, hogy éppen az orvostörténet egyik nagy alakjával koccintok... Új ismerősöm elnevette magát. „Ó, nem Ön az egyetlen, aki meglepődik, ha bemutatkozom. A múltkor egy mexikói kolléga azt kérdezte tőlem: »Hát Ön még él?«” Majd dr. Lyell így folytatta: „Láthatja Ön is, jó egészségben vagyok – de az biztos, hogy Ön nem lehet Bálint, a híres pszichiáter, mert Ő már sajnos meghalt.”

Nemesánszky Elemér

Diagnózis – meglepetéssel, buktatókkal és némi tanulsággal

A hetvenes évek közepét éppen meghaladtuk, tehát a leírtak több mint három évtizeddel ezelőtt történtek.

A szovjet felségjelzésű teherszállító hajó személyzetével és rakományával Leningrádból Románia felé igyekezett. Már több mint két hete vízen voltak, amikor a Dunán csordogálva Budapest közelébe értek.

Ez a péntek ugyanúgy indult, mint a többi szürke hétköznap, de a déli órákban az egyik konyhalány (a 18 éves, egyébként tenyeres-talpas segédmunkás) rosszul lett. Collabált, azaz becsúszott az ebédlői asztal alá. Mivel a matrózok, illetve a kapitány nyújtotta „elsősegély” nem hozott kellő eredményt, a koordinálatlan mozgású és beszédű, sápadt, tachycardiás és hasi fájdalomról panaszkodó ifjú orosz „hölgyet” a pesti rakparton átadták a hazai mentőszolgálatnak. Az „ágynyilvántar-

tó” a sáv szerint illetékes osztályra, nevezetesen az V. kerület lakosait ellátó Szabolcs utcai kórház (az akkori Orvostovábbképző Intézet) kardiológiai profilú klinikájára irányította.

Pénteki nap késő délutánján már az ügyelet, jelen esetben egy fiatal, szakvizsga előtt álló orvos vette fel. Nos, már az anamnézisének elakadt, mert az inspekcióval valóban betegnek látszó, kissé elhanyagolt külsejű lány csak oroszul beszélt, a vele kontaktálni igyekvők viszont ezen a nyelven egyetlen mukkot sem tudtak. A rosszullét körülményeiről a mentősöktől sem lehetett bővebb információt kapni. Az „etiles” sokszor hallott zsargonszó hangzott el. Ilyen módon a kórlap enyhén szólva fehér foltos maradt, csupán a klinikai kép vezető tünetei kerültek regisztrálásra: anémiás küllem, hypotonia, elődomborodó, feszülő nagy has, melyet áttapintani alig lehet, a köldök magasságában kemény rezisztencia (v. s. hepar vagy tu?). A köldöktájra lokalizált fájdalmak időnként kifejezett görcsökben nyilvánultak meg. Bár urgenciát semmi sem indokolt, a sürgősséggel levett laboratóriumi vizsgálatok már az esti vizit idejére elkészültek. Az anémiát igazoló vérképen kívül a májfunkciókra utaló paraméterek bizonyultak kórosnak. Nyilván ez a tény is befolyásolta, hogy iránydiagnózisként decompensált (etiles eredetű) májcirrózis került bejegyzésre. A beteg infúziót és spazmolitikumokat kapott.

Másnapra állapota kissé javult, élénkebb lett, felkelt az ágyából. Egyértelműen jelezte, hogy feszülő, nagy hasa időnként még mindig görcsöl. A szombat-vasárnapi ügyeletes kardiológusban felmerült a szimptomák ginekológiai eredete (ovarialis ciszta?). Ennek megfelelően készítette el a hétfői napra szóló vizsgálati tervet (hasi UH, gasztroenterológiai, majd ginekológiai konzílium), de a nyelvi nehézségek miatt a kórtörténet komplettálása nem történhetett meg. Az intézetben egyetlen olyan orvos sem akadt, aki beszélni tudott volna a beteggel (a 70-es években még a középiskolákban kötelező volt az orosz nyelv tanulása!).

A kórházi felvétel harmadik (!) napján, tehát hétfőn reggel, a tervezettnél megfelelően, a beteget átszállították a másik pavilonban működő Radiológiai Osztályra, hasi ultrahangos vizsgálatra. A kéréslapon ez szerepelt: cirrhosis hepatis in stad. decomp, ascites, cysta ovarii?, chronicus aethylismus, anaemia. A has nehezen vizsgálható, felmerül a köldök körüli areában lévő resistencia (tu?).

A beteget az akkor még statikus (tehát kimevített) képet produkáló hasi UH készülékkel dr. G. Judit adjunktus, kiváló szonográfus szakember vizsgálta. A transducer alig érintette a hasat, Judit máris felkiáltott: „Jézus, ez a rezisztencia mozog!” Majd alaposabban szemügyre vette, és azonnal kommentálta: „Ez itt egy gyermek!” Lélegzetvételnél szünet következett, majd folytatta: „Nem is egy, hanem kettő, két fiú, duplex graviditás. Vigyék már tovább, hiszen ez a nő itt fog megszülni!”

A gasztroenterológiai (hepatológiai) konzilium tehát okafogyottá vált. Az ikerterhes kismamát a betegszállító visszavitte a kardiológiai áramra. Ekkor lehetett vele először verbális kontaktust teremteni, hiszen előkerült a klinikán dolgozó egyetlen olyan orvos, aki jól beszélt oroszul, hiszen a Szovjetunióban szerezte a diplomáját. Ő döbbenten értesült a fiatal nőtől arról, hogy nem volt róla tudomása, hogy terhes. Csupán annyit említett, hogy az utóbbi hónapokban rendszertelen és elhúzódó menzest észlelt, de hevesen háritotta a graviditás körülményeire vonatkozó kérdéseket. Nem értette, hogy miért is helyezik át azonnal a Nőgyógyászati Osztályra.

Másnap megszült, 7 hónapos kornak megfelelő érettségű két fiúgyermek anyukája lett.

Remélem, hogy a kedves Olvasó a diagnózis buktatóit követni tudta, de adós vagyok még a címben jelzett „némi tanulság” ismertetésével. Csak részben törlesztem, a javát az Olvasóra bízom.

A történet (a fogantatás, majd a hajóra szállás) Leningrádban kezdődött, később Budapesten a hazai egészségügy egyik fellegrá-

ban folytatódott, még a nagy Szovjetunió virágzása idején, amikor iskoláinkban az orosz nyelv és a szovjet eszmék tanulása kívül más alternatíva nem adódott. Jó lenne – gondolatban – innen ívelni a másik vonalra. A beteg személyisége, a kórtörténet, az ügyeleti időszakban történtek, a helyes diagnózishoz vezető körülmények stb. mind töprengéseink mérföldkövei lehetnek. Meggyőződésem, hogy ilyen módon több és értékesebb konklúzióra juthatunk, mint ha a „némi tanulságot” (is) az én tálalásomban emésztenék.

Riskó Tibor

Az 1940-es évek elején az Anatómiai Intézet munkatársaként előadásokat tartottam a zöldkeresztes védőnőhallgatóknak Debrecenben. Tudni kell, hogy akkoriban a védőnők az egészségügyben dolgozók különös tekintettel bíró tagjai voltak. A hallgatók rendkívül érdeklődő és – számunkra, fiatal előadók számára nem közömbösen – igen csinos fiatal lányok voltak. Igazgatójuk egy arisztokratikus hölgy volt, akit „méltóságos asszony”-nak kellett szólítani. Szigorú rend szerint vezette az intézetet és a hallgatók nevelését.

Az előadásokra többnyire Vályi-Nagy Tiborral (1912–1969) mentem, aki a Gyógyszer-tani Intézet fiatal munkatársa volt. Jóval később, egyetemi tanárként, sajnos fiatal korában, balesetben halt meg. Egyik alkalommal az igazgatónő megállított bennünket, és azt mondta: „Uraim! Az a benyomásom, hogy Önök időnként nem a legtisztességesebb szándékkal jönnek előadást tartani a lányoknak.” Vályi-Nagy Tibor (akit mi csak Cucunak hívtunk) legmélyebb tiszteletét kifejezve azt válaszolta: „Méltóságos Asszony! Sajnos tévedni tetszik, mert mi nem időnként, hanem mindig az Ön feltételezésével kapcsolatos gondolatokkal jövünk ide.” Kimért fejbiccentés után válasz nem volt, de mi továbbra is megtarthatuk az előadásokat.

A látható ok nélkül keletkezett nagy vagyonok titka olyan bűn, mely feledésbe ment, mert ügyesen követték el.

(Balzac)

■ ...az adamiták a 2. század táján verődtek össze Észak-Afrikában, mint az erotikus misztika megszállottjai. Hittételük szerint vissza kell térni a bűnbeesés előtti állapothoz a túlvilági üdvösség elnyerése céljából. Ezért paradicsomi öltözetben kell tisztelni Istent, így teljes meztelenségben a házasság intézményét nem ismerve éldegéltek, mígnem a világi hatóság szét nem kergette őket.

■ ...anakronisztikusnak tűnhet, de a rég-múlt idők nagy írójának, Mikszáth Kálmánnak ugyanilyen nevű fia a szocializmus időszakáig élt Budapesten. A nagy palócnak is nevezett, 1847–1910 között élt író ugyanis 1873-ban megnősült, de 1875-ben elvált feleségétől, Mauks Ilonától, akivel viszont 1882-ben újra összeházasodott – fiaik, Kálmán és Albert 1885-ben, illetve 1889-ben születtek. Ifj. Mikszáth Kálmán ügyvédként és politikusként tevékenykedett, majd 1932-től, a Gömbös-kormány hatalomra kerülésekor visszavonult, és 1950-ben halt meg.

■ ...Tomáš Garrigue Masaryk (1850. március 7. – 1937. szeptember 14.) az Osztrák–Magyar Monarchia szétesése után megalakult Csehszlovák Köztársaság első köztársasági elnöke volt. 17 évi elnökség után, 1935-ben mondott le. Lipcsében ismerte meg azt az amerikai hölgyet (Wilson, a későbbi amerikai elnök unokahúgát), akivel 1878-ban házasodott össze. Nemsokára második névként felvette felesége családi nevét, a Garrigue-ot. Akkor még nem tudhatta, hogy a második Csehszlovák Köztársaság létrejöttét éppen 40 évvel később az USA-ban, Pittsburghben fogják szentíteni.

■ ...Tamkó Sirató Károly (1905–1980) költő, műfordító egyedülálló avantgárd művészetét nem sokan ismerik. A Sirató művésznevet orvos apjától való megkülönböztetés céljából vette fel. Befelé forduló, halálközelséget sugalló verseit *Kiáltás* címmel 1942-ben foglalta kötetbe. Már-már végzetessé váló betegségéből a jóga segítségével lábalt ki, 1948–1960 között szinte kizárólagosan a légzőrendszer alakításával és tapasztalatainak elméletté kovácsolásával foglalkozott. Rendszerét a „Ne légy többé beteg!” című kéziratban maradt munkájában örökítette meg.

■ ...Madeleine Albright 1997. január 23-án lett az USA első női külügyminisztere. Az Ovális irodában lezajlott eskütételén – önéletrajzi könyvéből idézve – három dologra koncentrált: olyan tisztséget örökölt, amit elsőként Thomas Jefferson töltött be, nehogy elhibázza a Bibliára tett esküt, és aggódott, hogy leesik a meglazult kapcsú brossa.

■ ...2008. október 31-én volt 90 éve, hogy az osztrákok egyik legjelentősebb festőművésze, Egon Schiele elhalálozott. A hihetetlenül tragikus vég forgatókönyve a következő volt: 1918. október 18-án spanyolnátha következtében meghalt a festő felesége, Edith, méhében hat hónapos magzattal. Schiele rajzokat készített a halottas ágyában fekvő feleségéről. Ő is megfertőződhetett a gyilkos vírussal, mert három nap múlva, 28 éves korában vele is végzett a kór.

■ ...MEZIS (= mein Essen zahl' ich selbst), vagyis „Magam fizetem az ebédemet” – ez a két éve létező németországi orvosegyesület jelszava. Szabadulnának a gyógyszeripar folyamatos kísértéseitől, távol akarják tartani magukat a szponzorált luxuskongresszusoktól. Valóban független tudományos elemzések alapján szeretnék eldönteni, milyen szereket adjanak betegeiknek. Osztrák és svájci orvosok is csatlakoztak már.

■ ...mi a Matusz? Ilyen csuda nevű dolgok is létrejönnek a kor szellemének megfelelően. Magyar Tonerkazetta és Tintapatron Újrahasznosítók Szövetsége = Matusz. A szövetségbe tömörült – és egyben egymással is versengő cégek az újrahasznosítás egységesítésével foglalkoznak, s így a környezetkíméletért is tesznek. A HVG adata szerint 2008 első fél évében 3,5 millió patront vásároltak Magyarországon.

■ ...hamis, nem törzskönyvezett gyógyszerek forgalmazása miatt a VPOP az elmúlt öt évben 79 büntetőeljárást indított hazánkban.

■ ...még az elmúlt évben jelent meg a Magyar Lupus Egyesület *Pillangó* című magazinja. A betegújság nagyalakú, reprezentatív kivitelű, 24 oldalas. Első cikkében újra szépen emlékeztek az egyesület lánglelkű elnökéről, a 2006-ban elhunyt Schopper Gabrielláról.

Én és a fotózás

(Lemaradtam Madonnáról...)

A fotózás iránti érdeklődéshez gyakorlati célok vezettek el. Korán felismertem, hogy arc- és névmemóriám az átlagosnál gyengébb. Ezt kompenzálandó kezdtem el fotózni, hogy így könnyebben felismerjem az embereket, és könnyebben tudjam azonosítani őket a nevükkel.

Ez a tevékenység középiskolás koromtól tart, még annak idején Voigtländer fényképezőgéppel kezdtem. Családi ajándék volt, talán bérnyúlásra. Amikor már dolgoztam, Exa II gépet vettem, bizonyára azért is, mert munkahelyemen Exakta Varex volt, és ennek tartozékait, széles látókörű objektív stb. alkalmanként én is használhattam. Napjainkban természetesen digitális géppel fotózom. Ez a technika csúcsa. Az eseményről hazamegyek, a gépet összekapcsolom a számítógéppel, és percek alatt átmásolom a fényképeket, amelyeket mappában tárolok, és akár azonnal tudok küldeni e-levelemben. Idejutott a (foto-) technika a 21. század elején!

A fotózás – mint művészet – iránt soha nem volt hajlamom. Inkább dokumentumfotósnak nevezném magam. Ma már sok száz dokumentumfotóm van. Érdeklődésem az orvostörténelem terén is részben erre irányul. A Nemzetközi Orvostörténeli Társaság (ISHM) kongresszusain is számos fényképet készítettem. Ezek közül az ISHM tudományos folyóirata (*Vesalius*) is rendszeresen közöl képeket. Fényképeim jelentek meg társasági programokról, kirándulásokról, ülésekről, elnökségekről. Megjelent a budapesti 1974. évi ISHM kongresszus megnyitóján készült fénykép is, ahol az elnökségben együtt foglalt helyet Schultheisz Emil elnök és Antall József főtitkár és az ISHM vezető tisztviselői, valamint Borisz

Petrov szovjet elnök. Ne felejtsük, akkor még 1974-et írtunk!

Persze nem mindig mentek simán a dolgok. Afférom is volt, például 1986-ban Nyugat-Berlinben, a Genetikai Világkongresszuson. Erre – mármint a kongresszusra! – Gömör Béla professzor, főszerkesztő úr is emlékszik, meg Czeizel Endre, meg Fekete György gyermekgyógyász professzor és Tompa Anna, most Hámori József akadémikus neje, a Közegészségtani Intézet professzora. Ők mind ott voltak. A kongresszus épülete előtt a téren nagy tüntetés volt a kongresszus egyik témája ellen.

Én fényképet készítettem. A német rendőr el akarta venni a gépemet. Személyiségi jog megsértése?! De meggyőztem, és nem vette el.

Kellemes élményben is volt részem. Pár éve – Párizsban, a Lipp kávéház bejáratánál – találkoztam Madonnával. De későn eszméltem. Mire elővettem a gépem, a világsztár továbbment. Így maradtam le Madonnáról!

Amikor a most itt közölt fényképem készült, az *Orvosi Hetilap* szerkesztőségében is dolgoztam, mellékállásban mint belső munkatárs. Ennek kapcsán hívtam meg Trencsényi Tibor felelős főszerkesztő urat a Baló-émlékem átadására. Johan Béla akkor már elmúlt 90 éves, nem vállalhatta az utazást Kecskemétre, ahol többeknek – a Magyar Patológus Társaság alapítóinak – adtak át Baló-émlékérmet. Így – kezdeményezésemre – a Vas utcai Balassa Kórházban került sor az érem átadására, ahol patológus főorvosként dolgoztam.

Manapság egyébként Canon Power Shot SD450 Digital Elph 5.0 megapixel géppel dolgozom.

DR. HONTI JÓZSEF

Budapesten, a Vas utcai Balassa Kórházban 1982 őszén Johan Béla átveszi a Baló-émlékérmet a Magyar Patológusok Társasága elnökétől, Lusztig Gábor professzortól és a MPT főtítkárától, Szende Béla professzortól. Johan Béla professzor beszédet mondott. Ez volt utolsó nyilvános szereplése.

Első sor balról jobbra: Trencsényi Tibor az *Orvosi Hetilap* felelős főszerkesztője, Putnoky Gyula az Orvostovábbképző Egyetem professzora (valamikor nemes Balogh Ernő kórboncnok professzor munkatársa), Banga Ilona professzor (Baló József professzor özvegye), Radnai Béla főorvos, a fővárosi István Kórház kórboncnoka, Tanka Dezső professzor, az ORFI patológus főorvosa, Antall József főigazgató, Semmelweis Orvostörténeti Múzeum.

Második sor jobbról balra: Birtalan Győző professzor, belgyógyász és orvostörténész, Vida Mária bölcsész, orvostörténész, Hollósi Katalin kórboncnok főorvos, Denk Andrásné, Johan Béla unokája (erősen takarva).

Harmadik sor bal szélén (Trencsényi Tibor mögött): Károlyházy Mária körzeti orvos.